

VÁ CZ VÁ ROS T Ö R T É N E T E.

IRTA :

KARCSÚ ANTAL ARZÉN,

a ss.-ferenczrendi vácsi kolostor főnöke, kiédesült rendtartományi tanácsos, a
magyar történelmi társulat rendes tagja.

HARMADIK KÖTET.

Báró Splényi Ferenctől a szabadság-harcig. (1787—1848.)

VÁ CZ, 1881.

NYOMATOTT SERÉDY G. SIKETN. IPARINT. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

~~~~~
Ára 1 frt.

„Res gestas et annalium monumenta observa.“

Cassiodor.

Báró Splényi Ferencről Kámánházy Lászlóig, (1787—1808.)

A váci egyházmegye b. *Splényi X. Ferenc* ő mlgbn új főpásztort és a város új földesurat nyert 1787. aug.-hóban. — *Regele* és *Pencz* urak a *Stublarecz* ügyvéd által föltett és az új földesurhoz elküldendő folyamodványt *sept. 7-én* a tanács előtt bemutatták, s az felolvastatván, rendeltetése helyére, *Nagyszombatba* elküldetni végeztetett. Ez azonban nincs a jkönyvbe bevezetve, s ez volt első érintkezése a városnak új földesurával. — Ezen időben a város anyagi jólétét meglehetősen veszély kezdte legfelsőbb helyről fenyegetni; ugyanis, az lévén ő fölségének akarata, hogy a községek magok semmiféle királyi javadalmakat haszonbérben ne tartsanak, a pesti kamara-kerületi igazgató, b. *Silson János* ő mlga, mint e püspöki uradalom fővezérleje, a múlt aug. 19-én Vácra lévén, *Anchely* praef. urnak meghagyta, miszerint a mely kir. javadalmakat e m. város a mlgos uraságtól még haszonbérben birt, azok okt. 1-jén reggeli 9 órakor a praef.-ház udvarán árverés mellett a többet ígérőnek adassanak bérbe, aztán az épületek és egyebek kibeclésére nézve pedig praef. úr a várossal annak rendje és módja szerint egyezkedjék. E parancs azonban a város nagy öröme, mint itt alább látni fogjuk, hatályba nem ment soha.

E város felsőbb helyről mindinkább búsíttatván nagyobb terhelésekkel, névszerint most az itt létező kincstári épületek (kolostorok, convictus stb.) felügyeletét akarták a városra ruházni. Azért a tanács *sept. 22-kén* folyamodványt intézett a vgyre, hogy e tehertől megszabadulhasson. — Vgyei közgyűlés már három éve nem tartatván, a plgrmstr s főjegyző urak leküldettek Pestre *okt. 3-án* a tanács által, kik viszsza-jövéen, elbeszélétek, hogy a vgye Budapesttel együtt 695 újonc-katonát tartozik kiállítani, mely összegből Vácra csak 13 esik.

Az új főpásztor meglátogatta megyéje székvárosát, s erre vonatkozólag ez van „*Emléklül*“ bejegyezve *okt. 24-én* a városi jkönyvbe: „B. Splényi újonc kinevezett püspök ő mlga kedves jelenlétével látogatást tett, a ki is $\frac{3}{4}$ 11-re érkezett ide, és *Zerdahelyi* fölszentelt püspök ő mlghoz szállott, a kinek *Hajnik János* bíró és *Dombay* plgrmstr urak eléje mentek, őt mint új földesurokat üdvözlendők a tanács nevében. Másnap pedig, midőn innét elmenni készült, reggeli 8 órakor az egész tanács kézsókolásra ment s általa igen kegye-

sen fogadtattak, aztán kocsira ülve, Pestnek vette útját.“ — A gondos és körültekintő tanács *nov. 3-án* megfontolván, mikép *gr. Almásynő*, szül. *b. Splényi* ő nmlga, e városért sokat tett az ő fivérénel, *b. Splényi* váczai püspöknél a kir. javadalmak megtartása ügyében, s ezt ki is eszközölte, határozatba ment mindkettőnek ezért forró köszönetet nyilvánítani. Evégre a bíró és főjegyző urak Pestre küldettek le, kik is a püspök ő mlgnek köszünetöket egy latin iratban, *Almásynő* ő nmlgnak pedig csak szóval fejezték ki a város nevében.

Ezen, az új földesúr ő mlghez menesztett s okt. 28-ról kelt köszönő-iratukban megjegyzik: „Tudják az egek, mennyi és mily sóhajoknak valánk kitéve, bizonyítják ezt a jelen idők is, mily aggodalmak közt kell élnünk; tapasztalni fogja Mlgod remélett szerencsés kormányja, mikép törekedtek elnyomatásunkra, ártatlanságunk mellett is! Csak arra kérjük Mlgodat, veleszületett szívjóóságánál fogva, méltóztassék rajtunk könyörülni, hogy bármely előfordulható körülményekben kegyesen mink is kihallgattassunk.“ — Aztán elrendelte a tanács, hogy folyamodványában előadja a vgynek a katonaság részéről nagy és folytonos terheltetéseket. Így például: a kegyesrendi társház berendezése 61, a volt angolkisaszszonyoké 105 frt 60 dr. s a volt Theresianum Collegiumé 83 frt 40 dr., összesen 250 frtjába került a városnak, a katonaság részére rendeztetvén be azok.

De leginkább a katonalovak eltartása volt az, amivel szerfölött terheltek e várost. Így a *nov. 13-iki* ülésen előadván a bíró, hogy a vgye 12,317 teljes lóadagot vetett ki a városra megint, határozattá lön, ez ellen folyamodni a vgyre, minthogy a város különben is a sok átmenő katonaság által folyton terheltetik. — A várost ezen bajlakodása közben kellemesen lepte meg a hétszemélyű kir. tábla azon intézvénye, mely szerint az u. n. *rendezett tanács Vácsra leendő behozatala* jelentetett. Ezen ügy megvitatása végett *dec. 26-án* Tót-Györkre az itt lakó *Veress* szbiróhoz a plgrmster és pénztárnok urak kiküldettek. — Megjegyezzük itt mellékesen, hogy ezen évben a város majorsági szőlőiben 124 akó bor s komlós-kertjében 11 mázsa és 84 font komló termett. — Hogy a farkasdiak és a negyediek már ekkor megjelentek a híres váczai gáli vásárra káposztáik eladása végett, kitünik abból, hogy a tanács előtt panaszt emeltek, amiért az illetők tőlök „*vásári állomás*“ címén egy forintot követeltek.

Az 1788. év elején a tanács még egyre sürűen érintkezett a fensőbb hatóságokkal, melyek a katonaszállási s egyéb ily terhekkel e várost különösen nyomták! Így a hadi parancsnokság azon rendelést tevén, hogy az itteni katonatisztek lovai zabbal és szénával elláttassanak, e tehertől megszabadulandó a város, *jan. 18-án* a vgyére folyamodni elhatározta. Még ezután is többször kérvényezett a tanács, majd *gr. Kinszky* országos hadparancsnokhoz, majd a vgyére intézvén folyamodványt. Többször ez ügyben küldöttséget is menesz-

tett ide-oda; gr. *Almásynő* ő nmlgát is fölkérte közbenjárásaért, csak-hogy az oly nyomasztóvá lett katonatartási terhen könnyítettnek valamikép. A sokszori kérés és járkelésnek olykor aztán csak lett mégis valami sikere.

Ezen év első hónapjaiban a nagy drágaság miatt sok ember jutván inségbe, miután a város a sok szegénynek pénzsegélyt nem adhatott, azok részére a közpénztárból *jun. 19-kén* gabonát vétetett. — Még mindig nagy lévén a drágaság, a nemes-szívú tanács *márc. 28-kán* ismét arról tanakodott, hogy a szűkölködők részére buzát, rozsot, és árpát kellene venni. Minthogy pedig a molnárok, többszöri intelmek dacára is, a nálok örletöket megcsalni szokták, határozattá lón, a Dunaparton egy mérő-eszköz felállítása. — A tanács még *ápril 1-jén* is a szegénység enyhítéséről gondoskodott, annak javára a vgyével, és ennek útján a httö-tanáccsal érintkezvén küldöttei által. — *Dombay* plgrmstr úr azon indítványt tette, miszerint a jegyzőség a juridicai, politikai és gazdasági tárgyakra nézve külön könyvet vezessen nagy figyelemmel. — Hogy vetőmag hiányában a földek üresen ne maradjanak, erről a földesuraság és a vgye jökor gondoskodtak, különösen oda törekedvén, hogy zab bőven termeltessék. Mire a város különös figyelemmel lenni és felügyelni köteleztetett.

Praef. úr elnöklete alatt *ápril 6-kán* ülés tartatván, érzékenyen jegyezte meg, hogy a város az új földesuraság eljötté előtt is már rosszul ajánlja magát, és pedig, hogy az ő intelme ellenére *Krakovitz* *János* szerződőül fölvették (ennek előtte atyja volt itt sokáig szerződő), holott, a felsőbb parancs szerint, a serházat alhaszonbérbe kell kiadni. Miért is ezen ügy az új földesuraság eljöttéig függőben marandó lészen. Rossz néven vette az uraság azt is, hogy a város a közpénztár terhére az itteni katonai laktanyák felügyeletére egy embert vett föl. Ez ügyben oly indítványt kívánt betérjesztetni, mely szerint az ily felügyelő fizetése a közpénztár terhére ne lenne. Ekkor praef. úr eltávozván, a 60 férfiak bebocsáttattak, kik a praef. úr akarátának ellenvetették magokat, de hasztalan . . .

Ezen évi *ápril 21-kén* b. Splényi Ferenc, ő fölsége által még a múlt évben (a városi jkönyv szerint okt. 18-kán) kinevezett váczai püspök s ezen püspöki uradalom földesura, esti $\frac{3}{4}$ -ra ide szerencsésen megérkezett és püspöki lakába szállott. Másnap reggeli 8 órakor a tanács a tisztviselőkkel együtt, ama fiúi kegyeletnél fogva, melylyel földesura iránt viseltetik, ő mlgnk üdvözetére ment, és visszastérvén, ülést tartott. — A nmlgú httö-tanács (márc. 26. 12,717. sz. a. intézvényében) parancsolja, miszerint adja okát annak a város, hogy miért hagyta ki a „*Káposztás-Sziget*“-et eddig az adózásból? Mire a tanács a vgye útján, *ápril 30-kán* azon választ adja a nevezett felsőbb helyre, mikép e sziget a kisváczai adózók (*Kozma Mihály, Kurdy György* és öregebb *Mizser Mihály*) által a cserjék, bokrok, tövisek és gyökerektől kitisztogattatván, ilyképen miveletlen állapotából miveles alá vétetett, és sem colonicális, sem praediális telket

nem képez. Hogy pedig összeírás és közterhek alá nem vétetett, ez onnét van, mivel haszna nagyon bizonytalan, mert majd a Duna jég-torlata, majd meg az árvíz szokta elpusztítani.

Olvastatott *nov. 4-kén* tek. praef. úrnak e napról kelt, 5 pontra terjedő irata, melyben, elérkezvén a *faizás ideje*, ez a vácsi lakosoknak (colonis) megengedtetik, a *szendi, két szóri, p.-hatvani, szilágyi, kállói és magyalosi erdők jelettétvén ki a végre*. Egyébiránt tudósíttatik a tanács, hogyha állandó faizásra megelégednék a két szóri erdővel, ezek oda engedtetnének a köv. föltételek alatt: 1. Hogy ezen erdők 80 évre osztatnának fel, s 2. hogy a felügyeleti jog és rendelkezés az uradalom mellett maradna; 3. pedig a város a makkolásra és legeltetésre mi jogot sem követelne; 4. a favágás közérővel, meghatározott időben történnék és a fák igazságos arány szerint osztatnának ki a lakók között. Hogy e tekintetben a mely megállapodása lesz a tanácsnak, arról praef. úr tudósíttatni kíván. A *nov. 29-ki* ülés ezen ajánlat ellen nyilatkozott.

Hajnik János bíró úr Pestről hazajövéen, *nov. 15-kén* meghatva jelentette, hogy noha már itt a városi lakományokban 800 ujonckatona van elhelyezve, mégis télre még más 800 katonát akarnak Vácra rendelni. Azért határozattá lőn, hogy a püspök ő mlghoz kérvényt intézendenek aziránt, vetné magát közbe *b. Barkó* tábornok- és hadparancsnoknál, hogy a már elviselhetlen teher a várostól elháríttatnék. A jószívű főpásztor a közbevetést annálinkább is magára vállalta, mert amint nyilatkozott, — „*ő maga is látja és tapasztalja már a népnek kíméletlen nyomorgatását!*“ A bíró az alnépszószólóval ez ügyben kiküldve lévén a tanács által, ezek a püspöktől egy levelet *gr. Almásynak* és egy másikat *b. Barkó* hadi főparancsnoknak adtak át Budán. Ezen utóbbi iratilag biztosította a püspököt a katonaság elmozdítása iránt.

Alig kezdett azonban ezen ígéretnek örvendeni a tanács, midőn *nov. 28-kán* elrémülve olvasta a vgye azon rendeletét, hogy az a városra 12,832 szénaadagot vetett ki, s kebeléből azonnal kiküldötte a plgrmstrt és a kamarást *Csabay* szbiróhoz oly nyilatkozattal, hogy a város oly nagyszámú adagok kiszolgáltatására képtelen, mert folyton átmenő katonákkal terheltetik . . . Majd olvastatott *nov. 29-kén* a *mlgos uraság és püspöki város közt kötendő urbéri szerződvény 15 pontból álló tervezete*. Eszerint az összes szolgálmak 5903 frt 18³/₈ krt tennének; de ezen összegből, hogy a község a földesúr kegyességét érezze, elengedtetik 883 frt 15³/₈ kr.; ellenben a község az uradalom e jóvoltát meghálálándó, a vácsi területől bejövő bor- és gabonadézmát, az eddigi szokás szerint, a kirendelt helyekre ingyen behordandja és a gabonát összszerakandja. Így az egész urbéri szolgálmak fejében fizetne kerek számmal csak 5000 frtokat; egyébiránt az uradalom a joghatóságot s a városbani jó rend föntartását magának tartja fön, melynek rendelkezései és intézkedéseitől a község függeni fog.

A tanács és a vál. község e tárgy fölött tanakodván, abban lön megállapodás, hogy egy kérvénynyel járulandanak ő mlghoz, melyben a város nyomorúságát előadván, arra kéri őt, hagyná meg a várost tovább is az előbbi állapotban. Ezen igen érdekes folyamodványban a többi között így irnak:

„Mlgos Ur! méltóztassék kegyesen megfontolni: mikép, milyen volt e város belállapota és sorsa, milyen az most, és milyen lehet idővel az úrbériség miatt! E város keletkezte óta, a volt földesúri elődök kegyességéből, bizonyos szabadalomban és a falusiaktól megkülönböztetve tartaték, s a mely így mind az uralkodó, mind pedig a földesúrra nézve minden időben hasznosabb volt, minthogy a szolgalmakat hiven teljesítette. És most hűségeért egészen *paraszt lábra* állíttassék! Oh fájdalom! Ugy tekintetünk, mint püspöki polgárok, és most falusi sorsba öltözzünk? Oh e tekintet, valamint a községre tisztos és előnyös volt, úgy az uradalomnak is elmúlhatlan dicsősége és magasztalása növekedett általa; mert méltányosnak tűnhetett föl, hogy miután e város az egész egyházmegyének főhelye és a püspökök széke, a tekintetben is a mezei-sorsú pór-lakóktól a mlgos uradalom nagyobb disze és ékességére megkülönböztessék.

„*Kolonits bibornok ő fmgá, mint egykori váczai püspök, e várost a sz. kir. városok közé emeltetni akarta; és most Mlgd szerencsés kormányja alatt e kegyes szándék helyett falusi sorsra taszítottassunk le? Mily fájdalom!!* 1776-ban, A. alatti okmányban kegyesen megengedteték, hogy a vácziai összes szerződvényei egyben pontosíttassanak össze, és így készítve a tervezetet, köttessék a szerződvény. *Két szerződvény szerint soha sem traktáltattunk, tehát tiszteltünk, becsületünk és dolgaink tönkretételével történjék az velünk? Most is csak azon egy szerződvény melletti megmaradhatásért esedezünk. E város, mint püspöki, a legmagasabb kegyes rendeletnél fogva, még 1770. év körül, t. i. az urbéri rendezések behozatala idején, némely más városokkal az urbéri traktálásból, azért, hogy előkelőbb lakókból áll, mint a milyenek a falusiak, kivéteték. Mezővárosok, mint Kecskemét, Kőrös, Sz.-Endre, tényleg ama kegyes rendelet szerint tartatnak; e város pedig, mely püspöki, és ezen oknál fogva nagyobb tekintetet érdemel, falusi bánásmódra jusson! Ezt mink csak fájdalommal és szeggyennel lennénk kénytelenek tapasztalni, a magos uraságnak pedig csak sérelmére lenne.*

Aztán előadják, hogy venné fontolóra ő mlga a városnak mostani nyomorát, melybe az a harci mozgalmak alatti folytonos s szerfölötti terhek által döntetett, s aztán megjegyzik, hogyha ő mlga atyailag nem segít rajtok, annyi sóhajaik közt elveszniök kell. Azért könyörögnek, hogy ő mlga az ő neve és legkitünőbb nemzetsége örök dicsőségére. háritsa el tőlök és utódaiktól azt a siralmas gyalázatot, melyet rájuk a behozandó urbéri szerződvény hozandna, és a vele született könyörületességénél fogva, őket, ismét az ő „*püspöki polgáraiul*,“ a mit már fájdalommal tapasztalnak elveszettnek lenni, visz-

szállítani, és így őket az előbbi egy szerződvényben föntartani kegyeskednék; mert, valamint teljes szabadságában áll ő mlgnak a községet urbéri lábra állítani, épen úgy az ő tetszésétől függ azt a régi állapotban is megtartani.“

A *dec. 8-ki* ülésen e fontos kérvény egyhangulag helyeseltetvén, a bíró, plgrmstr és főjegyző által e hó *10-kén* ő mlgnak benyújtatni végeztetett. Mire e hó *19-kén* már olvastatott ő mlgnak hátirata, s hogy a fölött érdemlegesen tárgyalni lehessen, a gazdák behivatni rendeltettek a köv. napra. Ekkor a népes ülés előtt felolvastatott a püspök ő mlgnak előbb említett hátirata, mely kedves honi nyelvünkön így hangzik: *„Állván a kegyes legújabb királyi rendelet az uradálom által kötendő kettős szerződvényre nézve, a város kérelmének hely nem adathatik; következőleg 1789. jan. 1-től e város kettős szerződvény szerint fog traktáltatni. Kelt Vácztól 1788. dec. 16-kán, b. Splényi Xavér Ferencz váci püspök sk.“* — A jelenvolt 90 előkelőbb lakos a népszószólókkal külön helyiségben tanakodván, küldötteik által tudaták a tanácssal, hogy miután a folyamodványra a mlgos uradalom meg nem indúlt, a község összes sérelmei pontonként az urbéri tervezetre föltétessenek és a nmlgú htó-tanács elé terjesztessenek. Erre a bíró válaszolá, hogyha ilyképen a mlgos uradalom a községet a kir. javadalmaktól egyenesen megfosztaná, miután a kegyes kir. rendeletekben befoglaltatik, hogy az uradalom azokra nézve szabadon rendelkezhetik, ily esetben tudja meg a község, hogy ő, a bíró, a felelőségtől mentt lészen, és ezt jkünyvbe is vétenni kérte.

Mire *Pencz* népszószóló megjegyzé, hogy nem várhatja az uradalom megsértését, mert az is ott van a kir. rendeletekben, hogyha valamelyik fél a tervezetet aláírni nem akarná, a nmlgú htó-tanácshoz felsőbb felülvizsgálatra a vgye által a kidolgozandó *Combinatorium* a tervezettel együtt fölterjesztessék. Erre a népszószóló kérte a bírót a község nevében, hogy akár a püspökhöz, akár pedig a tek. praef. urhoz küldetik ki, magányosan soha ne menjen, hanem a tanácsbeliek közül vigyen valakit magával. — Kérdés támadt *dec. 27-kén* az iránt, hogy a község mért vonakodik az urbéri törvény tervezetét aláírni? Erre az lón a felelet, hogy a község a nmlgú htó-tanács intézvénye folytán magát a kir. rendeletekhez fogja alkalmazni, és amit onnét nyer, azon megnyugszik.

1789. jan. 21-kén tek. Anchely János praef. ur elnöklete alatt, *Veress István* szbíró és a gazdatisztek jelenlétében *megcrösítő szék* tartatván, elnök úr a püspök-földesúr azon határozatát adta elő a számosan egybegyülteknek, hogy a *községi 60 férfiak*, kik két év előtt, midőn a kamara birta a az ürességben volt püspöki uradalmat, választattak, *eltöröltetvén, a külső tanács ismét visszaállítassék*. Noha ennek okát *Pencz* szószóló még úgy szerette volna is

kitudni, azzal az uradalom nem törődve, a földesur ő mlga akarata folytán, az elnök által külső-tanácsosokúl ezek neveztettek ki a *magyarok* közül: *Kiss Béla, Pajor Pál, Gál József, Hanulik Mihály, Szalay Mihály, Késmárki Mátyás és Pap György*: a *németek* közül pedig: *Glabanovits Mihály, Kratzer Ignác, Hewenträger Adám, Schwartz József, Marsal Jakab, Elmann György és Fray Tádé*. Hanulik nem fogadván el e tiszte, az *Kurdy Mihályra* ruháztatott.

A külső-tanács tagjai, saját kérelmökre, fáradalmaik némi jutalmul, a közmunka (napi-sor) alól az uradalmi főnök által kivétettek. A belső-tanácsnak pedig azt javasolta, hogy tekintetbe véve nagyon felszaporodott teendőiket, fizetésük javításaért ő mlghoz folyamodjanak. — A közmunkák készpénzben leendő megváltását elnök úr boszusan elvetette, s erre nézve a régi gyakorlat föntartását ajánlotta, akarván a kocsikon teendő munkákban az illető egyensulyt föntartani. — Hoszszas tanakodás után végre *jan. 24-kén* bíró úr előadta, miszerint a nagy számmal egybegyűlt gazdák vegyék fontolóra azon körülményt, mikép ha az uradalmat megbántják, az a kir. javadalmakat tőlök elveszi, s e mellett még úrbéri szerződvényre is szoríttatni fognak akaratok ellen. Midőn pedig ezek és egyéb okok sem indíták meg őket az aláírásra, a jegyző urnak meghagyta, hogy ezen nyilatkozatot írásba foglalja s a jövő ülésen előterjeszsze. — Minthogy e városban a lakók nagy része mintegy ragályos betegségben szenvedni és elhalni vétetnék észre, a városi tanács *jan. 30-kán* a szükséges óvintézkedéseket megtette, s különösen *e hó 31-kén* a felső-temetői sirásó megintetett, hogy mélyebb sírokat ásson, mivel az itt elhunyt katona-ujoncok tetemei alig $\frac{1}{4}$ ölnyre ásattak be a földbe és a szegényebb betegeknek a város költségére gyógyszerek kiszolgáltatni rendeltettek.

A lakosság roppant öröme *febr. 6-kán* kihirdettetett, hogy *háznakénti italmérés felsőbb rendeletek által szabadnak jelentetett ki*. Ezen engedmény a már nagyanyis lehangolt közönséget nem kis mérvben villanyozta föl. — E hó *20-kán* a népes ülés előtt felolvastatott ő mlgnak a praef. úr által e 11-kén föltett azon akarata, hogy az úrbéri szerződvény tervezetét az egész tanács és község aláírja vagy arra keresztvonását tegye, s a beleegyező irat 8 nap alatt így a mlgos uraságnak betérjesztessék. Előbb azonban jól megfontolják a dolgot. hasztalan ellenvetéshez ne ragaszkodjanak, hanem a kir. rendeleteknek fejet hajtsanak, nehogy aztán helytelen tettét valaki későn bánja meg. Miután a bíró által felhozott fontos okok végre arra birták a községet, hogy az aláírásra magokat hajlandókúl jelentették ki annak tagjai, ekkor meg az iránt keletkezett heves vita, hogy kik írják alá magokat előbb? Minek a tapintatos bíró aztán úgy vetett véget, hogy először is ő, aztán a tanácsbéliek s ezek után a többi tisztviselők, végre pedig a községiek irták alá magokat.

Hajnik János bíró úr előterjesztette a gyűlésnek, hogy több-magával püspök ő mlgnál lévén, megköszönni a senátori fizetés

40 frtali fölemelését. Erre a püspök megjegyzé, hogy csak úgy fog az a fölemelés hatályba lépni, ha a szerződvény aláíratik, különben pedig nem. Mire a bíró szót emelt, mondván: „A község vonakodék a szerződvényt aláírni, mivel hiányzanak neki ama tárgyak, melyeket az urbéri szerződvény előír, t. i. nincsenek legelői, a ház utáni telkeket készpénzben vette, a házak építésére az uradalom fát nem adott, hanem mindezt készpénzen saját izzadságával beszerezve, házaikat vett telkeken kövek vagy téglákból építették s zsindelek vagy cserepekkel fűdték be, melyek általán véve sok-sok pénzbe kerültek.“

E nyilatkozatra ő mlga fölindulván, kijelentette, hogy „*míg ő a püspökséget bírja, e város soha nem kapja meg a kir. javadalmakat, tegye, a mi neki tetszik, minthogy haszonbér címén most is a serházért 2000 frtot ajánlanak, holott a város csak 1000-et fizet. Jól jegyezze meg pedig magának a város, hogy neki egészen más útjai és módjai vannak, mint a főmgú bibornoknak, melyekkel a nyugtalan várost a köteles alárendeltségre fogja szorítani.*“ — Már oly sok terheltetés után, a vgye *júl. 26-kán* ismét meghagyta, mikép a kivetés szerint rá eső 891²/₄ kila zabot és 288³/₄ kila gabonát e hó végeig a pesti éléstárba levitessen. Mire a tanács körülményes indokolással tudtára adja az e várost oly szerfőlött terhelni szerető vgynek, hogy e rendeletét teljesíteni lehetetlen s azért a fölmentésért esedezik.

A mlgos uradalom a kir. albizottsághoz fölterjesztendő észrevételeinek 2-dik pontjában előadja: „2. Másik észrevétel az, hogy az uradalmi majorsághoz tartozó kaszáló régóta külön-szerződvénynél fogva a városnak a *Gombhid, Csörög és Kis-Rét* nevű helyekkel együttvéve haszonbérbe helyeztetett, mi a fölmérési munkálatban a városra lévén írva, az mint az uradalomnak magánmajorságija továbbra is az uradalom részére elkülöníttessék.“ — E terhes kifejezés, minthogy sérelmes az adózókra, annál is inkább, mert e rétek soha külön szerződvényben, hanem valamennyi az uradalomtól haszonbérletekkel együttelezett; ennélfogva a fönt tisztelt albizottság értesíttetni fog és kéretni, hogy a régi használatban maradjanak az adózóknál. Ide járul, hogy tek. praef. úr *Öreg-Cselöte, Elletés és Kútvolgy* nevű szőlőhegyeket a területtől elvonván, Nógrád vgybe kebeleztetni rendelte, melyek emberi emlékezetet haladó idők óta Pest vgye által irattattak össze, és az illető adó évről-évre annak fizettetett is. Mind e szőlőhegyek, mind az említett rétek ama bizottság elé fognak terjesztetni, és pedig amazokra nézve előadatni fog, hogy amaz elkebeleztetés Pest vgyre nézve sérelmes, az adózókra nézve pedig terhes, mert félni lehet hogy a személyes terkekre nézve is Nógrád vgye által fognak szoríttatni az adózók.

Az is előfordult *szept. 5-kén*, hogy a nagyobb számmal egybehívott népségnek tudtul adatott, miszerint a vgye a kincstár részére beszolgáltatandó nagyobb mennyiségű gabonát vetvén ki a városra, s mintán a szekeresek és munkások, kik már több alkalom-

mal küldettek táborba, a pénztárt nagyban terhelték, a város 7500 frtot vett föl kölcsön. — Majd *szept. 18-kán* a bíró előadta, mikép a fűntmaradt gabona és zab árát az alispán sürgeti, és ezen 4000 frtnak leendő kézbesítése végett a főjegyző Pestre beküldetett. — A *vygei dikális összeírás* ezen évben is a tanácsra ruháztatván, mint-hogy a főjegyző ezen harcias mozgalmak közt teendőikkel ugyanis nagyon elhalmozva van, ama tiszt teljesítése most az aljegyzőre bízott.

Okt. 17-én részletes ülés tartatott. Veress szbíró úr t. i. azon tanácsot adta a városi előjáráságnak, hogy ezen *török had alatt* türt minden városi sérelmeket és terheltetéseket írásba foglalván, azt e hó 19-én tartandó vygei közgyűlésen a karok és rendek elé terjeszse. Ezen irat a főjegyző által hamarosan föl is tétetvén, abban, a többi között fölhozatik, hogy „*ama szolgálmak, miket e harcias időben tettek, 50,000 frtnál is többre ragnak. Minthogy pedig azok mi kártalanításban sem részesültek, sőt a „contributionalis és domestica quotá“-t is évenként készpénzzel kellett fizetni és így az adópénztár teljesen kimerült, az alólírottak kénytelenek voltak odáig már 10,000 frtot venni föl kamatra. Mely iszonyu terhekkal nyomtatva, minthogy az azok alatt nyögőknek egyéb nem maradt meg, mint az engedel-messég szüksége, kéri a tekintetes karokat és rendeket, hogy őket hatalmas pártolásukkal védeni méltóztatnának, mert minden oldalról már annyira kimerülvők, hogy tönkrejutásuk a legbizonyosabb, ha csak kérelmök meg nem hallgattatik.* — Ezen irat a felolvasás után jóvá-hagyatván, annak benyújtása a püspöki város részéről *Dombay* plgr-mstr, a káptolaniéról pedig *Vajzer József* feyző urakra bízott.

Az *okt. 21-ki* ülés szerint a városra ismét 22,000 adag széna vettetvén ki, miután a roppant összeg kiállítására teljesen képtelen, e hó 23-kán az üles kiküldötte a bíró és *Regele* tanácsbeli urakat *Csabay* szbíró úrhoz, hogy attól ezen ügyben tanácsot kérjenek. — Elő-adatott *nov. 6-kán*, hogy püspök ő mlga a faizásra nézve azon intéz-kedést tette, miszerint a *szőri erdő* rendes módon valamely rész-ben egészen kihalassék, s ilyképen a más erőkben gyakorolni szo-kott faizás teljesen megszűnnék. Mivel az ily faizásból szomorú követ-kezmények eredhetnének, azért egy „*Memoriale*“ végeztetett ő mlghoz intéztetni oly kéréssel, mikép a faizás gyakorlatot a régiben meg-hangyni kegyeskednék. A *nov. 28., dec. 2. s 6-ki* ülések is foglalkoz-tak még a faizási ügygyel, de megállapodásra nem jutottak el. — A bíró Pestről visszaérkezvén, *nov. 13-kán* jelenti *Barkó* tábornok úr azon lesújtó rendletét, hogy téli szállásra Vácra két csapat tüzer-ség fog küldetni, noha már ekkor 1800 katona ült a város nyakán!

A bíró *nov. 23-kán* előadta, mikép a főhadparancsnoksághoz tett kérelem folytán, annál kivinni sikerült, miszerint az itt állomá-sozó katonaság a kincstári épületekbe, t. i. a kegyesrendiek s a con-victus társodáiba is helyeztessék be; de mivel ezen épületek két csa-patnyi (bataillon) katonaságot be nem fogadhatnak, egy rész a pus-

tulásnak indult angol-kisasszonyok épületében lenne elhelyezendő. Mi meg is történt s a főhadparancsnokság azon intézkedést tette, hogy az angol-kisasszonyok épületébeni katonák is a váci élelmezési hivatalból kapják a fát, világítót és ágyi-ruhát. A katonaság azonban nem lévén megelégedve az élelmezési hivatalból kiszolgáltatott élelmezéssel s ágyneműekkel, ide e napokban érkezendő gr. Szapáry tábornoknál kieszközölni szándékozott a tanács a laktanyákból kiköltöztetést és a házakbai beszállásolást. A község azonban e hó 27-én, minden katona részére az őrmestertől kezdve lefelé, a jobb ellátás végett $\frac{1}{2}$ krt ajánlott meg, csakhogy a katonaság a laktanyákban maradjon még továbbra is. Ennélfogva minden házbirtokosra 1, a zsellérre pedig $\frac{1}{2}$ frt vettetett ki, s az ezeket beszedők is kineveztettek azonnal.

1790. jan. 9-én, megerősítő-szék tartatván *Anchely* praef. úr elnöklete alatt, *Boldogházi Kis József* püspök-uradalmi ügyész és *Kovácsóczy László* szbíró urak jelenlétében, a földesúr ő mlga *Hajnik János* bírót a lakosság ellentőrekvése dacára is megint megerősítette hivatalában, hiában veté a község ellen, hogy már 4 évet tölt ki tiszében, és az volt eddig a szokás, hogy minden két év eltelte után új bírói kijelölés történt, és a mostani viszonyoknál fogva megkívántatnék már a bírótól a törvénytudás is, lévén tudniillik *Hajnik* uram szabó-mester. Aztán jelentette elnök úr, hogy a felsőbb rendeletek alapján a vgye által a politikai igazgatásnak behozása e városba sürgettetik. Mire nézve a kellő megfontolásra időt kértek. — Továbbá kijelentette az elnök, hogy a község az oka a kitűzött faizás halloztatásának; mert a plebánosok, iskolák és tanítók részére vonakodik a fát bevágatni és hordatni. Azért ha ezt márciusig nem teszi, a faizási engedély megszűnik és jövőre megint csak ott tüzetik az ki.

A püspökvárosi községből 50, a káptalaniból pedig 10-en lévén jelen, népes ülés tartatott május 17-én s előadva lön, hogy azon esetre, ha, mint hírlík, az egyetem *Pestről* elmozdittatnék, igen hasznos lenne annak *Vácra* leendő áthelyezése, mikép ez már a mult havi üléseken is többször szóba jött, s a miről a maga helyén körülményesen fogunk szólni. Az ezen ügyben nyerendő közbenjárók végett az illető folyamodványok már az ország hgprimása, a kir. táblai bíró, a váci püspök és káptalanhoz, úgyszintén *Hont* és *Nógrád* vgykhez is elküldettek. Továbbá határozattá lön a szabad bormérés megerősítését is ő fölségétől kieszközölni; mert mikép a tapasztalás bizonyítja, mióta azt II. József császár megengedte, a lakosok az adót könnyebben fizették mint azelőtt és élelmöket is könnyebben előteremték. E két fontos ügyben hát egy küldöttséget (*Dombay* plgrmestert és *Juhász György* főjegyzőt) menesztett a város Bécsbe ő felségéhez, a kihez a pünkösdi ünnepek miatt csak pénteken juthattak be a kihallgatásra.

Amint az uralkodó megértette a város kérelmét, részint latin, részint német nyelven mondá, hogy az „*Universitásnak Pestről* elmoz-

dittatását illetőleg mitsem tud; de ha azt onnét elvinni kellene, a kérelmet tekintetbe fogná venni.“ A szabad bornéerést illetőleg pedig kérde, hogy ebben ki háborgatná őket? Mire felelték, hogy ugyan most még senki, de jövőben ez megtörténhetnék, azért ama jog megerősítését a legalázatosabban kérik. Egyszersmind előadák ő fölségének, hogy a mostani háborús időkben a szegény váciak 50,000 frtnyi kárt s veszteséget szenvedtek. Mire ő fölsége felsége felel: „Elhiszem, tudom,“ s meghálálva mondá: „Köszönöm“, s a küldöttséget azon biztosítással bocsátá el magától, hogy „jó reménységben legyenek; mert ő alattvalóinak atyjok akar lenni.“ E küldöttség a két városnak összesen 183 frt 63¹/₃ krnyi összegébe került . . . .

Fölvettetett aug. 17-én azon kérdés: vajjon a serház hasznára vagy kárára van-e a városnak? Ezen ügy megvizsgálása a községből is többekre bizatván, e hó 21-én a kiküldött bizottság előadta munkáját, melyből az derült ki, hogy csak egy évnegyed alatt 11 főzés mellett 151 frt 90⁵/₆ krt vesztett a város, pedig még hátra volt a 10,000 frtnyi beruházási összeg kamata, az épületek és számos eszközök föntartása. Miért abban történt a megállapodás, hogy a város a serfőzéssel fölhagy és azért Krakovitzer János serfőzőnek a fizetést is fölmondta, és egy bizottságot nevezett ki a serfőződei eszközök leendő leltározása végett. Hogy mi sikere lett azonban ezen intézkedésnek, alább majd látni fogjuk.

A katonatartási kíméletlen terhelés igen sűrűen nehezedvén e szegény városra, végre sept. 28-án az elkeseredett tanács egész hangnyomattal kijelentette, mikép „e város az egész vármegyéért, annál kevésbé az egész orszáért, oly szerfölötti terheket viselni nem tartozik; mert a tulságos terheléssel a lakósok közül többen annyira elkeseredtek, hogy az elviselhetlen tehertől megszabadulás végett házaikat is olcsó áron elpocsékolni kénytelenek lőnek!“ A vgyre is menesztettek egy komoly tartalmu folyamodványt, fájdalommal adván abban elő mindkét város, hogy míg a nagyvidék vagyonos községei a katonatartási terhet nevérről sem ismerik, addig e szegény Vácznak oly igen kicsigáztatni kell! Így értették ekkor a közterhek igazságos felosztását!! A kérvénynek aztán mégis, mint a Budapesten járt küldöttség előadá okt. 3-kán, az lett eredménye, hogy a katonaság laktanyákba helyezetteti rendeltetett, s az ottani ágyneműeket használni . . . .

Nov. 15-kén, tehát épen neve napján, leendvén II. Lipótnak koronázási ünnepélye, a tanács még e hó 4-én elhatározta, miszerint e napot tiszteleti tüntetéssel, ünnepély-rendezésével, kivilágítással stb. még a késői maradékok előtt is emlékezetessé teszi. Ennek valósítása még a 10-kéni népes ülés által is behatóan és részletezve tárgyalattott. A koronázási ünnepélyre küldöttséget is, melynek tagjai a multkoriai voltak, szemeltek ki, írásban adatván nekik felhatalmazás, hogy amit Pozsonyban, a koronázási színhelyen, ő fölsége előtt a város közjavára lendíteni birnának, azt mind megtegyék. — A hazajött küldöttség e hó 23-kán előadta, miszerint emlékeztette ő fölsé-

gét azon kegyes szavaira, melyekkel a mult májusi kihallgatáson meghagyni méltóztatott, hogy kérelmök tárgyát a pozsonyi koronázás alkalmával terjesszék ismét neki elő. Mire ő felsége latinul ezt felelő: „*Uraságaitok Vác városának küldöttei. A felszabadulást kérik; már ben van a karokhozi kívánalmaim között; igazságos, meglesz Eger és Pécs városokkal együtt.*” Mire a válasz lőn: „*Igen.*” Aztán ő fölsége jó reménységben bocsátotta el a küldöttséget magától, mely a városnak 142 frt s 7½ drjába került.

Dec. 20-kán fájdalmasan panaszolta Dombay plgrmr ur, hogy tegnapi napon, a pozsonyi országgyűlésről hazatérő püspök, b. Splényi ő mlgnek tiszteletére lévén a tanács és tisztviselők, alighogy az üdvözlést elfogadá ő mlg, ez azonnal e szavakra fakadt: „*Jól referálták nékem, hogy Dombay minden Zenebonának az oka és eszközölője, úgy most, mint még Cardinális Eö Eminentziája alatt is; mert a processusnak ő volt a kezdője.*” Pedig bíró ur maga megismerte, hogy a pernek kezdője a meghalt Benke János bíró volt, ki hogy Dombayt is magához vonja, azzal fenyegette őt, hogy: „*ha a szegénységnek pártját nem fogják, ruhájáról az ezüstgombokat leszedvén, eladja, és mégis fölme gy Bécsbe ő fölségéhez, és ott aztán elpanaszolja majd neki, hogy a tanács a szegény népen könyörölni nem akar.*” Erre Kmoch tanácsbéli ur határozottan roszalá, hogy a bíró nem mentette Dombayt, jól tudván, hogy nem ő volt oka a perkezdésnek. . . .

1791. jan. 10-kén Boldogházi Kiss József urad. ügyész elnökléte s az összes gazdatisztek jelenlétében megerősítő-szék tartatván, az elnök előadta, hogy miután Hajnik János, a nehéz harcias időviszonyok dacára is, mind a katonai és polgári, mind pedig a politikai ügyek vitelében magát tapintatosnak és serénynek mutatta, s vele a katonai parancsnokság is megelégedve van, ő mlg ezennel őt a bírói tiszteben továbbra is megerősíti. Hasztalan tiltakozott ez ellen a község, hiában tett kifogást, követelvén a szavazás utjáni bíróválasztást, mást kívánván a bírói székre emelni, a földesúr ő mlg akaratára mellett szilárdan megmaradt. — Február 5-kén bíró ur előadta, mikép a vgye közgyűlésén lévén, a szabad bormérési engedély megerősítése azon kihirdettetett.

Majd ápril 8-kán szóba jött az is, hogy a mlgos uraság mérnöke az új házhelyeket osztván, a régieket pedig elegyengettetvén, ebben a városnak csorbulást okoz. Ennek elhárítására jónak látta a tanács arra kérni a földesúr ő mlgát, hogy vizsgáltná meg azt; mert az azon helyeken épülő házak, sem a város ékesítésére, sem pedig a mlgos uraság dicsőségére nem fognának lenni. E kérvényben helyesen jegyzik meg, hogy az volt ős-idők óta szokásban, miszerint ha az uraság valami intézkedést tott a város területén, az előbb a tanácscsal közöltetett véleményadás végett, mely az uradalmi mér-

nők ezen esetbeni önkényes eljárása ellen is, a házhelyekre nézve, 5 igen fontos ellenészrevételt kénytelen tenni.

A mérnök és plgrmrstr urak május 26 án jelentették, mikép az uraság betérjesztetni kívánja a tanács abbeli véleményét, hogy mikép lehetne véglegesen a marhás-gazdák földhezjutási kérelmeket teljesíteni? Ez ügyben többféle nézetek nyilvánultak, s a tanács másnap, a főjegyző által föltett azon véleményt, hogy mikép lehetne azon lakosokon segíteni, kiknek marháik vannak, de földdel el nem látvák, ő mlga elé betérjesztteni elhatározta. Ebben azon nézetét nyilvánítja a tanács, hogy azoktól, a kiknek $\frac{3}{4}$ sessio földjük van, és pedig részben $\frac{2}{4}$ s $\frac{1}{4}$ is, ezen utóbbi elvétetvén, a mlgos uraság által a folyamodóknak adassék; ugysis, midőn azokat nyerték, értésükre lön adva, hogyha a colonusok elszaporodnának, ők, mint ideiglenes birtokosak, azoktól megfosztandók lesznek.

E hó 31-kén vegyes ülés tartatván, a lakosság nagy fájdalomra, olvastatott a vgye azon parancsolata, melyben a szabad borárulás általán véve eltiltatik. E tilalom a városban igen nagy mozgalmat idézett elő, a lakosok ugyanis igen zokon vették, hogy majdnem egyedüli jövedelemforrásuk ilyképen teljesen kiapadni fogna. Azért egyelőre a két város vegyes bizottságot menesztett a két földesurasághoz, hogy ezek orvoslatozt nyujtanának. Ő mlga azt válaszolá, hogy ő nem segíthet a bajukon; mert amit az ország elhatározott, azt neki nem áll hatalmában megváltoztatni. De különben is József császárnak a szabad borárulást illető engedélye törvénytelen, mely némelyeknek használt, másoknak pedig kárukra volt. És midőn ő mlga kijelenté, hogy a népnek ő hozzá betérjesztendő kérvényét sem hallgatja meg, elkeseredve hangsúlyozák, hogy hát egyenesen ő fölségéhez fordulának kérvényökkel. Mire azt válaszolá ő mlga, hogyha akarják, ezt tehetik. Zerdahelyi nprépost is azt felelte, hogy az ország végzése ellen nem tehet, s a lakosok közül többen kívánták ama szabadalom megszüntetését, nincs hát okuk a vácziaáknak panaszra.

Ezek igrj lévén jun. 1-én előadva, abban lön ekkor megállapodás, hogy a plgrmrstr és főjegyzőt leküldik puhatolás végett Budapestre, az ügynök urnak tanácsát is kikérendők lévén Budán. E hó 8-kán határozattá lön a szabad bormérés megtarthatásáért a vgyre is folyamodni. A két városi előjáróság és község jelenlétében e hó 9-kén a haza érkezett küldöttség előadá, mikép azt tanácsolák többen, hogy legcélszerűbb leendne ő felségéhez folyamodványt nyujtatni be Torkos János szöszölő által, ki eddig is már a város ügyeiben jó szolgálatot tett. Erre a nagy számmal egybegyűlt nép kijelentette, hogy: „a II. József császár által 1787-ben kegyelmesen megengedett szabad borárulástól el nem áll, míg azt az ő utódja II. Lipót is világosan nem tiltja.” A püspökvárosi bíró azt is indítványozta, hogy tán jó lenne ezen ügyben egyezkedni a püspökkel; de a jelenvoltak erre is csak azt felelték, hogy: „lég adó rajtok a nyo-

moruság, meg a kettős dézsma, azért ők a fizetésre éppenséggel nem állanak rá.“

A köv. napi ülésen olvastatott az ő fölségéhez meneszten dő 10 pontra terjedő okmány. Ezek 8-dikában emlittetik, hogy *„mielőtt e város vidékén csak eszébe jutott volna is valakinek szőlőket ültetni, már akkor Váczott léteztek szőlők, és azért akkor még drágán keltek el a borok; de most, midőn köröskörül megsokasodtak a szőlők, és e város is igen sokat ültetett be ismét koronként, és pedig annyira, hogy csak itt 60,000 akónál több bor terem, mikép fordíttathatnék pénzzé az ily nagy mennyiség, ha a szabad bormérés és árulás megszüntettnék?”*

— A folyamodvány szövege egészen elfogadtatván, postán ajánlat és tértí vevény mellett rendeltetése helyére küldetett el.

A két uradalom ezen évi május 19-kén tartott vegyes ülési jkönyvének kivonata *jun. 14-kén* felolvastatott, mely szerint a szabad borárulás eltiltatik, bizonyos *Lóczy ne* ember a két uradalom által adandó 100 frtnyi évi fizetés mellett *borbiztosul* felvétetik, ki ha valakit rajta kap, hogy borát méri, az elkoboztatik tőle, s ha ezt tanácsbeli meri tenni, hivatalából is kiesni fog. Az elkobzott bor fele, ha a biztos a feladó, azé, másik fele meg az illető uradalomé; ha más a feladó, ezen esetben is fele az uradalmat, $\frac{1}{3}$ a feladót $\frac{1}{6}$ pedig a biztost illeti. Hogy pedig a váczi borok becese megszereztes-sék, *az idegen hegyeken termelt borok behozatala elvesztés büntetése alatt tilos, ha vácziak termelték is azokat.* A borbiztosnál teendő előleges bejelentés nélkül nem szabad a külső borokat, melyek nyereségre vásároltattak, itt helyben lerakni, a területen átvinni, vagy a Dunán hajókra szállítani.

Ezen, *jun. 12-kén* kelt tilalmakat mélyen lesújtva hallgaták a lakosok, kik is a bírót, főjegyzőt és a gazdaságból 12 egyént ő mlghoz küldötték azok visszavonása végett, egy 6 pontból álló német-szövegű kérvénnyel, melyben ugyanazon indokokkal támogatják kérelmüket, melyeket az ő fölségéhez intézettben felhoznak. Ő mlga azt határozá szintén németül, hogy ő az országgyűlés határozata és az uradalom jogai ellen egy lépést sem tehet, ha mégoly igen esedeznek is előtte. Mire a többi tanakodás e hó 15-re halasztatott, a midőn a lakosok közül 600-nál többen jelentek meg, s határozattá lön, mikép egy meghatalmazó irattal küldöttség menesztessék megint ő fölségéhez Bécsbe, mit az irni-tudók nevök alájegyzésével, a nem-tudók pedig keresztvonással erősítettek meg. A két város lakóiból az illető előljárókon kívül e meghatalmazót 215-en irták alá, illetőleg 117-en irni nem tudván, csak keresztvonását tette az okmányra. Mig így az aláírások folytak, ismét 6 egyénből álló küldöttség volt könyörögni ő mlgnál, ez kijelentvén, hogy a lakosság a szabad borméréstől el nem áll, s ha ő mlga tágitani nem fog, egyenesen az uralkodóhoz viszik az ügyet. Mire a földesúr ő mlga ismét csak azt hangoztatta, hogy *„ő az ország törvényét meg nem változtathatja, és az uradalom érdekei ellen sem tehet. Ha épen kedvök van ő fölségéhez*

küldöttséget intézni, ezt ő nem ellenzi, sőt örülni fog, ha az uralkodó kérelmeket meghallgatandja és teljesítendi.“

Ekkor a bíró azzal akart a püspökre kényszerítőleg hatni, hogy hangsúlyozva mondá neki, mikép „minden percben a nép elkecserecsérésétől tarthatni, hogy az vérengzésben fog kitörni!“ Mire felelé ő mlga: „Az ők lássák.“ A küldöttek visszatérvén, a nép tovább tanakodott, és végre *Pencz Miklós* indítványára elhatároztatott, hogy ezen ügyben ne csödütsenek be többé oly sokan a népből, mert ez által a dologtól sok munkás kéz elvonatik, és az izgatottság csak növeltetik, hanem legfőlebb minden negyedből 8-an, s ezek közt legalább 2 földesgazda. — *Lóczy* borbiztos az annyira felizgúlt néppel szemben életét veszélyben forogni látván, állásáról, melyre őt a két uradalom emelte, a számosan egybegyűlve volt lakosok előtt lemondott a tanácsházban s aztán eltávozott. Aztán megválasztatott a Bécsbe menesztendő küldöttség (*Dombay* és *Traxler*), előre is a két város részéről 400 frt adatván annak át, a *jun. 15-ről* kelt latin szövegű meghatalmazó irattal egyetemben.

Legjobban örült ezen mozgalomnak, mint valami jó fejős telennek, *Torkos János* uram ő kegyelme, a ki is ily tartalmú iratot intézett a városhoz, mely *jun. 19-kén* olvastatott föl: „Nemes Magistrátus! Tizedikben hozzám bocsájtott fájdalmas Levelöket az Uraknak az megtiltott Bor árultatás miatt maj napon vettem az bele rekesztett Instantiával együtt, és még egyebet nem felelhetek reája, hanem hogy a Bor árultatás az Urbarialis helyeken megint az régi lábon fog lenni, azaz, az hol Szöllők vannak, ott fél Esztendeig árultat a község, az mely privilegiált Városok avagy Helységek pedig Contractus szerint traktáltatnak, tehát annak értelme szerint köl az bor árultatásnak is lenni. Már az Uraknak az Contractusát per extensum nem tudom; De mind az által, mivel ugyanis mint fölséges Urunk, mind pedig a Tts Hazánk előtt nyilvánvaló, hogy a Nemes Városnak mintegy bizonyos reménysége vagy on, hogy az most 1792. Esztendőben essendő Ország Gyűlésében Királyi Városok közé fog számláltatni, tehát nem traktáltathatik addig az rövid ideig oly szorossan s oly károsan.

„Hogy pedig egy átallyában az Uraság eltiltatta a Bor árultatást, és az Uraknak alkuképpen ismét által adni akarná, arra eztet tanátsolhatnám, hogy Conditionaliter, ha Fölséges Urunk ezen eddig volt szabad Bor árultatást ezután is a Városnak meg nem engedi (melyért most ujonnan a Város Eő Fölségínél instál), interímális és conditionalis alkut talám tehetnének az Urak, hogy a szegénység és az jobb maga Bíró Polgárok is ez által a meg tiltás által Nagyon meg ne sértetödnének, bizonyosabat még nem tanátsolhatok, mivel az Instantiájukat az Uraknak csak Pénteken fogom beadni az Ferentz Hertzegnek, mert előbb Andientia nintsen, csak kétszer ad egy Hétben, Kedden és Pénteken, és az után a Tanátsban fel fog vétetödni, és még az Resolutiót ki kaphattjuk, addig ugyan két, há-

rom hetek is elmúlnak. Én ugyan semmit el nem múltatok, mind az Királyi Hertzegünknel, Személyem szerint, mind *Gróff Majláth Eö Excell. Referendárius* Urnál az Urak részére, és javára szólni és tselekedni etc. A Ns. Mgtsnak, az Urakk Köteles szolgálók *Torkos János* Contribuensek Királyi Udvari Ágense. Béts Die 14-a Junii 1791.“

E válaszból a tanács ezeket vonta ki: 1. Hogy a város eddig még urbéri lábon nem lévén, tán nem is remélheti, hogy a nép a bor árulásban akadályoztassék. — 2. Ami illeti a félévi korcsmáltást, az nem terjed ki az egyes lakósokra, hanem a bormérési jog a város csapszékét illeti. — 3. A mlgos urasággal a szabad borárulásra nézve szerződni bajos; mert ki tudja, meddig él ő mlga, következék utána más, a miben találja a népet, attól el nem áll, és így az adózás csak tetéztetnék a szegénység kárára. — 4. Legjobb lesz ő fölsege akarátát bevárni s a községnek ahhoz alkalmazkodni.

Az említett ügynök irata a két város részéről egybegyültek előtt *jun. 20-kán* felolvastatván, a bíró és főjegyző urak ő mlghoz küldettek ki, hogy ő fölsege akarata kitudásaig ez ügyben valami közvetítő mód találtatnék. De ő mlga ismét csak kijelenté, hogy ő az országgyűlési határozathoz s ennek folytán kiadott tilalomhoz fogja magát tartani, melynek áthágói jegyzékben tartatni és büntettetni fognak. És midőn felhozák, hogy a nép tán hajlandó lenne némi kárpótlási díj fizetésére, ő mlga megjegyzé, hogy ez ügyben mi szerződésre sem léphet, mert annak sok rossz következménye leendne. Ezután a küldöttek visszatérvén a tarácsházba, ott végre abban állapodtak meg, hogy mivel még bizonytalan, mit végez a Bécsbe menesztett küldöttség, tanácsos lesz annak megérkeztét bevárni békében.

A bécsi küldöttség hazaérkezvén, *a jun. 26-ki* ülésen előadá, mikép a kérvény elején, ahol *II. Józsefről* van említés, változtatás tétetett, mivel ezen uralkodót említeni nem lett volna ildomos az ekkori körülmények miatt; a többi részén kevés módosítás esett, s egynémit hozzáadott *Torkos* ügynök úr, a kihez a két város ezen folyamodványa jó előre felküldetett. Az így elkészített irattal szerdán $\frac{1}{2}$ 9-re ő fensége *Ferencz* koronahghez bejutottak kihallgatásra, mint-hogy ekkor az ő fölseges uralkodó atyja nem volt honn. Ügyöket szóval is előadván, a koronahg válaszolá, hogy a borárulási tilalom a tvezikkben van, és hogy több uradalmak érzékenyen panaszkodtak a szabad borárulás okozta károk miatt. Erre ismét kérték a hget, hogy csak fogná pártjokat; mert ama tilalommal élelforrásuk véte-tik el. Mire megjegyzé, hogy erről neki nem volt tudomása, és biztosította öket, hogy kérvényiratukat ő maga fogja beadni a kir. cancelláriának, ezt háromszor ismételvén. Aztán fölemlíték neki, hogy *fölseges atyja Vác városának sz. kir. városi rangot ígért*. Erre felelé: „*Hát ebből még semmi sincs? Csodálom, hogy a cancellária még ki nem adta a resolútiót.*“ — Végre kérdék: nem lenne-e tanácsos, Bécsbe ismét fölrandulni a király ő fölsege megérkezése után? Amire „*Igen*“-t mondván, elbocsátá öket.

Azután beszámoltak azzal, hogy mit költöttek s ezen kiadásokat a két város elfogadta. Majd említék a küldöttek, hogy *Torkos* ügynök úr, kinek 18 aranyat adtak, a népnek különösen ajánlja a jó egyetértést és békét. Aztán bíró úr megint indítványozá, hogy nem lenne-e jó ő mlgnál könyörögni aziránt, mikép némi kárpótlás fejében engedné meg a szabad borárulást? De erre azt válaszolák a községiek, hogy az adót sem képesek fizetni, nem hogy még új terhet vállalnának magukra, s csak arra hivatkoztak mindig, hogy a koronai uradalomban a szabad borárulás maig is áll. Kérték aztán a bírót, hogy *a bor elkobzására az uradalomnak karkatalmat ne adjon*; mert a város emberei csak is ennek, nem pedig az uradalomnak szolgálatára köteleztetnek.

Bíró úr a számos előkelő meghivottak, több, mint 200 lakos előtt, *júl. 3-kán* kijelentette, hogy a kir. udvari ágens *Torkos János* úrtól Bécsből levelet vévén, velök azt közleni akarja s felolvasta. Ebben felhossa a küldő, hogy a folyamodvány a küldöttek által *Ferencz* kir. hg. ő fönségének múlt szerdán reggel beadatott, és hétfőn referáltatni is fog; *de bezeg a püspök ő mlga is nem késelt ez ügyben még jókor a kancelláriához folyamodni*, hogy miután a város, mint ő írta, két küldöttet meneszt Bécsbe, a szabad borárulás kinyerése végett, az őt, mint földesurat illető jogaiban, ne háborgattassék, s a város kérelmétől elüttessék. Aztán tanácsolja ügynök úr, hogy kárpótlás fejében lépnének egyezésre ő mlgval, mikép így a sok bajnak és kellemetlenségnek eleje vétetnék. Azonban mindnyájan ő fölsége nyilatkozatától tették függővé az őket oly igen élénken foglalkoztató ügyet.

Júl. 17-kén a városi előljárók és községieknek a *háló-krajcárok* ügyében, melyek ekkor már a sok katonaszállítás miatt 6000 frtra is rúgtak, az alispánnál járt kiküldöttek előadván, hogy a httö-tanácsnál Vác városát érdeklő kir. intézvény létezik, igyekeztek azt hamarosan megszerezni, mely *a város fölszabadulására vonatkozó irat* így hangzik:

„10,886. sz. *Udvari rendelvény*, melynél fogva a váczi püspöki és káptalani város folyamodványa, leendő viszzsaküldése mellett, a melyben ugyanaz *e város felszabadítását, és más sz. kir. városok számára való felvételét kéri*, legfelsőbb akaratból a végre tétetik át, hogy a fölött, vajjon, és mikép biratnék meg e község által a felszabadítás terhe, és az ő földesuraságát az ily módon megszűnő jövedelmekre nézve mikép lenne képes kárpótolni? mind a könyörgő község, mind pedig az említett földesuraság jól kihallgattassék, és afelől aztán tudósítás terjesztessék föl. Május 19-kén, 1791. 6673. sz. a. Pest vgyvel, mely mind az esedező községet, mind pedig a fönt érintett földesuraságot kihallgatandja, és végre az ő véleményét beterjesztendi, ezen folyamodvány közöltetni fog, ő fölségének pedig bemutatattatni. Előadatott *Vay József* tanácsos referens által jun. 17-kén,

a 47-dik ülésén. (Depart. Public. Politicum), a vgyre elküldetett *jul. 4-kén.* (Az eredeti latin szövegü.)

Ezen irat a számos jelenvoltak előtt megmagyaráztatott és a bíró előadá, miszerint az uraság bizonyára akadályt fog gördíteni a város felszabadulása elé, azon kijelentéssel, mikép az eladósodva van, és nem is tagadhatni, hogy a város az uraságnak mintegy 14,000 frtra rúgó haszonbéri összeggel tartozik, és ama felszabadulás is sok pénzbe fogna kerülni. Azért tehát egyáltalán tanácsoltatik a lakosságnak, hogy önkényt és készséggel fizesse be adóját, nehogy fizetéseképtelensége feltűnván, ez által a fölszabadulásnak reménye is füstbe menjen. — A város tehát a felszabadulásra mindenkép munkálni akarván, ismét csak *Nyissnyánszky György* szöszlőhöz fordúlt, ki a város minden ügyeit, baját, sérelmeit és törekvéseit a múlt évekből körülmenyesen ismerte. Hogy pedig a felszabadítási ügyet annál inkább előmozdítani lehessen és ezt tenni ő segítsen, a városi pénztárból 12 arany tiszteletdíjjal látták jónak fokozni buzgalmát.

Juhász Gy. p.- és Vajzer J. k.-városi jegyzők Budapestről előérkezvén, a jelenvoltak előtt *jul. 25-kén* így adták elő működésüket: „*Nyissnyánszky* urat kérték, hogy mikép azelőtt, az úrbéri ügyben, úgy most a fölszabadulásiban is a szöszlői tiszteket a két város részéről fogadná el. A ki is közreműködését, a már előtte ismeretes ügyben, készséggel ajánlotta meg ismét, és azon *Vay József* előadó ő ngnál már munkált is. De oly véleményen volt, hogy a városnak tán sokkal jobb lenne, ha megváltoztatván szándékát, az urasággal örökös szerződvényre lépne, mert, úgy mond, a fölszabadulás kinyerése fölötté drága és kétséges. Mire megjegyzék, hogy ha akarná is a város az egyezkedést, szándéka nem teljesülne; mert a kívánt fölszabadulásra a borárlás ösztönözte őket. Azután megígéré működését ismét, és azt, hogy legközelebb irni fog Pécs városának, melynek ő szintén szöszlője, elkérendvén attól ama munkálatot, a melynél fogva az, a felszabadulást kinyerte, és azon kidolgozványt aztán közzölni fogja a váczai p. és k. városokkal.

„Majd javasolta, hogy az alispánt és másokat is, nevezetesen *Brunsvik József* ő mlgát is, a kiról reméli, hogy a vgye admtra leend, kérjék meg az ügy pártolására. El is mentek *Nagyszigethy Szily József* alispán úrhoz, a kinek fáradozásuk célját előadván, megjegyezték azt is, hogy értésökre esett, mikép a város felszabadításáról irat ő fölségétől a vgyre már áttétetett. Mire alispán úr „igen“-nel felelt, és azon véleményét nyilvánítá szintén, hogy a városnak hasznosabb lenne az urasággal örökös szerződvényre lépni; mert így kevésbbé lenne terhelve a város, mintha felszabadúl, amin ő egyébiránt nem kételkedik. Erre válaszolák, hogy amint a tapasztalat bizonyítja, semmi szerződési akaratnak sem lenne foganata, mert hisz most is Contractusuk van, de azért az uraság a haszonbérelt földből elragadt egyet, és a szerződvény ellenére is, új korcsmákat állított fel

és pedig számosakat. De még több sérelmeik is volnának, melyeknek szerintök csak a felszabadulás vetne gátot és nyujtana orvoslást.

„Hasznosabbnak látnák tehát a további pörpatvar eltávolítása végett, hogy az uraság hatalma alól kivétetnének, mert a város panasza végtelen. Mire közbenjárását följajlaná ő is, és megjegyze, hogy a város boldogulására sokat tenne valami Dicasterium, vagy az Universitásnak, mely jelenleg változóban van, Vácra áttétele is. De erre kevés kilátás lehet; ő erre többeket iparkodott pártfogókul megnyerni, de nem talált egyet sem. Oka ennek a papság (hűm, no lám!); mert úgy mond, ha Váczott püspök nem volna, úgy ezt bizonyosan (??) kieszközölte volna. Az egri püspök ugyanis alapítványt, épületeket és az áttételre a költségeket is megajánlotta, és mégsem nyerve az azt meg Eger városa részére; mert a kormány nem akarja az egyetemet papi városba helyezni át! (De hát az a dicsőséges kormány mért engedte az egyetemet papi pénzen hozni létre? Mért nem alapított ő maga izlése szerinti egyetemet? Ime, már ekkor mily igen féltették az egyháziak befolyásától ezen papi pénzen keletkezett főtanintézetet, csakhogy annál inkább hatalmukba keríthessék a szabad-kőmivesi szellemek azt, ott szeretvén, a gyönyörű tan szerint, aratni, ahol nem vetettek!)

„De a felszabadulásra ez gátul nem lehet; mert maga a város tudja legjobban, hogy mért kívánja azt, azért ő a felszabadulás ügyében ellenkező nem lesz, sőt inkább azt ő maga is elősegíteni igyekszik. — *Brunswik* ő mlgát nem találták honn; a többieket a nevezett ügynök úr igérte bejárni.“

A két város előljáróiból és a községekbl számosan lévén jelen, a népes gyűlés előtt a bíró *aug. 5-kén* előadta, hogy most, midőn a város a fölszabadulásra törekszik, kiki tehetsége szerint, azt egy szív és lélekkel előmozdítani kötelmeül ismerje, meggondolván, hogy annak gyümölcseiért még a késő maradékaik is áldani fogják őket. Indítványozta utóbb, hogy az előkelőbb lakosokból „*hites személyek*“-et lenne jó választani, a kikkel az „*arany-szabadság*“-ot illető minden dolgokban tanakodnék a városi tanács; mert a dolog hátránya nélkül nem lehet a lakosokat annyiszor, és oly nagy számmal nem is tanácsos őket összehíni. Az indítvány egyhangulag elfogadtatván, hites személyekül a két városból összesen 107-en szemeltettek ki, és a püspökvárosiak szószólóik *Pencz Miklós* és *Pap György*, a káptalaniakéról pedig *Benovits Pál* urak választattak és eskettettek fel mindnyájan, a 18 jelen nem voltakon kívül, kik a köv. nap. tették le az esküt, mely így hangzott:

„Én N. N. esküszöm az élő Istenre, hogy Várasunk föl Szabadította állapottyában félre tévén adományt, atyafiságot, félelmet, egy Szóval minden emberi tekintetett, egyes iparkodással munkálódni fogok; izetlenségeket a nép között nem teszek, Sőt ha valamit tapasztalok, melly a Szabadságnak akadályozására czélozna, azt annak illendő helyén be adom, és el nem hallgatom; a Várust pedig minden

következheto kártól minden kitelhetőképven védelmezni fogom. Isten engem úgy segéllyen!”

A jelenvoltagekat *Dombay* plgrmr úr emlékeztette, miszerint a város néhány év előtt az úrbéri szerződvényre vonatván, majdnem véginségre jutott, azért, most, midőn a fölszabadulás már oly közel van, a mit ő Fölsége kegyelmesen megígért, kiki ezen ügyet szíven viselni igyekezzék. Sajnálattal említette, hogy némely céhek, melyeknek pedig a fölszabadulás legtöbbet fogna használni, az adakozástól vonakodnak, pedig jól tudják, hogy az költség nélkül nem megy. Főkép a molnár-céh dorgáltatott meg ezért komolyan. — *Aug. 6-kán* vegyes ülés volt számosak jelenlétében, melyen a tegnap jelen nem volt 18 hites személy, a tanács és tisztviselők is teljes készséggel letették az esküt, melynek mintája ugyanaz, mi az előbbieké, csak-hogy abban e szavak helyett: „*azt annak illendő helyén bé adom és el nem hallgatom,*“ ezek állanak: „*azonnal orvosolni fogom, és orvosoltatni köteles is maradok,*“ tekintettel t. i. a tanácsra és tisztviselőkre. A magyarok az ő, s a németek is saját nyelvükön tették le az esküt; aztán határozattá lőn, a már beszédett ajánlatokból a két alispánnak a tanácsbeliek belátása szerint ajándékot adni.

A köv. napi ülésen bíró úr jelentette, hogy e hó 2-ról kelt levelet kapott *Törkos János* bécsi ügynök úrtól, melyben ő azon tanácsot adja, hogy jó volna ő fölségének egy folyamodványt nyújtani be s abban azt kérni tőle, mikép azon állapotban hagyná meg a várost, melyben azt a mostani földesúr átvette, addig is, mig a kir. városi rangrai emelkedés megtörténik. Ilyképen a szabad borárlásban is megmaradna a város; azért jó volna küldöttséget vagy legalább folyamodványt menesztetni, mit ő is beadhatna ő felségének. Aztán tudtúl adja, hogy a város nevében valami kérvény adatott be, de nem tudja ki által hogy az uraság által elvett gyümölcsösök ismét visszaadatnának. E levél felolvasása után végeztetett, hogy ez ügyben már küldöttség járt Bécsben, és mivel a felszabadulásra való törekvés folyamatban van, azt ismét oda menesztetni, a tanács nem látja szükségesnek. De mivel akkor ő fölsége honn nem volt, ha jönnek véli az ügynök úr, személyesen adhat be folyamodványt; mert úgyis tudja a szegény nép nyomorát, esedezhetik hát az uralkodó előtt.

A küldöttség Budapestről hazaérkezvén, *aug. 13-kán* az egybehivottak előtt jelentették, mikép először is Budán *Nizsnyánszky* úrnak elbeszélték, hogy a felszabadulási ügyben hites személyekkel tanakodik a két városi tanács, noha az ezen ügyi tárgyalásokra másoknak is szabad megjelenni. Ezen intézkedést ügynök úr helyeselte s a felszabadulásra pártfogókat ígérkezett keresni. Voltak a vgyei főjegyzőnél, kérvén őt, hogy a kir. parancs kihirdetése a mostani közgyűlésről el ne maradjon. E kérés pedig igen jókor esett, mivel az mind a kir. hg. nádor, mind pedig a vgyei admtor *Brunsvik* ő mlga beiktatási ünnepélye miatt könnyen elhallasztatott volna. De

igy az kihirdetve lön, minek ellenkezői voltak: tek. *Latskóvits Imre*, *Somogyi Antal*, *Andrássy urak* és *Kiss József*, a püspöki uradalom ügyésze.

Ezen utóbbi ama parancs elolvasása után fölszólalt és azt kívánta, hogy a vgye ügyésze, *Muzslay István*, hallgattassék meg; de erre kevés figyelem lévén, abban állapodtak meg, hogy a járási szbíró egy esküdt kíséretében Vácra küldessék ki, ott a helyszínen, a kir. parancs szerint, az uraság és község kihallgatása végett, meg tudandók, hogy a község mi módon igéri magát kiváltani és az uradalomnak okozandó jövedelmi csorbitásért eleget tenni? Voltak a nádor ő hge üdvözlétére is, ki azt kedvesen fogadta és kérdé: „*Hány mértföldre van Vác Pesttől?*“ s aztán jelenték neki a város felszabadulási törekvését. Mire mintegy megütközve kérdé: „*Hát még nem szabad város Vác?*“ s aztán jó biztatással bocsátotta el őket. — A szbíró által teendő kihallgatás előtt, a nép városnegyedenként összehívatni s megkérdeztetni rendeltetett, hogy kiki a felszabadulásra mit szándékozik ajánlani? Emellett tudokra adandó lesz, hogyha valaki értéken fölül ajánlana, az neki visszafizettetni fog, és azon fekvő birtokok, melyeket most mivelnek, akkor kinek-kinek sajátja leend. Ezek így leendő teljesítésére a bíró, plgrmstr és főjegyző urak különösen felhívtak.

Az aug. 20-ki részletes ülésen bíró ur jelentette, hogy ez a nap az, mely az ajánlatok megtételére kitűzetett és a meghívottaknak előadá, hogy az eddigi ajánlatok még csak 20,000 frtra sem mennek, pedig ez még igen kevés a költségekre. Mig a meghívottak tanakodni a nagy terembe mentek s az ajánlatokat jegyeztették fel, addig a városi tanács és tisztviselők, kik 13-an voltak jelen, 5000 frtnyi ajánlatokat tettek iratilag. A félrevonultak is előjövén a teremből, előmutaták az ajánlati lajstromot, melyre összesen 16,650 frt volt feljegyezve. Végre kijelentetett, hogy az értéken fölül vissza-fizetésre egy mindnyájokért és viszont jóállani köteles. A számosan megjelentek előtt 21-kén a bíró kijelentette, miszerint *Gosztonyi Mihály* szbíró tegnap Váczott lévén, tudni kívánta a város képességét a felszabadulásra nézve és azt tanácsolta, hogy a város igyekezzék mielőbb e tárgyban a bíróhoz intézett levelére válaszolni. Ebben az elsőség *Dombay* plgrmstrre bizatott, hogy véleményét írásba tegye; ki is az egybehívottak előtt igen élénken hangsúlyozta, hogy II. József császár 1784-ben, Vác város fölszabadítása iránt kérdést sem támasztott, hanem csak, mint a mostani fölség arról szolt, hogy miképen eshetik az meg. Ennek bizonyítására felolvasta *Droszdi János* akkori ügynök levelét.

Az egybegyültek előtt 24-kén a bíró jelentette, hogy annyi hirdetések dacára sem haladják meg az összes ajánlatok az 50,000 frtot, pedig a tanács nézete szerint, 100,000 frtnyi összeg kívánatnék. Tudni kívánta tehát a tanács, hogy mitevő legyen? Noha a szegénység eléggé ismeretes Váczott, mégis a *hites személyek testülete*

az egész város nevében, a fizetésre nézve, a lakosság mellett jótállott ünnepélyesen. — 26-kán a város felszabadulási képességét illetőleg Dombay úr a már előbb elkészített iratot az egybegyűlteket előtt fölolvasta, melyet is jónak láttak előbb Nizsnyánszky ügynök úrral közölni, Dombay és Vajzer urak lévén azt neki kézbesítendőik. — A nevezett ügynök úrnak a két városhoz intézett levele a szept 3-ki vegyes ülésen felolvastatott, melyben azt írja, hogy az ezen ügybeni válaszzsal a két város 2—3 napig várjon, mivel abban szorgalmatoskodik, hogy a pécsiek és egriek ily ügybeni iratait kezéhez vegye és ezekből fölvilágosítást adhasson a feleletadásra. — A 2-3 napi várakozás annál inkább is megtartandónak találtatott, mivel a pécsi irat felolvasása a válasz módosítására alkalmúl szolgálhat.

Hirúl esvén, hogy a kir. főhg nádor ő fősége Vácra leend rándulandó, azért e hó 6-kán a dunai töltés jó karba hozatni végeztetett. — Plgrmstr úr jelentette, mikép a vidékről ide költözött, leköszönt tisztartó Lóczy, a népet azon szavaival rettentette, miszerint a városnak reménysége sem lehet a fölszabadulásra, és hogy fejét teszi a hóhér pallosa alá, ha az bekövetkezik. A szerföltt vérmes reményű s nagyon biztató ügynök uraimék biztatásának oly könnyen hívő Dombay Lóczy ezen nyilatkozatát jkönyvbe igttattni kívánta. Az lévén erre, az akkori irány szerint a tanács határozata, hogy „Tudományúl (a tudomás helyett) szolgálni fog.“ — A felszabadulás ügybeni, szept 5-ről kelt, s e hó 7-ki vegyes ülésen felolvasott „legálázatosabb nyilatkozvány“-ban, a többi között felhozatik, hogy:

„E város püspöki és káptalanira van osztva, s mindkettőnek külön megvan az ő tanácsháza és majorja. Van két főbb vendéglője s egy kisebb értékű, három dunai malma, egy szőlője és két komlósa, nemkülönben szintén a maga költségén építtetett két serháza. Melyek összesen, a város mostani állapotában, érnek 48,000 frtokat. De, ha a rég óhajtott fölszabadulás bekövetkezni fog, azok értéke még egyszer annyira, ha többre nem, emelkedni fog. Hogy pedig a felszabadítási teher valamikép könnyíttessék, azokból némelyek, melyek a közszükségre feleslegesekekül látszanak, el is adathatnak, és így az uradalmi jövedelmek kárpótlási tőkéjének csökkentésére lennének fordíthatók.

„Mint hogy e püspöki város saját költségén katonatiszti lakúl, bárkinek másnak befolyása nélkül 20,000 frtra becsülhető oly kedves és pompás szállásházat emeltetett a szegény nép nem kis megterhelésével, és ez gyakrabban üresen állván, nagy költségekkel tartatik fön, ha jóváhagyatnék, az is eladathatnék; mert szükség esetén kevesebb pénzen lehetne a tiszt uraknak szállásokat fogadni, mint amennyibe ama szállásháznak évenkénti fűntartása kerül. E város ugyanis elég kényelmes házakkal van ellátva, jövőre pedig fölszabadulás kedvéért még kényelmesebbek is emeltetnének. A városnak pedig nagy előnye lenne az, hogy az évi kivetési és fűntartási nem csekély terhek megszűnnének. E község, mihelyt a szükség kívánni

fogja, a már összeírott ajánlatokból azonnal 70,000 frtot leend képes letenni; némely helybeliek és vidékiek a valóban bekövetkező fölszabadulás esetében, a fönt említett teher könnyítésére pénzsegéllyel fognak közrejárulni. Végre lesznek oly polgárok, a kik a rájuk és földjeikre aránylag eső fölszabadítási terhet azonnal készpénzen megváltják. Amennyiben pedig tán megtörténnék, hogy a többiek valami megváltási összeggel hátrálékban maradnának, az ezen boldogulás elejéni, némelyek elszegényedésétől félelem kikerülésére nézve, e pontban következő legalázatosabb észrevételeket terjesztjük elő:

1. Minthogy még nem tudatik a földesuraságnak adandó jövedelmi kártérítés mennyisége, ha e város valami oknál fogva a kárpótlást teljesen azonnal nem tehetné meg, ezen esetben alulírottak a kegyelem trónjához fordulnak jobbágyi hódolattal, hogy vagy engedessék meg a városnak a szükséges összeget kölcsön venni föl, vagy pedig ő fölsége a keletkező adósság hátrálékával egyenértékű valami javadalmat a földes uraságnak kir. kegyelméből ajánlani meg, méltóztatnék. A község ellenben a kamat-illetményt, míg a hátralevő tőke a kitűzendő időben letisztáztatnék, ezen utóbbi alázatos kérelem esetén, a kir. kincstárnak fizetni köteleztetnének.

2. Azon javak, melyek a fölszabadítást követik, nemcsak évi kamatoknak, hanem a tőkének letisztázására is elegendők lennének.

3. Minthogy a kérdéses jövedelem részben a 9-ed és 10-ed illetményeiből is eredne, hasonló 9-ed pedig a felszabadítás által a földesuraságra nézve megszűnnék; a kik birtokukat egyelőre meg nem válthatnák, az olyanok a 9-edi illetményt évenként vagy természetiben, vagy ugyanoly értékű készpénzben a városnak kiegészíthetnék, a város pedig ugyanazt a kamatok kifizetése és lassanként a tőkéek törlesztésére fordíthatná. Ezen egyének azért, hogy a városnak 9-det kellene adniok, mitsem vesztenének, mert azelőtt is adtak, sőt mások példája által, kik a földesuraságot részökről már kártalanították, és ezen alapon a 9-ed-adástól már felszabadultak, a tisztelt földesuraságnak nyújtandó kárpótlásra csak buzdíttatnának, és a közben a fölszabadulás gyümölcsét mégis éreznék, [mert más előfordulásokban a sz. kir. város jótéteményeinek örvendenének. Kelt Vácztól szept. 5. 1791. N. N. Vác püspöki és káptalani városok tanácsa és községe.] (Eredetije latin.)

Az egybegyültek előtt felolvastatott ezen a vgyhez intézett levél is: „Tettes Ns Vgye! Alólirottak a Tettes Ns Vgyére nézve, melly 1932. szám alatt ezen folyó Esztendőben Augusztus holnapnak 10-ik Napján tartatott Köz Gyűlése alkalmatosságával Püspök és Káptalan Várassának föl szabadulása, és a többi Szabad Királyi Városok Számában bé vétele eránt az Uralkodó Fölségnek bé nyújtott Könyörgésekre hozatott, minden alázatossággal felelnék, ut sub /., azon fölöttébb esedezván, hogy ezen régen óhajtott Fölséges Királyi ajándéokra önnön magok méltatlannak lenni látszatnának is, a Tettes Ns Vgye Attyai Kegyességiből a Köz Jónak elő menetele

mellett a Környül lévő Nemességnek is ezen Városnak föl Szabadulásával várandó hasznait tekintetbe venni, és illy formán hathatós Közben vetésével a Könyörgöket boldogittani méltóztatna. *Vátszon* 5-dik Sept. 1791. N. N. Püspök és Káptalan Vátsz Váras Lakossai és adó fizető Népe.“

Ugy látszik, hogy a fönt említett hites személyek 60-ra csökkentettek le; mert a városi jkönyv már csak 60 személyeket emleget. A kik a *sept. 8-ki* ülésen majd mind megjelenvén, előttök ama latin szövegü nyilatkozat magyarul és németül megfejtetett s annak a szbiró úr kezébe leendő adásával *Dombay* és *Vajser* urak bizattak meg. — A budai ügynök a felszabadulást illetőleg valamit hamarosan közölni akarván, hozzá e hó *12-kén* a tanács a plgrmstrt szalasztotta le Budára. — A vgyei közgyűlésre, melyen az uradalom és város felelete fog kihirdettetni, *nov. 4-kén* *Dombay* küldetett le, hogy, mint *Gosztonyi* szbiró úr megjegyzé, az uradalom válaszát a kiküldött kitanúlhassa az e hó *7-ki* gyűlésen.

Nov. 11-kén vegyes ülés tartatván, számosak jelenlétében a hazaérkezett küldöttség előadta, mikép *Kaprinay Ferencz* a káptalan ügyésze a választ átadta *Ónody Zsigmond* vgyei főjegyzőnek, ez pedig *Gosztonyi* szbirónak kézbesítette előterjesztés végett, s így annak felolvasása szerdára maradt. A válasz kinyerését illetőleg az lön tanácsolva, hogy azért a vgyre kell fordulni, minthogy a kiadást az uradalom akadályozni fogja. E végett a gyorsan föltett folyamodványt be is adták; de az uraság részéről az iratott, hogy ki ne adassék. A gyűlésen jelen voltak nagy része azt végezte, hogy kiadni kell, melynek felolvasása hosszas és unalmas lévén, csak annyit lehet említeni, hogy „mind gyalázatokból áll, és mi több, még az is bele van téve, hogy a vácziaik melyik papnak mennyivel adósak; sőt *Tiller kanonok* is betétette, hogy neki a püspöki város 2000 frtokkal tartozik.“ Erre végeztetett: „Hogy az háladatlan Pap a Városnak gyalázásátúl meg Szüntessen, a költsönzött 2000 prt nékie mái napon kifizettessen.“

Jelentette aztán a biró *Nizsnyánszky* úr azon már nagyon is ismeretes tanácsát, hogy addig is, míg a felszabadulási ügy folyik, a város az urasággal a borárulásra nézve egyezségre lépne. Azonban a jelen voltak ez alkalommal is a szerződést ellenézték, noha a hátramaradás elég borzasztó volt reájok nézve. — *Hajnik* biró és *Pap György* urak a vgyei közgyűlésről hazaérkezvén, *nov. 22-kén* előadták, mikép: „A vgye nagyjaival a város nyilatkozatát, melyet az uraság észrevétele és jelentésére tett, közölték, kik is azt jegyzék meg, hogy mivel, mind az uraság, mind pedig a város munkálata igen gyönge, tanácsosabb lenne a város feleletét elhagyni, s csak azért könyörögni a vgynek, hogy az ez által adandó véleménynyel a munkálat a httö tanács elé terjesztessék, mivel a város az uraság feleletére válaszolni nem kíván. Ha mindazonáltal felsőbb helyen ez szükségesnek lenni találtatnék, azt magának föntartja a város, mert ismét csak azon válasz fog az uraságnak adatni, mint azt a vgye végzése ide igtatva

tartalmazza; mi által az egész dolog fölöttébb elhátráltatnék s a háramaradás nagy lenne. A vgyei végzés így szól:

„Tts Ns Pest VMegyének Pesten Novembernek 9-ik Napján 1791-ben tartatott Közönséges Gyűlésibül. 2550. Püspök és Káptalan Várossának Biráj azon esedeznek, hogy föl Szabadulások állapottok éránt bé adot feleletej a földes Uraságokk, minthogy ezek vélek nem közöltettek számokra párban kiadattassanak.“ — 2550. Szamra. A Kévánt feleleteknek párban leendő kiadása resolváltatik ugyan, oly formán mind az által, hogy ha az Instánsok reájok még más feleletet Szándékoznának adni, azt mentél előbb *minden illendőséggel* el készítsék, s a végre, hogy a földes Uraságokkal közöltet-hessen, mennél előbb, Járás béli Szolga Biró Urnak Kezében adják. Ki adta Önodj m. p. Feő Notárus.“

Ezeket jól megfontolván, nem bátorkodtak beadni azt, hanem változtatás végett visszahozták a kiküldöttek, s ezen mindkét város megnyugodván, a megváltoztatottban így szólnak a többi között: „Tek. közgyűlés! Alólírottak a mlgos uradalom észrevételeire a mi folyamodványunk s Vác városa következzett nyilatkozata fölött, a felszabadulásra nézve, melyeket f. évi nov. 4-ről keletkezve a tek. vgynek betérjesztettünk, és a mely észrevételek az említett város községével közöltettek, a legalázatosabban feleljük, hogy akár a fönt érintett, a lemagasabb trón elé terjesztett folyamodvány, akár az a fölött keletkezett nyilatkozat tekintessék, semmi mást nem láthatni, mint azt, hogy mlgos uraság iránti köteles tisztelet ellen nem vétők, sőt egyedül a kegyelem utján jární, perre pedig a mlgos urasággal kelní épen nem szándékoztunk. Azonban a fönt említett észrevételekből fájdalmasan vagyunk kénytelenek tapasztalni, mikép jó hírünk és becsületünk némely dolgokbani kisebbitésével a mi elnyomatásunk készítették elő, minek enyhítéseül, reméljük, oly kegyes leendő a tek. vgye, hogy ama becsületünket sértő kifejezéseket, minthogy azok be nem bizonyítvák, és a fönt említett legkegyesebb kir. határozat tárgyát is fölülhaladnák, föl venni nem is fog méltóztatni.“ — Aztán a fölszabadulás melletti meleg pártolásra kéretik fel a vgye. — Felolvastaván ezen irat, a végzés szerint, azt Pestre *Vajser József* úr vitte le.

Nov. 26-kán felolvastatatott a két uraság rendelete, a vidéken termett borokat illetőleg, mely is így hangzik: „1. *Csak ezen évben* azok behozatala megengedtetik olyanoknak, a kik eléggé bebizonyítani képesek, hogy pincéik nincsenek. — 2. Jelentenők kell, mely helyen termett a bor; van-e még künn több, hol van letéve, és saját termésök-e? — 3. A behozott bor mennyisége tanácsbéliék jelenlétében fölíratik, még az is, hány és milyen hordókban van? — 4. E borokat, ugy szinte a vácziakat is, sem itczénként, sem hordókként eladni nem szabad, a korcsmai felügyelő és tanácsnál tett előterjesztés nélkül. A vevőnek pedig kijelentik, hogy a borok nem vácziak. — 5. Ha valaki e borokat előleges jelentés nélkül eladni,

és még inkább kimérni merészeli, azon büntetés alá vettetik, mely a borokat jelentés nélkül behozókra van szabva és bora elkoboztatik. — 6. A korecsmai felügyelő egy tanácsbélinek jelenlétében váratlanul minden ötödik vagy hatodik héten a pincéket mind meglátogatja. — 7. Végre, mindenkinek kijelentetni fog, mikép ezen engedély csak e jelen évre szól, azért intetnek az illetők, hogy egy év alatt künn pincéik meglegyenek; mert a köv. évben csak egy akó bor behozatalára sem fog engedély adatni, minthogy az urbéri szabályozás 5-ik pontjának 13. §. így szól:

„Az Törvény által ki Szabott és föllyebb jelentett Üdön Kivül való Korecsmáltatása akármi némü itálnak *Contrabanda*, és három napi Kézi munka büntetés alatt annyiszor mennyiszer megtiltatik; mind azon által Helységekbe, a hol Szőlő Hegyek vannak, az Jobbágyságnak az Uraság földén termett magok borát az Uraság Korecsmáltatása alatt is magok szükségére be vinni és meginni szabad lészen.“

4. sz. A szőlők további elpusztulásuk kikerülése végett, amint már a káptalani részen megtörtént, hogy t. i. az elpusztult szőlők összeirassanak a püspöki uradalom területén is, azok birtokosai a kellő művelésre intessenek, oly kinyilatkoztatással, hogy ha azt elhanyagolják, szőlőik a többet ígérőnek eladatnak, és pedig úgy hogy az előbbi tulajdenos annak birtokába többé nem léphet soha. Ha pedig vevők nem találhatnának, a mező és gyümölcsfák használata a mostani birtokosoknak meg nem engedtetik, hanem azokra az uradalomnak teendik kezöket; mivel e szőlők járulékok, melyektől az uradalomnak 9-ed és 10-det, meg adót fizetnek. E határozatnak hatálya pedig sz. György ünnepeig múlhatlan valósitandó lesz a két tanács által, és az illető uradalom elé terjesztendő a szőlők mennyisége kápaszám szerint.

5. Sz. Meghagyatik mindkét város biróságának, mikép a két év óta folyton növekedő, *székescsögház közelébeni mocsár kiszáritására*, mely a környék és épületekre nemcsak, hanem a szomszéd házakra és levegőre is szerfölött ártalmas, minden hallogatás nélkül, mindent megtegyenek. E mocsár a más utcákon, saját hatalmoknál fogva tett töltésekből eredt, ép oly helyen, melynek minden részről az ily posványástól szabadnak és mentnek illik lenni. Jegyzette és kiadta *Fejes László* jegyző mk., a mindkét uradalom által 1791. nov. 3. s folytatólag 12-kén tartott vegyes ülés jkönyvéből.

Az 1-re nézve: a külső helyen szőlőket biróknak a kövekező nap, a reggeli isteniszolgálatok után kihirdettetni fog. — A 2-ra nézve: az elpusztult szőlők összeiratnak és azok birtokosai a szorgalmas művelésre fognak intetni. — A 3-ra: a mocsár kiszáritása végett, az oda hozandó földre a szekeresek és munkások kirendeltetni végeztettek.

1792. jan. 13-kán Anchely János praef. elnöklete alatt, az illetők jelenlétében *székújító-ülés* tartatván, a legtöbb, 87 szavazatot

nyert *Dombay Sándor* a bíró székre emeltetett s a mlgos uraság nevében az elnök által azonnal meg is erősítettett. Majd az elnök megparancsolta, mikép a dicső emlékü *Migazzi* bibornok és hg. idejében, 1764. jan. 12-kén kiadott s a jkönyvbe latin, magyar és német nyelven bevezetett, a tanács és városra nézve oly hasznos rendeletek felolvastassanak s az újabb viszonyok és körülmények kívánalma szerint módosíttassanak. És valóban, ezen ülés ügyiratai közt olvashatni, a 24 pontra terjedő kor- és célszerűen módosított *Migazzi*-féle híres szabványokat, melyek a város jólétére nézve oly áldásosak voltak horderejökben. — Bíró úr a 60 személyek szükségességét belátván, jan. 16-kán úgy találta, hogy ezen intézmény megerősítése végett ő mlghoz kérvényt fog beterjeszteni.

A jan. 29-én elérkezendő török követ ünnepélyes fogadása és ellátására nézve, e hó 28-kán a tanács igen beható intézkedéseket tett a legparányibb részletekig. *Drobný Antal* kapitány és némely előkelő polgárok a hét kápolnáig eléje lovagolnak s összesen 112 személyből álló nagy kíséretével mozsarak és fegyverek durrogása közben kísérik be a szarvas-vendéglőbe, hol a szállás rendeltetett. A követnek és kíséretének a beküldött lajstrom szerint kelle a természetieket kiszolgáltatni. A váczzi gazdák 42 előfogaton továbbították el innét a követet és kíséretét, ide nem számítva a város hintóját s egy ilyen másét, melyek mind *Szobb* felé vitettek. E követnek *Ebu Bekier Rattif Effendi* volt a neve.

Bíró febr. 4-én a vegyes ülés előtt jelentette, hogy a város fölszabadulási ügye jövő hétfőn a vgyei közgyűlésen fölvétetni fogván, arra küldöttség lenne menesztendő, melynek tagjaiul a két város részéről *Dombay* bíró és *Vajzer* jegyző urak szemeltettek ki. — A céhek bizonyos összeget oly végből kézbesítettek a tanácsnak, hogy abból a fölszabadítási ügy előmozdítóinak majd némi ajándékot vegyenek kedveskedésül. — Bíró úr jelentette, hogy a nép kételkedik a városi tanácsnak a felszabadítás ügyébeni buzgólkodásáról, hangoztatván, hogy az egriek szorgalmasabbak volnának abban. Azért a bíró ez iránt kérdést támasztott íratilag *Torkos* bécsi úgnöknél, ki is azt válaszolta, hogy igenis *Eger küldöttei szorgalmazták ez ügyet*, küldöttségileg be is nyújtották ő fölségénél a folyamodványt, de az félretétetett. Miért a jelenvoltak megintettek, hogy a haszontalan szavakra ne hallgassanak; mert a tanács folyton lankadatlanul fáradozik a felszabadítási ügyben s ennél fogva benne teljesen megnyughatnak.

Bíró úr a febr. 11-ki vegyes ülésen az e hó 7-kén előadottakat ismételvén, kijelentette, mikép *Szily* első alispán ő nga hallván a váczzi küldöttségnek Pestre érkezését a közgyűlésre, magához hivatá azt, s azon nyilatkozatot tévé, hogy a vgye ugyan nincsen kedvező vélekedéssel *Vác*z fölszabadítása iránt, de azért az ne veszítse el reményét; mert ő fölségének teljes szándéka a fölszabadítás, análkább is, minthogy az ide *Vác*zra bizonyos speculatiót akar be-

hozni. Azt pedig tekintélyes helyről hallotta, mikép ő fölsége a httö-tanács által a vgyét megkérdezette, hogy mi oka a fölszabadítási ügy halogatásának? Bíró úr aztán fájdalmasan panaszkolta, hogy a városi tisztviselők közül többen a népet oly szavakkal busitják, mint-ha a fölszabadulás soha nem is következne be, holott inkább az ellenkezővel kellene azt vigasztalniok. Majd fölemlíté bíró úr, hogy egy valaki azzal rettenté őt Pesten, miszerint ha megnyerné is a város a fölszabadulást, abból mégis misem lenne; mert a megváltás két millióba is belekerülne, mennyi pénzt pedig a város előteremteni soha képes nem lenne. Végre indítványozá bíró úr azt is, hogy jó lenne iratilag Nógrád vgyre fordúlni, a szabadulás ügyébeni kedvező támogatás végett. Mire nézve *Muslay* kir. tanácsost, mint ama vgye alispánját pesti házában meg is keresték, ki a támogatást meg is ígerte.

Márcz. 15-kén bíró úr jelentette, miszerint *Nizsnyánszky* úrtól levelet kapott, melyben említi, mikép a város fölszabadulási ügyében a httö-tanács kedvezőtlen véleményt adott ugyan, de azzal biztat, hogy a város ezen meg ne ütközzék; mert már mintegy föltett számdéka volt az több nagylelkű uralkodónak, ugymint *Mária-Teréz*, *II. József* és *II. Lipótnak* is, sőt bizonyos tekintetben elvégzett dolog az, hogy Vác a királyi városok közé számíttassék, illetőleg azok rangjára emeltessék. — A köv. napi ülésen megjegyzette a számosan mindkét városból egybegyültek előtt a bíró úr, hogy *II. Lipót* már végrehajtotta volna a fölszabadulást, mit koronáztatása előtt és után is a váczi küldötteknek megígért s föltenni sem lehet, hogy a mostani fejedelem, *II. Ferencz* azt ne teljesítené, minthogy atyjának uralkodó-társa volt. Azért bíró úr egy küldöttségnek Bécsbe leendő menesztését határozattá emelte, annak tagjaiúl ő és *Regele József* tanácsbéli szemeltetvén ki.

A küldöttség fölhatalmaztatott Bécsben időzni mindaddig, míg ő fölségénél kihallgatást nyer. *Tóth Imre* kvárosi bíró is hangsúlyozva kéré a küldöttséget a *márc. 20-ki* vegyes ülésben, hogy amit csak jónak lát az ügy előmozdítására, azt mind tegye meg; mert a két város nem idegenkedik a fölszabadulási ügy költségeinek födőzésétől. — Az útra oly nagy reménykedéssel kelt küldöttség a birodalmi fővárosból visszatérvén, az *ápril 4-iki* vegyes ülésen előadá: „Ott *II. Ferencz* király ő fölségének a fölszabadulási ügyben a kérvényt benyújtották, a legbensőbbben esedezvén abban, mikép dicsőn uralkodott fölséges atyjának szándékát Vácra nézve pártolni, illetőleg teljesíteni kegyeskednék. E kérvény másolata a 60 hites személy előtt magyar és német nyelven felolvastatott és annak tartama a jelenvoltak által helyeseltetett. Aztán bíró úr kimutatta a legapróbb részletig, hogy összesen 290 frtot költöttek.

Május 18-án bíró úr a legnagyobb szívfájdalommal jelentette, miként észreveszi, hogy a város hallván fölszabadítási ügyét a kir. kancellária által mellőztetni, e miatt órá neheztelnek, mintha annak ő oka volna! Kik fölöle ilyent tesznek föl, azok emlékezzenek meg,

miszerint ő ez ügybe soha nem avatja magát, hacsak a község által abban meg nem bízatik, és ha a kihallgatáskor küldöttségi társa, a főjegyző, jelenlétében az elhunyt II. Lipót ő fölsége 1790-ben ország-lása elején, a fölszabadítás kérésére neki ösztönt nem ad, midőn a kir. biztatás dacára is előadta, hogy azt aligha nyeri meg a város, mert az elé az itteni uradalmak, vgyék, a karok és rendek akadályokat gördítenek, úgy hogy a fölszabadításra mi reményt sem táplálhatna Vác. Miért, ha ő fölsége előre látná, hogy a fölszabadítás nem lenne kivihető, inkább ne is könyörögne azért a város. De mind-ezek előbocsátása után is remélni parancsolt és meghagyta, miszerint koronázási alkalommal a község folyamodványát nyujtsa be ő fölségének a fölszabadítási ügyben, aminthogy a küldöttség azt be is adta.

Hogy pedig ez ügyben bíró úr híven működött, hivatkozott az első küldetésre, midőn a városi főjegyzővel Bécsben 1790. májusban ő fölségénél kihallgatáson volt. Hivatkozott, hogy ezen ügy folytatása végett egy második küldöttség menesztésére tett indítványt, a melynek is ő, akkor mint plgrmr, a főjegyző, *Regele* tanácsnok és *Vajzer József* kvárosi jegyző s tanácsbeli koronázási alkalommal tagjai voltak s ő fölsége előtt megfordultak, s II. Lipót a fölszabadításról őket biztosította, mondván: „*Önök Vác város küldöttei*, stb. mint főntebb. — Azonkívül 3-szor 1791. júniusban ő fölségénél, még mint kir. főhgnél, *Ferencznél* is kihallgatáson volt *Traxler János*-sal. Végre 4-szer is a legujabban *Regele Józseffel* volt kiküldve e fontos ügyben. Vajjon mindezen alkalmakkal nem tett-e serényen eleget a megbízatásnak, szóljanak küldöttségi társai. Hogy szerencsétlenségre épen most hunyt el az örökké siratandó II. Lipót, s e miatt az ügy ha a kívánt sikerrel nem végződik, tehet-e ő arról? Ha azért kedve van valakinek neki szemrehányást tenni, hogy mért nem eszközölte, mikép az az ügy bevégeztét, annak megindítója, II. Lipót túlélte volna. (Ez 661. sz. a. latinul van adva.)

A p. és k. városok bírói, tanácsai és a 60 személyek előtt e hó 31-kén fájdalmasan jelentette *Dombay* plgrmr ismét, miként távolból kell hallania, hogy a nép egész zendülésben van amiatt, mintha ő és küldöttségi társai nem elegendő szorgalommal jártak volna el a fölszabadítási ügyben. Erre *Dombay* úr az ő buzgalmokat elvitáztatlanul bevitatta ama levelekből is, melyek ő közöttök és *Torkos* bécsi ügynök között sűrűen váltattak. Aztán felhozta, mikép az ügy megkezdése előtt fölhitte a lakosokat, hogy kiki jól meggondolja, tanácsos lesz-e a fölszabadítást kérni vagy sem? Mire egyhangúlag oda nyilatkoztak, hogy a fölszabadulástól mi fáradságot és költséget sem kell kimélni, és ha, most az be nem következnek, az annak ügyében fáradozott küldöttségi tag-urakat okozni épen nem lehet.

Fájlalta bíró úr azon szemrehányást is, mintha ő lett volna eszközölje annak, hogy a község a borárulásnak megváltására nem állott, holott ő mlga a püspök a szabad árulást semmikép meg nem engedte volna; mert így szólott a földesúr egy előkelő úrhoz ez ügy-

ben: „*A vácziaak azt gondolják, mintha én a szabad borárulásra nézve velők egyezsége lépni akartam volna. Ezt korántsem volt szándékom tenni, mert ez esetben 3000 akónál is kevesebbet korcsmáltathattam volna magam.*“ Innét kitetszik, hogy a város bármikép gondolkozott volna is a szabad borárulást illetőleg, azt meg nem nyrendette volna. — Aztán arról tanakodtak, hogy miután a borárulás tilalmas, a felszabaduláshoz kevés a remény, mitévő legyen most a nép, mely élelmétől meg van fosztva, kit kelljen mindezekért okoznia? Mire a jelenlevők azt hangoztaták, hogy mindennek egész város az oka; de azért még nincs minden elveszve, mert az új király szándékát ki sem tudja. Azért abban lön megállapodás, hogy a koronázás után a szabad borárulás a felszabadulással együtt a megbizottak által csak szorgalmaztassék tovább is jó móddal, a költségek a közpénztárból lévén fizetendők. Azok részére, kik a koronázásra és országgyűlésre lemenni akarnának, a város némi költséget és saját alkalmatosságát is oda ajánlotta.

Jun. 16-kán a két város birái, tanácsai és számos községbeli jelenlétében ülés tartatván, Dombay bíró úr előadta, mikép a dolgot kiki jól megfontolja; mert az ajánlattól (20,000 forintnak a kir. pénztárbai befizetése 3 frt 50 dros kamatra vagy ennek felengedése) függhet a város boldogulása (azaz: kir. várossá tétele), a nem-ajánlástól pedig annak boldogtalansága. Itt ő attól tarthat, hogy a városra nézve be ne teljesüljön, a mi Kollonits püspök alatt történt, hogy midőn e főpásztor a város fölszabadulását kieszközölni akarta, az ellene volt. De midőn bécsi érsek és bibornok lett, utána menván a város követei, azon esedeztek neki, hogy segítsen a városon. Mire ő főmga ezt felelé: „Midőn én akartam, ti nem akartátok. Most pedig ti kívánjátok, de én nem tehetem.“ Huzamos tanakodás után abban lön megállapodás, hogy küldöttséget menesztenek az ügynök úrhoz, meg tudandók attól: lehet-e vagy szabad-e az ajánlattétel végett a lakókat összehíni és az ajánlatot egyszerre vagy részletenként kelle letenni és ugyan mikor? Az lévén ügynök úr kívánsága, hogy többek küldessenek hozzá, ilyenekül Tóth Imre, Hajnik, Vajzer s Pirprájer urak, a község részéről meg Svaral József, Pencz Miklós, Fray Tádé és Traxler János rendeltettek ki, adatván nekik teljes fölhatalmazás a város keresetében szorgalmazkodni.

E küldöttek Budáról az ügynök úrtól haza érkezvén, *jun. 20-kán* előadák, mikép az ügynök úr nagyban tanácsolta, hogy a város ama 20,000 frtot, ha egyszerre nem is, részenként a kir. kincstárba csak szolgáltatassa be; mert ez a fölszabadulásra nagy érdemül fog tekintetni. Aztán az ajánlatok beszédése *Pencz Miklós* úrra bízott, ki arra bizonyos napot volt kitézendő s az egész tervezet titokban tartatni végeztetett, nehogy az elé különben nagy akadályok gördítenek.

1793. jan. 7. Bíró úr előadta, hogy praef. urnál a tisztújításról szót tett, a ki azt felelé, mikép ugyis csak megerősítő szék következne, minek azzal hát valakit terhelni? — A hivatalosak *febr. 18-kán* egyhangulag azon könyörögtek, hogy a tanács a szabad borárulás végett vetné magát közbe a mlgos uraság előtt. Mit a tanács meg is ígért, mely aztán felhitta őket, mikép ő fölségének a háború költségeire annál inkább is adakozzanak, mert ily úton érdeket szerezhetnek a fölszabadulásra. — *Márc. 11-ről* kelt iratában a borárulás végett is folyamodik a város ő nmlghoz, fölhozván kérvényében, hogy mily nagy változás történt csak 30 évek alatt is, ahol azelőtt erdőségek, bokrok, cserjék, legelők, rétek stb. valának, ott most a számos szőlők diszlenek, és így annyira megszapordtak a borok itt, hogy vagy csekély áron, vagy épen el nem adatnak. A nép is, midőn még a *sz. domonkos-rendiek, az angol-kisaszszonyok, a Terézféle társoda s a harmincad-hivatal itt léteztek*, megkereshette táplálékát, de most nagyon elszaporodván, nagy lön szegénysége is és többen véginségre jutottak. Azért a legbensőbbben esedeznek a borok szabad kímérhetéseért, készek lévén ezt készpénzzel is évenként ő nmlgnak kárpótolni, csak hogy a nagy szegénységen így könnyítve legyen.

A bíró a nagy számmal egybehivottakat a város felszabadulása érdekében *május 26-kán* ismételten kérte, hogy a háború szükségére adakozni siessenek. — A szabad bormérési engedély kinyerése ügyében a két előljárói és a két községből számosak jelenlétében *jul. 16-kán* vegyes ülés tartatván, a bíró úr előadta, hogy ezen ügyben ő mlgához folyamodvány menesztendő. A 8 pontban indokolt kérvény még e hó 13-kán elkészült; aztán az felolvastatott, jóváhagyatott s benyújtására 6 tagú bizottság küldetett ki. — *A francia-háború alkalmából*, mikép a *jul. 23-ki* ülés jkönyvében olvashatni, a város 6 katonaujoncot és 3 kltelláris szolgát, a hadi pénztár részére pedig 1256 rfrtkat áldozott; a püspök ő nmlga meg 7000 kila gabonát adott a hadi szükségekre. Ezekért ő fölsége legmagasabb tetszése és kegye biztosított a httö-tanács útján az adakozók részére. — Azon népes ülésen, mely *nov. 19-kén* tartatott, bíró úr, előadta, mikép a püspök ő nmlga a több évekről elmaradott haszonbérleti fizetést nagyon neheztelve sürgeti s azon nyilatkozatot tette, hogy ha a város fizetni nem iparkodik, a kir. javadalmakat tőle elveendi. A város a legközelebb múlt két évre 23,000 frtot fizetett, és még majd 8000 frtokkal maradt hátrálékban. Noha a bortermés nem volt kedvező, de ha az adózók hátrálékaikat lefizetni igyekeznének, ezen 8000 frtot is befizetni lehetne.

A *dec. 2-ki* vegyes ülésen olvastatott a nmlgú httö-tanács által ez évi *jun. 4. 12,950. sz. a.* kelt intézvény folytán a vgyre menesztendő, *dec. 1-jén* föltett városi tudósítás az itt létező kincstári épületekről, melyben, a többi között a kérdések egyikére azon felelet adatik, miszerint 1790. szept. 25-től nov. 24-keig Váczott 65,585 katonai egyén fordult meg, s az ezek után a városnak járó, de annak

nagy kárával ki nem fizetett összeg, t. i. az u. n. hálópénz (Schlafgeld, salgamus) 1093 frt 5 kr-ra rúg. A katonaság részére azon idő alatt kiszolgáltatott szükségesek s tett költségek, igazítások 7461 frt 48¹³/₂₀ kr-ra tehetők. Ezen összegből levonva a kiadott 3994 frt 43 krnyi összeget, melyet a város mint hálópénzt kezéhez vett, idáig annak még az ő nagy kárára hátra van 3467 frt 5¹³/₂₀ kr. fizetendő. — *E hó 3-kán* a mlgos uraság szigorú intézkedést tett, hogy az itteni francia foglyoktól eredő bármely ruhadarab megégettessék. *E hó 6-kán* ezen foglyok oly számosan érkeztek Vácra, hogy egy felügyelő katona alatt tizenkettenként szállásoltattak el a lakosoknál.

Az eltemetendő ily katonák tetemei közt egy élő vétetvén észre, azt a város egy gazlelkű napszámosa, hogy vele többé baja ne legyen, a koci kerekével torkon ölte, mint azt *Kmoch* tanácsos úr jelentette! *Drobny Antal* városi kapitánynak meghagyatott, mikép gondja legyen arra, hogy a francia-foglyok tetemei, kik itt ugy hullottak, mint késő őszkor a legyek, jó mélyen takarítottassanak el, nem két lábnyira, mint a panasz hangzik! — *E hó 7-kén* meghagyatott a városi kapitánynak, hogy ezen foglyok városházára fölvitt minden ruhái, a ragály kikerülése tekintetéből, még e napon mind elhamvaztassanak. — *E hó 8-kán* azon könnyörögtek többen a lakosok közül, hogy a még tán érkezendő francia foglyok ne a házakhoz, hanem a kir. épületekbe szállásoltassanak el, mivel többnyire ragályos betegségekben vannak s kinek sincs kedve magát a vészskórnak kitenni...

Pap György kamarás megintetett ismételten *18-kán*, hogy a kir. épületeket megtekintse, azokban szobákat szemeljen ki, ezeket jó karba helyezze, hogy az érkezendő francia-foglyok oda szállásoltatván, a lakosok tőlük megszabaduljanak, lévén ama katonák már most mind ragályosak. A két város ispánja, *Nagy István* *20-kán* kiküldetett annak megtekintésére, vajjon az itt eltakarított foglyok jó mélyen temetvék-e el? A ki is jelenté, hogy majd egy ölnyi mélységben fekszenek. Mindazonáltal a vészskór kikerülése végett meghagyatott, mikép ezentúl minden egyes ily tetem oltatlan mészporral jól meghintve tétessék le a jó mély sírgödörbe. — A sirásónak 66 francia-fogoly eltakarításaért 3 frtot adott jutalmúl a tanács. — Az lévén a hír, hogy a Dunán ismét francia-foglyok szállíttatnak lefelé, a bíró *21-kén* a kamarásnak azon utasítást adta, miszerint a sirásóval előre 2 nagyobb terjedelmű, jó mély gödört ásasson a temetőben.

Itt mellékesen megemlítjük, mikép *Hajnik János* előbb bíró, aztán plgrmstr vagyoniilag tönkre jutván, az úriszék rendelete folytán, annak javai és holmiai összezeírása végett *Kmoch* tanácsbéli úr, mint vagyon-gondnok kiküldetett *20-kán*. Csak tőkepénz tartozása 8916 frt s 4 krt tett, mely összeg ekkor jelentékeny volt. Neje hozománya, a bukott férj állítása szerint, 950 frtra ment.

Amint látók, ezen év folyamában is szerfölött terhelve volt e város a többféle katonaság kiszolgálása, tartása, épületeik kijavítása, felszerelése stb. által. De e roppant terhek viselése még nem

volt elegendő, hanem a vgye, mintha azok nem is nyomnák a szegény népet, rendesen kivetette e városra, és pedig többször, a másutt fekvő katonaság lovainak ellátására kiszolgáltatandó nagymennyiségű természetieket. Így például: ezen évi november elején is *Veress István* tudósítja a pváros hatóságát, mikép az, a vgyei kivetés szerint, Kecskemétre szállított állandó katonaság részére 10,278 zab-, ugyanannyi széna- és 5139 adag szalmát szolgáltatasson ki haladék nélkül! . . . .

1794. jan. 8-kán Anchely praef. ur elnöklete alatt tisztujtító-ülés tartatván, az elnök előadá, mikép *Dombay* bíró úr két évi tisztét betöltvén, arról ugyan a püspök ő nmlga előtt lemondott; de ez őt, mivel tisztét dicséretes erélylyel vitte, abban őt ismét megerősítette. Mibe a számosan jelenvoltak is egyhangúlag beleegyeztek. — Mikép a már érintettekből is kitünik, a vagyonbukott *Hajnik J.* plgrmrstr ellen a bírónak intézkedni kellvén, azért nagyon elkeseredett ellenségévé lön neki a plgrmrstr, s a többi között, azon hatásra számított, izgató nyilatkozatot tette, hogy míg *Dombay S.* lesz a bíró, addig a város a szabad borárulást soha meg nem nyerendi. Pedig épen *Dombay* úr volt az, ki e szabadalom kinyeréseért a legbuzgóbban fáradozott, mikép ez a föntebbiekből elég bőven kiderül.

Az alkamarásnak, mint a két város ispánjának, meghagyta a város, mikép adja tudtúl a káptalan-részi tanácsnak, hogy a püspöki város hatósága az ő méltatlan vekszáit, melyekkel annyiszor megtámadtatik, tünni többé nem akarja. Ennélfogva a nyolezadisiagi kezelésről gondoskodjék, mert a pvárosi tanács ő vele közös igazgatást gyakorolni többé nem akar. A febr. 7-ki ülés határozatai közt ez a legnevezetesebb, s szomorú bizonyysága a két város előljárósága közötti, a lakosságra botránykoztatólag és károsan ható, gyakori surlódásoknak!

E hó 14-kén a bíró jelentette, mikép e napon 54 francia-fogoly érkezett a városba 53 katona őrködése alatt, kik a szállásházban elhelyeztetni rendeltettek, mert a kir. épületek ablakai mind hiányzának. — **Márc. 26-ki** vegyes ülésen *Burján Sámuel* kir. tanácsos s vgyei ülnök, *Gosztonyi Mihály* szbíró és *Benke Ferencz* esküdt urak megjelenvén, a httö-tanács magokkal hozott iratát felolvasták, melyből az derült ki, mikép a katonaság a várost arról vádolta, mintha az volna oka a sok francia-fogoly halálának, mert itt nem úgy fogadtattak, mint kellett volna, és a tél mostohasága is kívánta legyen. Azonban a szigorú nyomozás kiderítette, hogy itt, amint kellett, fogadtattak.

Ápríl 6-kán a két város előljárói jelenlétében vegyes ülés tartatván, *Veress István* főszbíró úr azon ajánlatát adá elő *Dombay* bíró úr, hogy a város ő fölsége iránti hűségét kimutatandó, a háborús idők tekintetéből ujoncokat toborztatna. A város ő fölsége ke-

gyét mindinkább megnyerni kívánván, a toborzással a városi kapitány és hajdúk bizattak meg a közelgő vásár alkalmával. — A tanács ő nmlghoz azon kérvényt intézte, hogy mint azelőtt szokásban volt, a tanácsbéliiek részére ingyenes szolgálataikért, melyek ekkor nagyon is felhalmozódtak, az u. n. ajándékokat, a város gazdaságából ismét kiszolgáltatni megengedtetnék. Mire *május 9-kén* ő nmlga azon rendelete olvastatott, hogy a tanács egyénei kapjanak egy akó ürmöst és két akó sert; a tisztviselők pedig csak két akó sert. — A serfőzés a városnak mi hasznára sem lévén, azzal egy időre fölhagyni jónak látta az *okt. 3-ki* ülésén.

Az ezen évi városi jegyzőkönyv már betürendi tárgymutatóval van ellátva.

1795. jan. 31-kén olvastatott *Szily* alispán úr levele, melyben ő fölségének a múlt évben Vác városa által kiállított ujonckért annak elismerése nyilváníttatik, és minthogy ő fölsége a háborút folytatni szándékozik, ismét katona-állításra szállíttatik föl a város. Mire ez megírta a megyének, hogy az ifjak önkényt nem adják magokat a katonaságra, azért a tanács engedélyt kér a játékosak, hivalkodók s egyéb kiesapongók erőszakkali összefogdosására. — Ő nmlga kijelentvén, miszerint, ha a város a több mint egy évi hátrálékot be nem fizeti, ezen évi nov. 1-től a kir. javadalmakra nézve másképp fog intézkedni. Ezt a bíró *márcz. 13-kán* kijelentvén, az a közönséget nagyon megdöbbenettette.

Aug. 7-kén olvastatott a káptalani város tanácsának átíratja, melyben inti a p város előljáróságát, miszerint az ő hegyein létező szőlők végrehajtási, becslési, eladási vagy vevési ügyeibe az ő tudta nélkül többé ne avassa magát. Erre azon rövid választ kapta, hogy az ily álmodott dolgokban ne keresse meg többé a kvárosi tanács a püspököt. — Az elhunyt *Kmoch* tanácsbéliének adóssága 2500 frtra rúgván, hátramaradt vagyona a hitelezők kielégítésére nem volt elegendő! — *Szily* alispán úr felhívja a város közönségét, hogy miután a király ő fölsége a francia-háborút folytatni szándékozik, és így hadi szükségletül másfél millió mérő zabot kell beszerezni, igyekeznék az valami zabkészletet a kijelölt helyre beszolgáltatni. Ennélfogva a tanács *dec. 11-kén* *Drobný* Antal főkamarást bizta meg 1000 pozsonyi mérő zab beszerzésével. — A püspök ő nmlga a magyar sereg által a franciákon kivivott diadal alkalmából a jövő vasárnap ünnepélyes „*Te Deum*“-ot lévén tartandó, arra a közönség meghívott. — *Szily* alispán úr fölhívására a város *18-kán* azt végezte, hogy miután itt kevés zab terem, pénzben pedig a város nagy szükségét szenved, s a lakosoknak élelmők is szűken van, a város közmajorjában ama hadi szükségre 100 kila rozsot ajánl vagy pedig ennek árát. — A nevezett alispán úr tudósítja nemsokára a várost, mikép ő fölsége ama szükségre csak zabot kíván; ezért a város lépéseket tett, hogy

Drobny kamarás úr, oly helyeken, hol olcsóbban teheti, zabot beszerezni siessen.

Báró Splényi X. Ferencz váczai püspök és földesúr *dec. 22-kén* éji órákban kimulván, ismét a kamara lett itt a földesúr több mint tiz éven át. *És ez tulajdonképen ama siralmas időszak, a melyben Anchely praefectus hatalmát a város bántalmazása és teljes megrontására akarta egészen fordítani!*

1796. jan. 5-kén ezen praef. elnöklete alatt tisztujtó-ülés tartatván, szavazattöbbséggel az utóbbi választott meg bírónak a négy kijelölt közül, t. i. *Juhász György*, s minthogy itt a főjegyzői állás megürült, arra *Hamvay Mihály* neveztetett ki, a ki előbb a kvárosnak, aztán meg a káptalannak jegyzője volt több évig. Bevett szokás szerint a volt bíró Dombay pedig plgrmstr lett. — Miután a város hadi szükségekre zabot nem adhatott, *jan. 9-kén* ehelyett 200 frtot ajánlott meg. — *Márc. 5-kén* a főjegyzőnek két folyamodvány elkészítése hagyatott meg, az egyik, József császár idején, 1786. és a köv. években a város által a földmérésre tett sok költségnek elfogadása iránt, mivel azok a földesuraságot illetnék, lévén övé a föld; a másik pedig, hogy a nagy szükség miatt 1789-ben betiltott serfőzés folytán, a várost ezen évi 1000 frtnyi serházi haszonbér fizetése alól ő fölsége felmenteni kegyeskednék.

A tanács *ápril 16-kán* azon tanakodott: 1. *Mikép lehetne a város részére a szabad bormérést kieszközölni?* — 2. Mily indokokkal fölszerelt kérvény által lehetne a nevezett császár alatt tett földmérési költségek megtérítését eszközölni? — 3. *Mikép lehetne az 1000 frtni kártérítést is kinyerni, melyet a város az 1787-ben a nagy drágaság miatt betiltott serfőzés folytán vallott?* Ezen utóbbi a jószágkormányzó úrral egy küldöttség által közölni rendeltetett, mely is *19-kén* azon izenetet hozta onnét, mikép ő nem ellenzi, hogy a szabad bormérésért ő fölségéhez folyamodjanak, és pedig minél előbb, csakhogy ez ne a közpénztár rovására történjék. E szabadalom bizonyos összeg fizetése fejében kérelmeztessek, és a küldöttség egész csöndben bocsáttassék el az útra. Költségkimelés tekintetéből csak két tag választassék meg. Ő erre a főjegyző és *Pencz* urakat ajánlaná, kik a költségeket sajátjokból győznék. A folyamodvány közöltessék övele, hogy ahol jónak látja, kijavíthassa. A serházi és földmérési kártérítésekérti folyamodványt pehig nem helyesli; de ha ezek iránt is kérelmezni akarnak, nem az uradalom, hanem a Deputatióhoz forduljanak. Az útiköltség beszerzése bíró úrra bízott, ki e célra a jómódú polgárok és céhektől szedett be adományokat. A két kártérítési ügy még bővebb megfontolás és tanácskozássra halasztatott.

A bíró úr *jun. 4-kén* előadta, mikép itt volna már az ideje a Bécsbemenetelnek a szabad bormérés kinyerése ügyében. Előmutatta a folyamodványt, melynek indokait *Nizsnyánszky* ügynök úr

szolgáltatta, a kinél ezért bíró úrs *Pencz Miklós* megjelent Budán. Az irat latinul lévén föltéve, a számos egybegyületek előtt magyar és német nyelveken megmagyaráztatott. — Bíró úr 9-kén kijelentette, miszerint a bécsi útra már 200 frtnál többet gyűjtött, és az ő buzditására ez alkalommal ahhoz még többen is adakoztak. Küldöttségi tagokul egyhangúlag *Juhász Gy.* bíró, *Pencz M.* varga és *Hanács János* csizmadia választattak meg. Mivel pedig bíró úr még a vásár előtt akarta e héten az útrakelést, *Pencz* helyett *Hoffmann János* szappanos választatott. — *Anchely* praef. úr bizonyos, a kisváci zsellérek által Verőce határán régóta birt rétet tőlök elvévén, e helység lakóinak ítélte oda. Ugy szintén a zöldfavendéglő környékén tónál létező és a váciai által békességesen birt rétet is, nem tekintvén, mikép azt a másikkal együtt a múlt években elvevén a lakóktól, a tanács folyamodására az Urban kimúlt *b. Splényi* püspök úr ő nmlga visszaadni rendelte, most megint elvette s az uradalom kaszálójává tette. A sértett felek könyörgésére a tanács ez ügyben egy minden senátor által aláírt folyamodványt menesztett az uradalomhoz.

A köv. nap Bécsbe induló küldöttség meghatalmazó iratának elkészítése a főjegyzőre bízott. — Az utiköltségre adakozó nép kívánsága folytán a küldöttség tagjául *Hajnik J.* tanácsbéli is fölvétetett. — *Bujánovits Károly* bécsi ügynök úr még e hó 7-én kelt levelében tudatja a hatósággal, mikép a szabad bormérés kinyerése ügyében Bécsbe menesztendő küldöttséget az illető helyeken támogatni, ajánlani és ügyeket előmozdítani fogja. — A bécsi küldöttség hazaérkezése utáni napon, vagyis *jun. 25-kén*, előadta, mikép múlt szombaton ő fölsége elé járulván, bíró úr benyújtá a kérvényt, és élő szóval is kifejté a szabad bormérés szükségességét. Mire ő fölsége megjegyzé, hogy „*az a törvények ellen volna.*“ Erre bíró úr felelte, hogy az nem ellenkezik a törvényekkel, hanem az úrbériségnél fogva csak megtagadtatott a lakosoknak (colonis) a borok szabad kimérése. Mire ő fölsége válaszolá: „*De mi lesz akkor, ha püspökök adok nektek?*“ „*Akkor fölséged előleges tudatával kell nekünk szintén ezen ügyben fáradozni,*“ mondá a bíró; és „*mivel most fölséged a mi földesurunk, azért járulunk kérelmünkkel fölségedhez.*“ E szavak után így bocsátotta el a küldöttséget: *Látni fogjátok legközelebb, mit teendek veletek, menjetek haza!*

Aztán azon főurakhoz fordultak kérelmökkel, kik ez ügyet előmozdíthatják, és azt vették észre, mikép az ő fölségéhez beadott kérvényük a kir. kancelláriára küldetni rendeltetett. Miért is ehhez annak idején küldöttség fog menesztetni a folyamodvány ajánlása végett. — A kir. kamarához a tanács *jul. 20-kán* a bírót és *Hajnik J.* tanácsbéli urakat küldte ki, hogy ott a szabad bormérés ügyét az illetőknél sürgezzék. Ezek 29-kén sok előkelő úrnál megfordultak, kérvén mindnyájokat az ügy hathatós előmozdítására. — Minthogy a szabad bormérésre nézve a kellő lépések megtétettek (186., 336., 343. és 459. sz. a.), az 178^{8/9}-iki serházi haszonbér elengedése, és az

1786., még a köv. években tett földmérési költségek megtérítését illetőleg is a tanács *aug. 5-kén* hozott határozata folytán a főjegyző által föltétetvén a folyamodványok, azok felolvasattak s a kir. kamarához fölterjesztetni rendeltettek.

Anhely praef. úr a kir. kamara iratát, melyet a vácziai szabad bormérésért ő fölségéhez benyújtott kérvényére ezekhez intézett, a nagyobb számmal egybehivottaknak *aug. 22-én* előadta, hogy t. i. a község egyhangulag kívánja-e a szabad bormérést, és az ez által okozandó kár megtérítéseül hajlandó-e az uradalomnak évenként 1500 frtot fizetni? ez iránt a község nyilatkozzék. A nyilatkozványt az uradalomnak föl is terjesztette, melyben ezen összeg évenkénti befizetését megajánlotta. Hogy a házankénti szabad bormérés kinyerése, mely a tanácsot oly nagyban foglalkodtatta (Ld. a 336., 343., 459., 474., 481., 492., 535., 562., 580., 591., 592., 599., s 635. sz. a. jkönyvet), a községeket a munkától annyiszor el ne vonja, azok a tanácsot *sept. 2-kán* ezen ügy előmozdítására iratilag fölhatalmazták. Minek előmozdítására *e hó 3-án* a bíró és jegyző a kir. kamarához küldettek. — Az alispán felhívására, hogy a város a francia-háború szükségeire adakozni siessen, a tanács *e hó 9-én* 100 kila gabonával és katonaállítással járulni a közjó előmozdítására, elhatározta.

Dec. 9-kén olvastatott a tdő váczai káptalan terjedelmes előterjesztése, mely a váczai püspöki község és az uradalmi tisztség közötti szabad bormérés érdemében megkezdődött tárgyalás ellen, a httö-tanácsnak pártfogása kikérése mellett benyújtott. Nemkülönb. olvastatott a p város tanácsa részéről, a község nevében, ugyanazon előterjesztésre adott válasz, s mindkét irat egész terjedelmében a városi jkönyvbe igtatattat be emlékül. Ugy szintén olvastatott *Pest vgynek a szabad bormérés érdemébeni, a httö-tanácshoz intézett irata, azon, a krészi ügyész által tett s közbevetett ellenmondással együtt*, mely a szabad bormérés tekintetében a m városi község és az ürességben lévő püspökség uradalmi tisztjei közt tárgyalni kezdett egyezség ellen beadatott.

1797. *jan. 12, febr. 3., 18. s márc. 15-én* is a szabad bormérés ügyében a tanács küldöttségeket menesztett Budapestre, melyek az illető főembereknél, a nádornál, és mindenütt megfordultak, a hol csak az ügynek pártolót találni reméltek. — *Márc. 31-kén* praef. úr fölhíta a tanácsot, mikép az uraságnak az 1794–97. évek re hátralevő, s már 10,423 frtra menő adóját 14 nap alatt okvetlen befizesse. — *Máj. 5-kén* jelenté a bíró, miszerint a francia-háború folytatása végett a nemesi fölkelés újra szerveztetik, s a város is újra fölhívatott a hadi-szükségek fődözéséhez valamivel járulni. Mivel pedig pénz- és természetiben segélyt nem adhat, az alispán ajánlatára egy teljesen fölszerelt lovas embert állított ki, kinek ellátására és távolléte alatt családja gondviselésére kötelezte magát.

A tanács megbízásából *jun. 10-kén* bíró úr *Regele* tanácsbélivel Budára rándult le a kamarai elnökhöz, megtudandó tőle, hogy miben áll a szabad bormérés ügye s azt előmozdítani kegyeskednék, hogy a szegény nép már oly sokáig függőben ne hagyassék. — E hó *22-kén* előadja a küldöttség, hogy megkeresték *Cseh, Takács* és *Darvas* kir. tanácsosokat, és magát *gr. Széchen* kamarai elnök ő nmígát is, mindnyájokat bensőleg kérvén az ügy előmozdítására. — E hó *23-kán* Nógrád vgye 437 főnyi fölkelő nemes seregének tisztei estve ide érkezvén a beszállásolás miatt, jelenték, mikép a nemes felkelő sereg e hó *24-kén* reggeli 9—10 óra tájban *gr. Forgách Antal* ő mlga vezénylete alatt a városba beérkezni fog. A város az ünnepélyes fogadásra a kellő intézkedést megtette, valamint a jó ellátásra is. Két napot itt tisztességesen eltöltvén, *jun. 26-kán* reggeli 6 óra tájban fölkerelkedett a sereg s ünnepélyes kíséret mellett a városból kivonult, utját szép katonarendben *Palota* helység felé vette, honnét *Körmöndre*, az öszpontosítási helyre sietett.

Az *aug. 8-kán* a kir. kamarai elnökhöz kiküldött *Regele* és *Drobny* tanácsbéliek meglátogatták Budapestén a főurakat ismét, a kiktől hallák, hogy az ügy nemsokára tárgyalatni fog. — *Sept. 1-jén* a praef. úr ismét figyelmeztette a bírót, hogy miután a város már több mint 12,000 frttal tartozik a földesuraságnak, kiki igyekezzék adóját befizetni s erre másokat is serkentení. — *Nizsnyánszky* ágens úr tudósítván a tanácsot, hogy a kamara a szabad bormérési ügyet még e héten tárgyalni fogja, e hó *4-kén* *Hajnik* és *Hamvay* urak Budára oly megbízással küldettek le, mikép ezen ügyet a kamara kegyeibe ajánlják s annak pártolókat keressenek. — Viszszatérvén, *9-kén* előadák, mikép az illető helyeken a lépéseket oly szerencsés sikerrel tették meg, hogy a kir. kamara a város kérése szerint döntött, hátralévén még a httó-tanácsnáli tárgyalás, s az, hogy mind e két helyről szentesítés végett ő fölsége elé terjesztessék. A httó-tanács elé kerülendvén az ügy, ezt az ügynök úr tudtul adni fogja a bizottság kiküldése végett, s midőn ő fölsége elé terjesztetik, a bécsi ágens is megteendi a tudósítást s akkor küldöttség menesztetik majd Bécsbe.

Bujánovits Károly bécsi ügynök úr jelenti a tanácsnak, miszerint a kir. kancellária útján, mind a kir. kamara, mind pedig a httó-tanács szorgalmaztattak ő fölsége által, mikép a vácziai szabad bormérést kérelmező ügyét illetőleg véleményeiket minélelőbb adnák be ő fölsége elé. — *Drobny* és *Hamvay* urak ezen ügyben *sept. 12-kén* megint Budára küldettek ki a httó-tanácshoz annak előmozdítása végett, mely e hó *24-kén* meg *Hajnik* és *Hamvay* a vgyegyülésre menesztettek Pestre. — *Sept. 30-kán* előadatott, mikép a httó-tanács fölvette a szabad bormérés tárgyalását és áttette az úriszékhez, hogy ott a városi ügyész jelenlétében a földesuraság és az adózó nép közt a szerződés köttessék meg.

Okt. 12-kén a gazdaság jelenlétében felhozattott, miszerint a szabad bormérés ügyében ő fölségéhez beadott kérvény, noha a tdő váczai

káptalan és az esztergomi primás ö főmga által is iratilag és közben-járásukkal akadályoztatott volna, a tanács roppant fáradtsága folytán annyira előhaladott, hogy mind a vgyn, mind a kir. ügyek igazgató-jánál, mind pedig a kir. kamaránál kedvező vélekedéssel támogattnék, egyedül a httö-tanács a múlt napokban, mi az úrbéri korcsmálás házankénti folytathatását illetné, nem reméllett, ellenkező végzést hozott, és azt a kir. kancelláriának Bécsbe küldötte meg. Hogy a városnak annyi fáradtság, gond, aggodalom, utánjárással és pénzáldozattal szerzett reménye meg ne hiúsuljon, szükségesnek látta, ismét egy küldöttséget meneszteni Bécsbe, mely ott a legmagasabb helyeken az ügynek pártolókat szerezzen. Annak tagjaiúl *Hajnik* plgrmrstr, *Hamvay* főjegyző urak választattak meg, a község részéről pedig *Pencz Miklós* és *Mitterhoffer Ádám* szemeltettek ki. Az útiköltség megszerzése a tanácsra bízott.

A jószágkormányzó úr is megjelenvén, intette a gazdaságot, mikép azon gyöngefejüknek ne adjanak hitelt, kik azt állítják, hogy a bormérési szabadság már megérkezett, de azt a földesuraság és tanács eltitkolják; holott örömmel adnák tudtul, ha az megérkezett volna; mert hisz eleget fáradott azért, mind az uraság, mind pedig a tanács. Azért csendes türelemmel várják be ama szabadság megnyerését. — Praef. úr azt is kijelentette, mikép a httö-tanács 1795. évi rendelete szerint, a kik a külső határban termett saját boraikat a városba, magok szükségére vagy kereskedésre behozni szándékoznak, az uraságnak az iránt jelentést tegyenek, mely azt olyképen fogja megengedni, hogyha a magát jelentő hitelesen igazolja, miszerint a behozandó bor saját szőlejebeli termés, mert idegen borokat semmi szín alatt sem szabad behozni, — akkor az uraság embere megakolja, bepecsétli és lajstromba írja, s mikor a hordókat abroncsolni, töltögetni vagy kereskedés végett kóstolni akarják, az urasági ember a pecsétet leszakítja, és ha kell, ismét bepecsétli; a tulajdonos pedig a vevőnek kijelenti, hogy az nem váczi termés, nehogy a váczi bor jó hírve megrontassék.

Dombay plgrmrstr úr nov. 6-kán jelenti, mikép a budai ügynöktől levél érkezett, melyben iratik, hogy bizonyos *Sarlay* a váczi község nevében a httö tanácsához folyamodványt adott be, kérvén azt a szabad bormérés ügyébeni döntésre. Ennélfogva kérdést tesz: vajjon ezen kérvényről, mely egyenesen az ügy megzavarását idézheti elő a httö-tanácsnál, hol ez már bevégeztetett s a legfőbb helyre beterjesztetett, — van-e tudomása a tanácsnak? Ez válaszolá, mikép a város által soha föl nem kért, sőt nem is ismert *Sarlay* magát illetéktelenül avatván be az ügybe, kéretik az ügynök úr, miszerint, ha ama hivatlan ember a városnak ártalmára lenne, azt meggátolni igyekezzék.

A kisváczi gazdák nevében nov. 17-kén többen jelentették a tanácsnak, mikép praef. úr azon határdarabot, a „*Kecskés*“ nevű tájékon, a verőczeiekkal határos váczi területből, melyet praef. úr ön-

kényüleg elfoglalt, s maga b. *Splényi Ferencz* püspök a váczziak használatára ismét visszaadott, annak 1795-ben történt halála után, a praefectus tőlök ismét elvette s megint a verőczeieknek adta. Ezenkívül elestek a váczziak a „*Vaskapu*“ vágásnak szabad legeltetésétől, melynek használatát minden gátolás nélkül birták; elvesztették a *gyulai kaszálót* is, melyet már a kosdiak is tetemesen megcsonkítottak. Ebből csupán a határszéli egyenesség miatt egy darabot elszakított s azt meg a szendieknek adta. Az uraság malmán alóli szántóföldek alján lévő legelőt is elfoglalván, minthogy azt a lakósok emberi emlékezet óta birták, a nevezett püspök azok használatára visszszabocsátotta; de annak halála után megint elvette, valamint elfoglalta azon csekély szigetekeskét is, melyet a derecskei rétből a dunai áradások lassanként elszakítottak és az uraságénak lenni állította!! Miért ama panaszkodók kérték a tanácsot, hogy ezen ügyben az illető helyre folyamodvány menesztessék, melynek elkészítése a főjegyző úrra bízott s ez aztán az úriszékre beadni végeztetett.

Nov. 19-kén elbeszélé a Bécsből hazaérkezett küldöttség, mikép a szabad bormérés ügyében mult szombaton kihallgatáson voltak ő fölségénél, a ki is megígérte az ügy megvizsgálását, azon ígéretet tévén, hogy az igazságot fogja követni; *de előbb a kérvény ellen kifogást tevő váczsi káptalant is meghallgatni kell*, nehogy ez amiatt a kir. kamarával pörbe keveredjék. — Minthogy *Bujánovits* bécsi ügynök azt írta tanácsnak, hogy a szabad bormérést tartalmazó kérvény az ország törvényeibe ütközik, s azért aligha remélhetné a város annak megnyerését, a budai ágens úrhoz e hó 17-kén küldöttséget meneszteni határozta az ülés, hogy attól valami jobb hirt hozzon a nép vigasztalására. Így ment ez még kis ideig, küldöttség küldetett még ki néhányszor ide-oda az ágens urakhoz és egyéb főemberekhez, ezek pártolását kérvén ki s amazokat fáradalmaikért megajándékozgatván a siker reményében.

1798. jan. 12-kén emlittetik, mikép *Dombay* plgrmrstr úr folyamodványa következtén, melyet ez magán- s a várost illető ügyben *Anchely* praef. ellen beadott a httö-tanácsnál, ennek intézvénye a vgye gyűlésén felolvastatott s Vácra egy bizottság küldetni rendeltetett. — A httö-tanács azon parancsa (1795. jul. 3.), miszerint *a külső határokon termelt borokat* az urbéri korcsmálás idején a lakosok magok szükségére a városba behozhatják és letehetik, az uraság korcsmálása idején pedig csupán a magok termésöket, és csak különös esetekben, u. m. lakodalom vagy betegség esetében, ekkor is csak az uraság tudtával, ha az a folyó áron bort adni nem akarna, 2 akónként léssen szabad behozni, a vgye általköröztetvén, *márc. 16-kán* előbb a tanács által kihirdettetett s aztán az urasággal és kvárossal is közöltetett. *Bujánovits Károly* bécsi ügynök azon leverő iratot intézte Vác városa hatóságához, hogy *a kért szabad bormérési ügyet*

illetőleg, melyet a m. kir. udvari kamara letárgyalt, s a m. kir. kancelláriához áttett, ez amakhoz küldött válaszában tagadó ítéletet hozott. Ennek folytán ápril 11-kén a jegyzői hivatal utasított a tanács által, hogy adja tudtúl az ügynök úrnak, miszerint a község ezen ügy keresésével föllagya s azért minden azt illető aktákat azon ügynök urtól visszszakövetelje. *Bujánovits* és *Nisnyánszky* urak persze szerették volna ezen ügynek folytatását, lévén az nekik jövedelmes, jó fejős tehenke . . . .

Jul. 15-kén d. e. 9 órakor mintegy 200 lakos jelenlétében a vgyei küldöttség (*Gosztonyi* szbiró, *Benke* esküd) és az uradalmi tisztek közvetítése mellett *Anchely* praef. elnöklete alatt városi tisztújítás tartatott a nép akarata ellen, mely azt ekkor rendkívülinek találta. Az elnök azonban úgy nyugtatta meg a népet, hogy az másutt is megtörténni szokott és ez most a kamara rendelete. A nép azt akarta, hogy a fontosabb ügyek megvitatása végett a kültanács is visszaállíttassék. *Drobny A.* legtöbb, 137 szavazatot nyervén, bírói tisztben megerősítettet. *Mitterhoffer Ádám*, saját kérelmére, addig is míg üresség nyílnék részére, tiszteletbeli senátorrá neveztetett ki a kamara által. Majd az elnök *Dombay Sándoron* boszuját töltendő, a plgrmstri tisztet is szavazatra bocsátotta, hasztalan jegyezte meg az érdeklött *Dombay*, mikép, ha a bíró változott, minden szavazat nélkül a plgrmstrség övé lett, ellenkező esetben a plgrmstr is megmaradt. Hasztalan emelte szavát a szbiró és uradalmi ügyész is, hogy itt a szavazás, a régi szokás ellenére, csak *Dombay* üldözése végett fog történni! A hatalmában elbizakodott, gőgös *Anchely* praef. így szólt *Dombay*nak: „*Hallgasson kend, mert mindjárt mást mutatok, és jól emlékezzen meg kend szavaimra!*“ Aztán kijelentette, mikép máskorra tartva fön az uradalom kinevezési jogát a plgrmstrségre nézve, ezen esetben azt szavazásra bocsátja, és így *Dombay* csak 1, *Hajnik János* (szabómester a javából) 70, s *Rack András* is csak 1 szavazatot nyervén, *Hajnik* lön ismét a plgrmster.

Aug. 3-kán József nádort a tőle telhető legnagyobb pompával fogadta a város, a ki Bécsben időzése után, julius utolsó napjaiban meglátogatta a bányavárosokat, aug. 3-káni éjféli után Balasagymatról Nógrádnak vette útját némely főuraságokkal; megtekintette annak a mult században hires szerepet vitt várát s reggeli hat óra tájban a *Migazzi-kastély* elé érkezett meg. Itteni kis időzés után Marosnál átkelt a Dunán, megszemlélendő a visegrádi hires várát is. Azután több főuraktól környezve a Dunán leereszkedett Váczra, a hol a nép „éljen“ kiáltása közben lassu léptekkel a városba megindult s ott kedves szemlére vette az 1764-ben állított nagy-szerű diadalkaput. Megtekintette útjában a nemes ifjak neveldéjét, honnét mintegy fényes diadalmenetben *Zerdahelyi Gábor* püspök és nprépost ő mlghoz hajtattott ebédre, mely alatt a zene szólt s a morszarak folyton durrogtak. Majd négy óra tájban kocsira ült, a székesegyház előtt leszállt, abba bement s ott a harmadik székből térdel-

ve jó ideig imádkozott. Megdicsérve a kívül-belül jól megnézett székesegyházat, onnét a püspöki lakba ment, azt szobáról-szobára r en-ve megtekintette, megvizsgálta; az alatt pedig ntdő *Szablik István* kegyesrendi áldozár és bölcsészeti tanár nagy szorgalommal készített léggolyóját ő hsgnek láttára a püspöki palota udvaráról a levegőbe bocsátotta föl oly jó sikerrel, hogy az a palota tetejen át a magasba emelkedve *Főth* és *Palota* helységek táján eltűnt.

Ő hge megtevéen elmenetelére nézve a rendelést, esti öt óra után, miután Váczott nem egész négy órát teljes megelégedéssel töltött, a népek „éljen“ rivalgásai közben a főurakkal e városból Buda felé vette útját. Ezen ünnepély alkalmával sokrendbeli üdvözlő nyomtatványok osztogattattak ki a közönségben, s az estvére tervezett szép kivilágítás a főhg eltávozása dacára is megtörtént; a püspöki palota több mint 800 égő mécstől tündöklött. A kegyesrendiek kertjének fala, a városház stb. ragyogtak a nagy világitástól, valamint egyes kanonokok, a katonanövelde s vagyonosabb polgárok házai is. E meglepően szép kivilágítást *b. Orczy László* kamarai alelnök, *Szily József* alispán, egyéb urak és a sok népség éjjél után is nagy örömmel és lelkesedéssel szemlélték. — A város ezen ünnepélyt egész terjedelmében örökitette meg jkönyvében 1798. aug. 7-kén, 581. sz. a. ily címmel: „*Vátnak Különös Eöröme és Magyar Ország Nádor Ispányához 1798-ba Augustusnak 3-kán mutatott Buzgósága.*“ E leirást mi, rövidség okáért, itt csak kivonatilag adhattuk.

A bíró és aljegyző a vgyei közgyűlésről megjövén, *sept. 14-kén* előadák, mikép a httó-tanácsnak ezen évi jun. 12-kén hozott határozata, melynek másolatát el is hozták magokkal, ama közgyűlésen felolvastatott. E legfelsőbb irat a vácziak ama szabad bormérésre vonatkozó kérelmét elüti az ő legmélyebb szomorúságokra. E hó *16-kán* e tagadó válasz a jelenvolt gazdaságnak magyar és német nyelven megmagyaráztatott, és miután az annyi megfeszített igyekezet, gondos utánlátás és oly költséges kereset a kívánt eredménnyel nem végződött a káptalani uradalom erélyes ellenzése miatt, aziránt lön a tanácskozás, hogy mikép kellene az úrbéri korcsmálás házanként való folytatását kinyerni? Abban állapottak meg, hogy mivel eddig is a káptalan akadályozta meg a szabad bormérési ügy jó kimenetelét, bevárando lesz a nevezett nprépost hazajövetele, kinek is ezen ügyet egy kiküldendő bizottság pártolásába ajánlja, és ha az jónak látandja, az úrbéri korcsmálás megengedése végett ő fölségéhez könyörgést nyujtand be a város.

Bácskában a Tiszának a Dunába vezetésére 6—7 évek előtt nagy költséggel csatornát kezdtek ásni, mely munkára a napszámot sokat eleintén a vgyktől kérték. Mivel azonban így elegendő számmal nem jelentkeztek a munkára, a csatorna gyorsabb elkészítése végett ő fölsége azt rendelte, miszerint arra minden kimélet nélkül a vgyék az adóhátralékosokat hajtsák. Napi bérök fele élelmökre másik fele pedig az adóhátralék letisztázására fordittatni rendelte-

tett. P. Vácra 102, a káptalani városra meg 16 ily munkást vetett ki a vgye, mint ez az *okt. 9-iki* ülésen felolvastatott s az ide vonatkozó intézkedések megtétettek. — E hó 26-án kihirdettetett ő fölségének azon rendelete, hogy a fegyverek ismét beszédettessenek. — A városnak *Raitszám* serfőző elleni perében hozott ítéletet az úriszék kihirdetni akarván, ez a tanácsot maga elé hitta, meg is jelentek abból többen, kik előtt az úriszék kijelenté, hogy a serfőző állásában a jövő sz. György napig megmarad. Minthogy ez ellen a jegyző a város s tanács nevében föllebbezést említett s a nép érdekében kijelenteni merte, hogy ez káros s azért ama serfőző nem maradhat, erre *Somogyi* úrszéki elnök haragra lobbánván, *a jegyzőt lehordta s a tanácsot az úriszék elől kimenni parancsolta!* Mi annál fájdalmasabb volt a tanácsra, mivel ez a nevezett serfőző jelenlétében történt! Így lőn meggyalázva a városi hatóság épen akkor a basáskodó urak által, midőn az a szegény adófizető nép érdekében fáradozott! . . . .

A vallásos lelkületű városi hatóság így kezdi meg az 1799. évi jkönyvet: „*Az Ezer Hétszázadiknak utolsó Esztendeje; az az M. DCC. IC. kemény téli Üdövel köszöntött bé Kedd Napon, adná a Magyaroknak Istene, hogy a jó-Akaróknak viszonyosan Szokott Köszöntéseik, és az Anya-Szent-Egyháznak Új-Esztendőre rendelt Éneke, tudni illik: hogy ezen Új-Esztendőben, lehessünk Jézus Drága Kedvében, tellyeseden bé rajtunk Közönségesen. Amen.*“

Praef. úr jan. 6 ra a városházra gyűlést hirdetvén, megjelentek arra az uradalmi tisztek, a város előljárói és vagy 50 előkelő gazda. Az elnök előadta, mikép a gazdák közül sokan sürgették őt kérelmökkel, hogy vagy a 60 személy, vagy a külső tanács, mint azelőtt volt, visszaállíttatnék. A nagyobb rész ezen utóbbi mellett nyilatkozván, a tanács által előterjesztett lajstomból 19-en az elnök által kültanácsi tagokul nevezettek ki s azonnal fel is eskedtettek. — E hó 7-én megérkezett a vgyei küldöttség *Dombay* úr kérelme folytán, hogy az részint az ő külön panaszait, részint a városnak *Anchely* praef. ellen támasztott vádjait megvizsgálja. A küldöttség ez ügy megvizsgálásával három napig egész csendben foglalkozott, anélkül, hogy működéséből valami a tudomásra juthatott volna el. — *Dombay S.* úr uradalmi számvevővé neveztetvén ki febr. 8-kán, másnap a tanácsot egyetértésre s hosszas beszédében serény munkálkodásra buzdítván, elhagyta a tanácsstermet.

E hó 18-ki ülésén szomorú jelenet fordult elő. Tudnillik a külső tanács némely szájasabb tagjai, élökön *Kapler András* bádogos-mester, *Pencz Miklós* vagyonos gubacskereskedő varga-mester, és *Krenedits József*, kijelenték, hogy miután nekik a belső-tanácschoz bizodalnok nincs, és az előtt az igazat kimondani nem merik, azért azt kívánják, hogy nekik a tanácskozáásra külön terem adassék s végzé-

seikről külön jkönyvet is vezethessenek. *Hamvay* főjegyző úr kérte őket, hogy a tanácstól el ne szabadjanak, mert ennek a városra igen káros következményei leendnének. Legjobb lesz együtt maradni, amint kell s ama tapintatlan indítványt hülye koholójának visszaadni. Csakugyan a nagyobb rész együttmaradni kívánt, de a szájaskodó *Kapler* még ekkor is izgatólag hápogott s az ügyet igen szerette volna a praef. úr elé vinni, kinek ő alattomban kéme volt! — 27-kén szóba jött, mikép praef. úr mindinkább a város kárára törekszik, midőn a tanács ellen agyarkodik s *Rajtszám* újra szerződttetett serfőző kivallá, miszerint őt praef. úr többször arra ösztönözte, adná be folyamodványát a maga neve alatt a tanács ellen a kamarához, hogy a város serházát neki haszonbérbe adná ki, mely kérvényét aztán ő, a praef. úr, elősegitené az illető helyen.

Márc. 15-kén fájdalmas érzettel adatott elő, mikép *Anchely* praef. úr már előre azt hirleli, mikép a tanácsot a most következő tvszék által a bizonyítványok kiadásától eltiltani fogja, s hogy az ily féle iratokat nem leend nekik szabad ennek utána kiadni, ha-csak rá nem irandja: „*Vidi Anchely mp.*“ *Biró* úr kijelenté, mikép a praef. úr ezt már neki előre is monda, s azt ő igen fájdalmasan vette, mert hisz így a falusinál is alábbvaló lenne a városi tanács. Mire ez nagyon megindulván, arra fakadt, miszerint itt volna már az idő, hogy annyi türesek után a tanács a maga védelme és böcsülele föntartásáról gondoskodnék a praefectus türhetetlen, boszantó zsarnokoskodása ellenében. — *Biró* és aljegyző urak jelenték, mikép a múlt kedden déltájban a praef. úr felhozta magával a városházára a mlgs uraság részéről a mult napokban rendelt „*Bor-Commisárius*“-t, kinek is, mint ismeretlen és kétékes viseletű embernek a város mindennemű lepecsételve volt számadásait a tanács befolyása és megjegyzése nélkül vizsgálatra átadta, csak hogy a tanácsot boszanthassa.

Olvastatott 28-kán *Kandó József* vgyei ügyész s Vác város assistens ügyvédének irata, melyben az iránt irt a városnak, miszerint ennek *Anchely* praef. ellen a fölségig vitt úrbéri panaszait, a múlt megyei közgyűlésen megvizsgálás végett a sedriára utalván, ha a praefectus mégis a mostan álló úrszéke által e panaszokat általán vagy részben fölvetetni akarná, a tanács az ő hire nélkül abba ne avatkoznék, és a tvszék ítéletére ne eresztené azokat. — *Ápril 2-kán* előfordult, mikép a káptalanrészi gazdák, a káptalanhoz, mint földesúrhoz, kérvényt bocsátottak, mely is azt az úriszékre adta be, az iránt t. i. hogy a szőri pusztáni marhalegeltetés, melyet a pvárosi gazdákkal együtt az 1742-diki kiegyezkedés óta szabadon használtak, de néhány éve attól eltiltattak, nekik ismét megengedtetnék. — A belső-tanács a külsővel egyetértve *Dombay* helyére szenátorul érdemeinél fogva, *Tóth Györgyöt* ajánlotta. Emiatt *Mitterhoffer* haragra lobbanván, megtámadta a bírót és jegyzőt, illetlen szemrehányásokkal gyalásván őket, hogy miért vitték ki alattomban, mikép ő senátorrá nem választatott meg. Átalán véve a hiú ember oly go-

rombán viselte magát, hogy a még néhány hozzá húzódó is elpártolt tőle.

A város urai *Anchely* ama gaz törekvéseiről panaszkodván, melyekkel e hatalmaskodó úr a várost megrontani akarta, eközben *Pencz* úr, ki a praefectushoz bejáratos volt s annak gonosz törekvését ismerte, sub rosa ilyen nyilatkozatot tőn: „*Uraim! bizony most is, Praefectus Úr egyedül abban mesterkedik, hogy a külső Tanácsot a belsővel egyenletlenségben hozza, és ez által módot találhasson, hogy majdan a kir. Beneficiumokat a Várostól el vehesse.*” Pap István külső-tanácsbéli pedig többek hallatára mondá, mikép a b. e. püspök uralmának mindjárt elején, midőn a nevezett praefectus a város határait megbolygatta és önkényüleg a szomszéd helységekhez ragasztotta azokat, többekkel nála megfordulván, arra kérék őt, hogy azon határdaraboktól, melyeket nagyatyáik is békésen birtak, meg ne fosztaná a várost. Ekkor haragra gerjedvén, így fakadt ki a praefectus: „*Atta Teremtette, meg nem nyugszom, még Váztot meg nem rontom; meg mutatom, hogy még gyermekeitek is meg fogják siratni!*” S aztán hangsúlyozva kijelenté *Pap István*, mikép e szavait kész esküvel is pecsételni.

A város ellen folyton roszat forraló *Anchely* elleni vádak *Hamvay* jegyző által írásba tétetvén, a vádirat ápril 24-kén mindkét tanács által jóváhagyott s Pestre az assistens ügyészhez leküldetett az illető vgyei tvszék elé leendő beterjesztés végett, és hogy a többi, a város által a praefectus ellen támasztott panaszokkal együtt e 22 pontra terjedő vádirat a httó-tanácschoz áttétessék szintén az ügyész úr által. — E hó 26-kán *Kandó* ügyész úr erre helyeslőleg felelt a jegyző úrnak, jelentvén a tvszék végzését, miszerint az a httó-tanácschoz felírni fog, ajánlandván annak, hogy *Anchely* Váczról máshova helyeztessék át, de előbb a várostól elvett birtokrészeket annak visszaadja a jövő május 20-ra rendelt úriszék folyama alatt s a városnak tett minden sérelmekért eleget tegyen. Ennek folytán *Hajnik* és *Hamvay* urak kiküldettek oly végből, hogy ott a város panaszait előmozdítsák és azokról ott előleges értesítést adjanak. — A város úrbéri panaszai *Anchely* pref. ellen próbákkal lévén indokolandó, melyeket a múltkor a vgyre beadtak, onnét bizottság küldetett ki, mely május 9-kén estve megérkezvén, másnap értekezletet tartott itt s aztán a panaszok praef. úrhoz áttétettek, hogy azokra e hó 16-káig feleljen.

A vgye azon intézkedést tévén, miszerint a tek. bizottság további rendeleteig, a külső-tanács hivatalától felfüggesztessék; hogy azon intézkedést, melyet a külső-tanács nem minden tagjai érdemeltek meg, a sujtottak a belső-tanácsnak ne tulajdonítsák, ez máj. 11-kén a vgyre egy folyamodványt menesztett. Ez ellen s általában az egész belső-tanács ellen *Mitterhoffer* dühöngve kelt ki, s a városnak ártani akaró, gonoszt forraló praef. embereül mutatta magát! Tény az, hogy *Anchely* csak azért tolta őt be a tanácsba, hogy tőle, mivel sokkal

adós volt neki, békében maradjon! — A városi küldöttség e hó 30-kán előadá, mikép *Darvas* és *Cseh* előadó kir. tanácsosoknál megjelenvén, a városnak *Anchely* praef. általi üldöztetését előadák és kérték, miszerint a vgyei tvszék végzése a hatósághoz már áttéve lévén, azok fölvetelét szorgalmazni kegyeskednének. Ő ngaik tanácsolták, hogy a város a nádort és a kamarai elnököt is panasza felől fölvilágosítaná. — *Anchely* praef. úr a tanácsot és főkép *Hamvayt* nem szünt meg szóval és írásban mocskolni, s csak azért rándult le tegnap Budapestre, hogy ott a tanács ellen gyalázó iratait elosztogassa s annak becsületét megrontsa. Ennek ellensúlyozására a tanács 5 tagból álló küldöttséget menesztett le ugyanoda, hogy a város sérelmeit praef. úr ellen a nádornál, a kamarai elnöknel és más főuraknál is előadná. A jun. 4-kén kiküldöttek e hó 11-én jelenték, hogy az említetteknel megfordultak s a kamarai elnök ő nmlgnál a praef. ellen iratot is adtak be.

A vgyei tvszék által kiadott végzésnek, *Anchely* praef. által elfoglalt birtokrészek visszaadása eszközésére a vgye által rendelt úriszék jun. 17-kén 9 óra tájban fogott munkájához. Már e hó 20-kán ez áll 533. sz. a. a jkönyvben: „Az Földes Úri Szék Istennek Kegyelmeességéből az határ-járást el végezte, és *Verötze*, *Katalina*, *Szende* és *Kosd* helységek felől a Szabad legeltető mezőnek használásában, melytől *Anchely János* Praefectus Úr a Vátziakat eltiltotta vala, Várasunkat vissza helyezte, tudni illik *Verötze* felől a Ketskés-hegy vagyis Diós-Völgy tetején Veres berek mellett lévő ároknál az hegy tetőtől le menvén, mindenütt árok, innend pedig *Katalina* felé a *Verötzei rét Szélén*, mindenütt Széle egész *Katalin* eleiben, az hol mostan az Uraság Mészégető Kemenczéi vannak, a legeltetőnek használásában vissza helyezetttenek a Vátziak; itten pedig a *Vas Kapunál* a Naszál felső része alyán *Szende* Helység mellett mindenütt a *Viz* fojásan, a *Kő Kádon* keresztül egész a mostan *Kútnak* ásott mély gödörig mégyen a Vátzi határ, innen pedig *Gyada* Pusztának kezdődik határja, egyfelől a Szendi, más felől pedig Naszál erdeje alatt, a mint *Szende* felől az erdő Széle fel vagon ekével borozdálva, le egész *Görtsönig*, az hol mostan az *Kosdiaknak* marha itató kuttyok vagon, ezen *Kút* is mostan a Vátziak birtokába eset, úgy mind azon által, hogy annak fele árát a Vátziak lefizessék, és így mind ezek, mind a *Kosdiak* használhassák ez után.“

„Innen egy nagy árok mellett fel *Kosd* felé a parton mégyen a Vátzi határ a *Köves*, vagyis malom útnak, azután *Naszál* alatt mindenütt az *Agárdi* úton egész a *Vasasi* szőlőkgig, mindenütt pedig kezdetétől fogva egész idáig új határok hányattanak, hanem Praefectus *Anchely János* úrnak nagy ellenkezésével, ki itten is most valamint másutt mindenkoron a Vátziaknak minden tehetséggel ártani iparkodott, hanem a tanács is magát helyesen védelmezvén, ellenkező tzéllának telleséthetésétől el maradot, mert Úri Széknek tagjai is, *Kandó József*, T. Ns. Pest Vgynk Ord. Fiscálissa, mint Ügyünk-

ben Resolutus Assistensünk, *Adonyi Mihály* Szolga Biró, *Friebeis Ferentz* Eskütt és *Kiss Józseff* Urak, a Földes Uraságnak Fiscálissa, az igaz Ügy mellet maradván, a mi igazságos vala, teljesítették. — Hogy tehát mégis valamennyire Várasunkon boszúját megállhassa, mind a Verőtteieket, mind a Kosdiakat és Szendieket, nyilván ezen Uraknak, és a jelenlevő Sokaságnak is hallotokra, arra ingerelte, hogy a Tettes Ns Neográd Vgyhez, mellyben ezen határ dombok vannak, folyamodnánk. Ezek így lévén, az helységbéliek, azonnal a határ-hányást ottan hagyták, és maga is Praefectus Úr, *Bottka Szaniszló* Úrral, az Úri Szék egyik tagjával, ki Praef. Úrnak részét támogatni szokta, haza mentek, Praef. Úr fenyegetődzvén a Vátziak ellen.“

A nyugodni nem tudó praefectus, hogy az uriszék határoztát megzavarja, a vácziaikat pedig nemcsak a szomszéd helységekkel, hanem még Nógrád vgyvel is pörbe keverje, *jun. 22-én* Rádra rándult ki *Muslay Antal* úr ő nga, alispán és kir. tanácsoshoz, a vácziaik ellen értesítést teendő. Ehhez azért a tanács *Hajnik* plgrmrstr urat küldötte ki az uriszék határozatával, hogy ott ő ngát mindenről fölvilágosítsa. — *Jun. 28-ki* ülésen előfordúl, mikép praef. ur a kamaránál a váczai tanács és főkép *Hamvay* főjegyző ellen előterjesztést tett. — Az ezen hó 30-kán kiküldött *Hajnik* és *Hamvay* nem jöhetek egészen nyomába, hogy *Anchely* mely főuraknál járt, hanem ők a legbefolyásosabbaknál megfordultak és az alispán urtól iratot hoztak a dukai jegyzőhez, mely szerint ez tartozott a praefectus azon iratát, melyben az a tanúknak Vácra eresztését gátolta, kiadni, hogy így *Anchely* gonosz türekvése egészen lelepleztessék.

A városi hadnagy *Rezetka* úr előadta, hogy azon szobában, melyet a múlt évben praef. úr az uradalmi Revisor számára lefoglalt s a városi számadások megvizsgálására rendelt oda, az iratok szerteszét szórva hevernek a földön! E revisor egyszersmind az uraság borbiztosa, egy ismeretlen ember, kinek sem neve, sem eddigi állása nem tudatik, s az ily randa és rendetlen emberre bizvák a város számadásai, melyektől annak java vagy kára függ. Maga a tanács is bámulva nézte ama rendetlenséget; a szobában ugyanis mindennemű iratok, számadások, naplók, manuálék, öszszegyűrt okmányok a padlón elszórva heverték, s annak egy részére egy elviselt köpeny volt vetve, mely a revisornak ágyúl s arra szolgált, hogy azon gyakori részegségét kialudja. A praefectus e gyönyörű embere ugyanis nem egyszer tántorogva s falhoz támaszkodva tápászkodott fel ama szobába s ott magáról mit sem tudva feküdt a vaczkán, mint ez a *júl. 16-ki* ülés jkönyvében előfordúl! A város iránti undok gyűlöletből ily emberre bizta praef. úr annak számadásait! A tanács ezen ügyet is előterjesztette a kamarának.

A város úrbéri panaszaival a httö-tanács által a kamarával is közöltetvén, onnét ő fölségéhez is áttétetni fognak. Azért *Bujánovits* ügynök úr *júl. 26-kán* megkéretni határozottatott, hogy midőn a város panaszaival ő fölségéhez eljutnak, erről a tanácsot értesítse, mikép az

a praefectus alattomoskodását ellensúlyoshassa. — *Aug. 3-ki* ülésen felhozatik, hogy *Anchely* úr Bécsben három hét előtt kihallgatáson volt ő fölségénél s utána ment különösen jó barátja *Ciáni* kanonok úr is, kivel együtt mesterkedett a város megrontására, hogy a maga sorsán valamikép könnyíthetne s e napokban hazatért. — A város úrbéri panaszaira vonatkozólag a bécsi és budai ügynök urak levelet küldöttek. — a praefectus elleni ügyben a még májusban kinevezett vgyei bizottság megérkezvén, azonnal munkához fogott s a tanács annak az egész város nevében vádiratot terjesztett be *aug. 13-kán*. — Hogy a külső tanács, mikép az előtt is volt, szokásban, 12 tagból álljon, kiket nem a praef. úr nevezzen ki, hanem a község válaszszon, eziránt a tanács folyamodványt menesztett a vgyre. — Mikép az *aug. 21-ki* ülésen előfordúl, a m. kir. kamara intézvényénél (jul. 10., 10,474. sz. a.) fogva *Mitterhoffer* *Adámnak* a senátori fizetés megajánltatott.

Anchely praefectus a legkörmön-fontabb boszantásokat gondolta ki folyton a város károsítására, gonosz indulata és gyűlölete által vezetettve! A többi között, követelte, miszerint a város számadásai ama botrányosan részeges borbiztosnak kiadassanak, holott töle a többiek is visszaveendők volnának, nem lévén azok nála biztosságban. — *Hamvay* főjegyző és senátor urat némely váczzi lakosok a praef. úrhoz beadott s ez által a kamarához terjesztett hamis dolgokkal vádolván, azok iránt a tanácstól bizonyítványt kért ki. Mivel ezen főjegyző elleni berzengés és föllépés tulajdonkép a város közjava ellen van célozva, a bizonyítvány kiadása neki megajánltatott s e hó *31-kén* az fel is olvastatott.

September 6-kán előjön a jkünyvben, mikép *József* nádor ő fensége a muszka-cár leányát nőül vévén, e hó *20-kán* az Bécsbe létszen bevonulandó; azért a többségből többen azon gondolatra jöttek, vajjon nem lenne-e célszerű ott azon főhg-aszszonynak a város részéről kérvényt adni be, hogy ő fölségénél a város szabad-királyivá tételét előmozdítani kegyeskednék. Ezt azonban a tanács megfontolván, úgy találta, hogy itt nincs kedvező alkalom bármily folyamodvány beadására. A sz. kir. városságnál hasznosabbnak tűnt föl örökös szerződvényre lépni az uradalommal, ettől minden javadulmat haszonbérbe venni. Így lehetne aztán remélni a város boldogulását és fel-szabadítását is.

A *13-ki* ülésen olvastatott az uradalmi tisztek azon kérvénye, mikép arról, miszerint 1761-től, t. i. gr. *Eszterházy Károly* püspök ő nmlga idejétől, félhelynyi földet (mediae sessionis agros) birtak, ez ideig az uradalmi szerződvénynél fogva, kivéve lévén ama földek minden polgári teher alól, nekik a szükséges bizonyítvány kiadatnék. — Az alkamarás a faügyben a pénztárnoktól ismét praef. úrhoz utasított; s noha, a szerződvény szerint, folyó áron a közelebbi erdőből 100 ölet tartozott volna adni, azt megint kereken megtagadta, mondván ismét: „mert a váczziak mind tolvajok!” Mire a folyamodvány

a vgyre fölterjesztetni végeztetett. — Praef. úr a város kapuja alá e hó 14-kén d. u. 2 óraker bemenvén, több előkelő urak jelenlétében a „*vácziakat parasztok, jobbágyok és pálcza alá valóknak*“ mondotta! Erre Benke Ferencz vgyei esküdt ur őket védőleg megjegyzé, hogy „*a vacziak árendátorok, nem jobbágyok, különben is sok nemesek lévén a lakosok közt és azok közt ő is, kik nem jobbágyok.*“ Mire így szólt a hatalmában elbizakodott praefectus: „*A nemesek is jobbágy-földet birván, jobbágyok ők is.*“

E gyalázást Hajnik plgrmstr úr szívére vévén, így szóla: „*Alázatosan megkövetjük Tek. Urat, jobbágyok nem vagyunk; mert árendában birjuk a földet.*“ Erre praef. úr ily nyersen förmedt rá: „*Hallgasson kend, mert szabóval kezdeni nem akarok, maradjon kend töje mellett.*“ Aztán a vacziak jobbágyiságát boszantási viszketegénél fogva annyira vitatta, hogy azt az utcán jár-kelek is meghallhaták. Majd dühöngve hangoztatá, mikép a borbiztost hamisan irta le a tanács, mert az, úgy mond, jó és jámbor ember! Aztán bíró úr felé fordulva rivalgá: „*Kentek a számadásokat nem szokták annak idején bé adni.*“ Midőn a bíró állitaná, hogy azokat mindig jókor beadták, egész póriassággal így rivalga: „*Nem igaz, hazudsz!*“ — Így zsarnokoskodott e nyomorúlt, gögös ember a város tisztes előljáróságán!!... Praef. úrnak a tanács iránti gorombáskodása írásba tétetni s a vgyre beterjesztetni rendeltetett. Ezen iratot Mitterhoffer senátor, azon ravasz fogással élve, mikép abban régi sérelmek is foglaltatnak, melyekről neki nincs tudomása, alá nem irta. Mivel más-
kor is a praefectust pártolni tapasztaltatott, s rangtársaival nem értett abban egyet, mi a közjót illeti, határozattá lón, hogy az ő jelenlétében, bizonyos ügyekben a lépések óvatosan tétessenek.

Hamvay főjegyző ellen is nagyban agyarkodván praef. úr, őt a kir kamaránál különféle dolgokról lelketlenül vádolta; de a melyekre ő a városi tanács bizonyítványa mellékletével és döntő érveivel a kamaránál eléggé megfelelt. — Hajnik és Hamvay urak a vgyei gyűlésről hazajöven, előadák, mikép a városnak a praefectus elleni kérvényét a vgye elé terjeszték, s csodálkoztak a karok és rendek, mikép a királyi megintés daczára is e gögös és felfuwalkodott ember a tanácsot bántalmazni, gyalázni, becsmérteni s a város közjava ellen tovább is vakmerően cselekedni meg nem szűnik! Mire a vgye azt végezte, hogy a tanács panaszai a járásbeli szbíró által kitudassanak s a httö-tanács elé terjesztessenek orvoslás végett. Minthogy a gögös és civakodó praefectus azt hiesztelte Hamvay főjegyzőről, hogy Nagyváradon kiesett a szolgálataból és éhen hal meg, ha Váczott jegyzővé nem lesz, ez a magát védő iratot gr. Sauer nváradai nprépost ő mlgától nyert bizonyítvány kíséretében, a kinél inspector volt, a vgyre beadta s ott a praefectust nagyszerűen megcáfolta a jó ajánló irattal. — A városi tanácsnak a kir. kamarához, a praefectus által a városi számadások vizsgálójaúl rendelt borbiztost illetőleg beterjesztett folyamodványára a kamara azon hátíratot tette, hogy

ama borbiztostól a városi számadások átvétessenek, biztonságba tétessenek s azok vizsgálójaúl más alkalmasb egyén terjesztessék a kir. kamara elé, melynek e rendelete *szept. 23-kán* olvastatott föl.

Az úriszék *okt. 4-kén* oly intézkedéssel záratott be, miszerint a makkoltatás meghatározása és a legelő-mező, mely minap az úriszék által a váczziak részére kijelöltetett, de most újra a várostnyomorító praefectus által elvétellett és a kosdiaknak meg a verőczeieknek adatott, ismét a váczziak birtokába menjenek át. Miután e gögős praefectus nem szünt meg tovább is a községet és másokat is minden kitelhető módon keseríteni, a határokat a várostól elidegeníteni s azokat idegeneknek adogatni, a makkoltatást a város saját határain belül meg nem engedi a gazdáknak, tüzelő-fát a város szükségére pénzen sem ad, a fakereskedést pedig a városban meg nem engedi stb., sőt miután a városi zsarnokoskodásaért és lelketlen boszantásaért a legfelsőbb helyről is megintetve lévén, a királyi parancsnak sem engedelmeskedik, s Vác mindaddig békében nem lehet, míg ő itt garázdálkodik, *végeztetett*: mikép *Anchely* úr ellen két irat tétessék föl; az egyik a bécsi ügynökhöz, másik pedig a vgyre lévén menesztendő. Ezek elkészülvén, jóváhagyattak és az illető helyekre elküldetni rendeltettek.

Okt. 29-kén előadva lőn, mikép *Hajnik* és *Hamvay* urak fáradozásait a vgyél azon siker koronázta, mikép az első alispán a praefectusnak iratilag meghagyta, hogy a közönséget elegendő tüzifával lássa el. — A bíró és főjegyző urak *nov. 2-kán* jelentették, miszerint a mult hó 30-kán *Anchely* praef. úr az uradalmi irodába híván őket, az uradalmi tisztek és mások jelenlétében alispán úr azon levelét, melyben a praefectusnak meghagyatik a lakosság fávai ellátása, előttök dühösen felolvasta s aztán boszankodását fejezte ki, hogy a tanács őt a famegtagadás miatt a vgynél vádolni merészelte és durva hetykeséggel fenyegette a tanácsot, hogy nyughatatlansága miatt kir. deputatiót fog hozni a nyakukra! Főkép pedig dühöngött a jó-tollú *Hamvay* főjegyző ellen, ki a praef. uram elleni vádiratokat oly hatékony részletezéssel tudta föltenni, és átkozta még azon órát is, melyben őt a jegyzőségre emelte. Sőt esztelen dühöngése még arra is fakasztotta őt, hogyha valaki megölné *Hamvayt*, ezt előre is megköszönné neki! Ezen otromba, zsarnoki kifakadásokra a mivelte lelkű jegyző szeliden felelt és dicséretes higgadsággal, jelesen védelmezte a tanács ügyét. A praef. úr ravaszúl menté magát, hogy ő nem vekszából, hanem azért nem látta el a várost fával, mert nem volt! Hogy pedig az ne legyen, jóelőre olcsóbban eladta a fát a budapestieknek, mint azt a szegény váczzi nép szívesen megvette volna!

Nov. 17-kén a bíró és főjegyző urak kiküldettek a vgyei tvszékre, hogy ott a város úrbéri panaszai ajánltassanak. E küldöttek az assistens ügyészt, alispán és főjegyző urakat megkérték az úrbéri panaszok felvételére és arra, hogy a praefectus város elleni

vádirata, mielőtt tárgyalatnék, a tanácsal közöltessék. A bécsi ügynök is felelt a tanács iratára, jelentvén, hogy a város ügyét ő fölsége elé terjeszté egy velős iratban. *Anchely* praefectus által a tanács ellen a vgyre beadott s az assistens ügyész által a tanácshoz áttett vádirat *nov. 26-kán* a tanács-ülésen felolvastatott. Erre végeztetett, hogy *Hamvay* úr másnap menjen le Gödöllőre s a praef. úr válaszáat adandó felelet végett hozza el. El is hozta magával, de a válaszra több idő kívántatván, az ülés erre feloszlott. — E hó *28-kán* néhány gazdát az uradalmi irodába rendelt és előttök egész nyersen és ravaszúl kijelenté, hogy a faszükséget a bírónak és tanácsnak tulajdonítsák! Most azonban segiteni akar, csak a tanács parancsolja ki a szekereket az uradalom naszáli *Bikk* erdejébe, az onnét törtéendő fa-szállítás végett. Erre azonban a gazdákat rávenni nem lehetett, állitván, hogy az a nagy-mennyiségű fa, melyet ők a múlt nyáron az uraság fás-kertjébe behordtak, elég leendett volna a közönség részére, ha azt a város-nyeggető praefectus Budapestre le nem szállítja, hogy a vácziaikat boszanthassa! Most már marháikat nem fásasztják és a szállításra semmikép rá nem állottak.

A vgyei trvszék a külső-tanácsot annak zavargásai miatt egy időre felfüggesztvén, ugyanazon trvszék által a városi tanács kívánatára 12-es számban viszszaállíttatott. De hogy abban megint valami zavargásokat ne idézzon elő a szájas *Kapler András*, ennek erkölcstelen életéről a vgyei trvszék tudósíttatni végeztetett. — *Dec. 12-kén* a bíró és jegyző kiküldettek a vgyei gyűlésre, hogy ott a város úrbéri panaszait sürgessék a praef. úr ellen. — A lakosok a honszeretetet tetteleg kimutatandók, az óbudai ruhabizottság felhívására 872 katonaing varrására vállalkoztak, mit a tanács ezerre egészített ki e hó *20-kán*. *Anchely* csúf vádjára a válasz elkészülvén, a *27-ki* ülésen felolvastatott, egykissé módosíttatott, aztán elfogadtatott s az egész tanács által aláíratott. — Olvastatott e hó *28-kán* *Jeszzenszky Mihály* kir. ügyész levele is, a kir. kamara azon utasítása folytán küldvén azt, hogy a praef. úr ellen beadott panaszíratot a tanács pontonként bebizonyítva 15 nap alatt neki Pestre leküldje, valamint az ő fölségéhez beterjesztett s aztán módosított panaszlevelet is. Ezt *Hamvay* jegyző javította ki.

Olvastatott a vgyei bizottság előterjesztése a praefectus ellen a „*Dombay-féle panasz*“-t illetőleg a kir. httö-tanácsnak benyujtva s annak jelentése, hogy a városi tanács ügyészeül *Kandó József* van kinevezve. — Említtetik az ezen évi jkönyvben az is, hogy *Benedek István*, kiérdemült uradalmi pénztárnok, a város iránti gyűlöletből, annak tanácsa ellen, az úriszékre panaszt adott be, hogy ő az adóösszeírásban jogtalanúl rovatott meg. Ama panasz-írat az úriszék által a tanácsal közöltetvén, ez kimerítőleg válaszolt nagyterjedelmű iratában, melyben, egyebek közt, felhozatik az is, hogy „*az öregebb, a tanácshoz közelebb-álló polgárok még szomorún emlékeznek, mikép, Benedek István úr átmenvén az uradalomhoz, a városi irattárt a*

legnagyobb rendetlenségben hagyta, az uradalommal kötött régi szerződések, és más fontos, még kérdésbe jöhető iratok ő alatta tűntek el!! Ne igen emlegesse hát a város körül tett fáradalmait.”

Ezen 1799. évi Jegyzőkönyv így végződik a 966-ki ügyszám után: „*Boldog Isten adjad Kegyelmessén, hogy ez Esztendőnek folytatával sok helyeken szivrehatóképpen le rajzolt Keszercinket, melyekben a Sár-ga irigység, a nem jól alkalmaztatott hatalom, és Boszú-állásnak tehetetlensége mélyen Zavará Városunkat, a majdan föl derülendő Uj-Eszendő meg Szüntesse, és Szerzőjének nyakára térítse, hogy méltatlan Szenvedésünk után Valahára a kívánt békességnak régen óhajtott part-jára juthassunk. Amen.*“

1800.

„*A Tizenhatszadik századnak utolsó Esztendeje, az az 1800-ik kemény Téli s havas Napokkal vévén kezdetét, a Nap és Planéták Vizsgálóinak Jövendölések szerint, bő Esztendővel biztat bennünket, vajha adná a Mindenekk Teremtője s Alkotója, hogy Reménységünkben meg ne tsalatoznánk!*“

A httö-tanács által az ünnepek és vasárnapok illő megülésére vonatkozó, még 1772. évben kiadott parancsát megújítván, kihirdetés végett a szentszék által áttétett az a városi tanácshoz, melyben a jó példávali előmenetelre fölhivattak az előljárók. E rendelet jan. 3-kán az illetőknek kihirdettetett az egész városban. — A város úrbéri panaszaira, melyeket a praefectus ellen felsőbb helyekre is beterjesztett, az a leghazugabb s legaljasabb állításokkal felelt, melyek szintén eléggé hirdetik a szivtelen praefectus gonosz törekvéseit, melyekkel e várost a végromlásra juttatni oly fönnen kérkedett! A városi hatóság és közönség iránti viselete mindig türhetetlenebb lön, s azért jan. 9-kén az újabb sérelmek is írásba tétetni végeztettek. — A praefectus elleni urbéri panaszokat tartalmazó, ő fölsége elé terjesztendő kérvény, a kamara által kiküldött kir. ügyész tek. Jeszenszky Mihály biztos úr tanácsára, Hamvay főjegyző által ujra föltétetett, jóváhagyatott s a nevezett kir. ügyész urhoz elküldetett. Aláírta ezt, Mitterhoffert kivéve, az egész tanács.

Még a mult évi dec. 28-kán olvastatott tek. Vály András m. kir. egyetemi tanár úr s Magyarország földrajzi leirójának a tanácshoz intézett levele, melyben azt kéri, mikép, más nevezetesebb városok példájaként, Vác város lerajzoltatását eszközölné, jelentvén, mikép azon 100 frtnyi összegért, melybe e város lerajzoltatása kerülne, egész Magyarország nevezetesebb városai, várai, kastélyai stb. lerajzolva megküldetni fognak. Mielőtt erre válasz adatnék, az az előkelőbb és tehetősb polgárokkal közöltetni határoztatott. A jan. 9-ki ülésen e célra a derék előljáróság és község a 100 frtot a köz-

pénztárból megajánlotta. „*Illelennék lenni állitván*, ha ily kis áldozatot attól a várostól sajnállanánk, mely véreinket és rokonainkat keblében tartja és holtunk után bennünket is ölében fogadand,“ mondja a jkönyv.

Márcz. 1-én a huzamos háború terhei viselésére, alispáni fölhívásra, a városi tanács 100 kila zabot s ugyanannyi rozsot ajánlott meg. — Az *Anchely* praef. elleni panaszok felolvastattak, s mivel igazaknak lenni találtattak, ki sem merte az czekeket magában foglaló iratot neki kézbesíteni. Ebben teljesen leiratik a város szomorú helyzete s megjegyeztetik, miszerint minden sérelmekről megfedekeznek, ha ezeket a praef. úr orvosolni fogná. — A városi küldöttség esengve kérte *május 2-kán* a vgyét az urbéri panaszok támogatására; mert elviselhetetlen már az üldözés, melylyel a szivtelen praefectus, a várost és szegény népet sanyargatja! — Ezen hó *19-kén* tartott vgyei gyűlésen, melyen Nógrád megye is képviselve volt, a szomszéd helységekkel fölpörös ügyben azon határozat hozatott, hogy annak végeldöntéseig a kosdiak és verőczeiek a kisvácziaikkal közösen használják ama pörös földeket. — A bécsi ügynök a tanács megkereső levelére, a szabad bormérési ügyiratokat visszaküldötte, melyek *aug. 19-kén* a városi levéltárba tétettek. — E hó *23-kán* a tanács egy küldöttséget menesztett a kamarához azon ügyben is, hogy ne engedje a praefectust a városi tisztujítás alkalmával a tanácsn szegénykedni. — A tanács a város hasznóbérelt korosmái részére óborok vételétől, a szántóföldeknek a marhatartó gazdák közötti kiosztásától, és szükség esetén azok megváltóztatásától a múlt úriszék alatt praef. úr által eltiltatván, e sérelmek orvoslásaért a vgyre folyamodott a városi hatóság.

Szept. 12-kén a vgyei gyűlés a tek. Sedriára utasította Vác városa *Anchely* praefectus elleni panaszait. A bizottság elkészítette ennek urbéri panaszügyeit s a vgyre beadta. Ezen iratból kiderült, miszerint e praefectus alatt a béke már nem remélhető; ennélfogva maga a vgye is azon véleményt adta a httö-tanács elé, hogy *Anchelyt* Váczról máshova kellene elmozdítani. — E hó *30-kán* a praefectus az úrszéki ülésen a szomszédokkali földper és makkolási ügyben a város előljáróival ismét nagyban éreztette nyerseségét és boszantási viszketetét! — Az *Anchely* által tett újabb sérelmek orvoslása végett a város *okt. 10-kén* a vgyre folyamodni elhatározta. — A város iránt több ízben jó hajlamot mutatott kamarai elnök a folyton garázdálkodó praefectus ellen beadott folyamodványt aláírás végett a tanácsnak visszaküldötte. — A praefectus *nov. 16-ra* a marhás-gazdákat a városházára rendelte, a hol ő maga is megjelent, szokott nyers modorával boszantotta a jelenvoltakat, gorombáskodott, fitymálta a tanácsot és ellene izgatta a népet!!

A franciák elleni hadra ezen évtizedben már kétszer kelt fel a nemesség és Vác városa mindkét ízben egy-egy lovas teljesen felszerelve és most 27 gyalogost állított ki és szállított Soroksárra.

— Az 1761. jul. 7-kén kelt kir. intézvénynél fogva *hétfő és csütörtökre engedélyezett heti-vásárok* e napok helyett kedd és péntekre rendeltetvén áttétetni, az erről szóló nyomtatott hirdetmény 100 példányban szétküldetni végeztetett.

Miután a nov. 13-ki iratában még azzal is fenyegette praefectus ur a várost, hogy annak tanácsát cassálni fogja, már hogy erre alkalma ne legyen, kinyerte a város, mikép a kamarai biztos, tek. *Jeszenszky Mihály* kir. ügyész úr elnökölt az 1801. jan. 2-án tartott városi tisztujtáson. A bírói tisztre 112 szavazattal *Drobny* emeltett és *Hajnik* is a plgrmstriben megerősítettet. — A városnak a praefectus ellen folyó úrbéri ügyében, minthogy az már a vgyei tvszéken is megfordult s a httö-tanácsához is kedvező véleménnyel áttétett, *Hajnik* és *Hamvay* urak a tanácstól e hó 18-kán kiküldet-tek az előadó kir. tanácsos és *Jeszenszky* kir. kamarai biztos úrhoz. — *Rack András* tanácsbéli, és azelőtt városi pénztárnok és tiszteről 1798-ban leköszönvén, a városi pénztár részére összesen 2205 frt és 58¹/₁₂ dral maradt hátrálékban, melynek lefizetésére komolyan meg-intetett. — Olvastatott e hó 23-kán helyettes alispán *Szentkirályi László* úrnak *Gosztonyi* főszbíró úrhoz, a *Püspök-Vác* városába be-hozandó *siketnéma-intézet* ügyében menesztett levele. — Még egy má-sik gyógyszerár behozataláról már szó fordult elő a jan. 30-ki ülésen. —

A város küldöttei említék ápril 24-kén, miszerint kilátás van rá, hogy a város urbéri póre annak javára kedvezően fog eldőlni. — A vgye elfogadta a város által a Naszállhegy alatt, a Katalin felé vezető uton épített kőhid kézi és szekeres-munkának hozzá be-terjesztett költségeit. — Olvastatott május 1-jén az uriszek azon rnndelete, mely ismételten megtiltja az ó-borok vételét a város ha-haszonbérleti korcsmai részére, valamint a nevezett szék azon hatá-rozata is, mely a tanácsnak megtiltja a szántóföldeknek a lakosok (coloni) közötti kiosztását, mint a földesuraságot illető jog bitorlását. Mindkét ügy már jóval előbb a vgyre fölebbztetett. — A városi tanács panaszának, melyet az uradalmi praefectus ellen még 1799. évben tett, igazolása miután ezen ügy a vgyről felülvizsgálatra a httö-tanács elé, innét pedig a tanács iránti kedvezéssel ő felségéhez terjesztetett volna föl, az oly igen érdekes, és a város, meg az ura-dalom közötti viszonyokra nagy fényt derítő okmány tudomás végett a tanácsülés által jkőnybe vezetetni végeztetett jun. 5-kén.

A városház kívül és belül javittatván ki, ezen régi homályos értelmű homlok-irat helyett: „*Praetorium Christophoro S. R. E. Car-dinali a Migazzi, Archieppo Viennensi, Votis Ecclesiae Vaciensis, et utriusque Reipublicae felicitati reddito, et inculto dinturni temporis opere perfectum A. M. D. C. C. L. X. I. V.*“ ezen érthetőbb rendel-tetett tétetni: „*PraetorIVM eX LabentI StatV DeCroto SenatVs*

eXpensis CIVItatis reparatVr.“ — Ugyanezen jun. 10-ki ülésen végeztetett, hogy miután már a tanácsterem boltozatán oldalt létező két cimer a homlokzati képeken is látható, hagyassék el, de a Bold. Szűz képe, s a négy szögleteni igazságszolgálati jelvények (t. i. mértékletesség, okosság, igazság és állhatatosság képletei) 80 frtnyi díjért jól elkészíttessenek a piktör által.

Tek. *Jeszenszky M.* úr a kalocsai érseki uradalom praefectusává neveztetvén ki, helyére a kir. kamara által léptetett *Kovács József* kir. ügyész és vizsgáló biztos a *jul. 1-sői* tanácsülésen megjelent s magát bemutatta, midőn a jelenvolt gazdákat béke s egyeségre intette, a mozgalmakat előidéző s az előjárók ellen özszeesküvéseket létesítő magán-gyülekezeteket keményen eltiltotta. Aztán kijelenté, mikép praef. úr a tanács által ellene a legfelsőbb helyre beterjesztett panaszokra az ő feleletét már neki bemutatta, melyet is a bírónak kézbesített, iratilag is meghagyván, miszerint a tanács az arra teendő észrevételeit 8 nap alatt a nevezett kir. ügyészhez átteni el ne mulasztja. A város történelmére nézve nevezetes, ezen igen terjedelmes, 11 lapra terjedő, *Hamvay Mihály* által elkészített válasziratában fájdalmas érzettel jegyzi meg a tanács:

„Praef. úr oly szabadon, sőt saját kénye szerint, nem tekintve az igazságot és méltányosságot, nem gondolva saját tudomásával is, minket a rágalmak és vétségek minden kigondolható nemével illet, csupán magán-szenvedélyből, és egész végsőig üldöz, minket a közszolgálat és a közjó kezelésétől elvonni, költött vétségekkel a nép előtt gyűlöletesekké tenni, és a közönség előtt gyanúsítani törekedvén. De noha elegendő cáferónk van, jól megemlékezzvén a szerenységről, nehogy érvess vitatkozásokkal a mi földesuraságunkkal civakodni látszassunk, elnyomva a fájdalmat, a törvényes kereset útján maradunk.“ . . .

Az egyes peres okmányokra hivatkozva mutatják ki aztán pontonként a praef. úr válasziratában állítások, gyalázások, rágalmazások stb. valótlanságát. Szóval: a tanács igazsága és ártatlansága tudatában derekasan védi magát a *jul. 8-ról* kelt s minden tanácsbéli által alájegyzett válasziratában, melynek kézbesítével a főjegyző ur bizatott meg. — *Szept. 4-kén* megjegyezte a tanács, mikép a senátorok ugysis csekély fizetéssel lévén ellátva, mindegyikök s a többi városi tisztek is, a jobb ellátás tekintetéből, mióta a földek sessiókra osztattak, $\frac{1}{2}$ sessiónyi szántóföldet bírnak az egész község szavazata s a földesuraság beleegyezése folytán. — A *nov. 13-ki* ülésen előfordul: A bíró a kisváczai gazdáktól arról értesülvén, hogy praef. úr a kisváczai határhoz tartozó „*Pokolvölgy*“ nevű erdőrészben a makkoltatást minden előleges hirdetés nélkül a szendieknek adta. a tanács oda utasította az érdekelt gazdákat, hogy panaszukkal ők maguk forduljanak a vgyre, nehogy a bajorvoszlásért ők ismét nyugtalanságról vádoltassanak.

1802. aug. 13-kán a vgyei közgyűlésről *Hajnik és Hamvay* urak hazaérkezvén, azt is előadák, mikép *végre a karok és rendek egyhangúlag elhatározták praef. úr ellen az ugynevezett „fiscális actio“-t.*

1803. május 1-sei tanácsülésen előfordult, mikép a *mult héten a kamarai tanács az annyira garázdálkodott Anchely praefectust valakára hivatala és fizetésétől felfüggesztette*, és ápril 29-kén, az e végből kiküldött kamarai biztos, öregebb *Fribaisz Antal* úr, mint a váczí úrszék elnöke által ezen kamarai végzés kihirdettetett, aztán minden iratok s a praefectusi pecsét is tőle elvették. De ő mindezek dacára is, mint a „*valódi fenegyereknek buzgó céhmestere*,“ nemcsak hogy a tanácsot és másokat is még azután is, egyre bántalmazta, hanem mint valami igen hatalmas emberben bizakodó még magát a kir. kamarát is fenyegetni merészelte! Attól félvén a város, hogy hivatalát visszszanyerendi és így az üldözések még kinosabbaká tétetnek általa, az említettek a főembereknél tudakozódtak, hogy *mikép áll Anchely ügye, el van-e vágva minden reménye a hivatal visszanyerésére nézve?* *Hajnik és Hamvay* urak, kik eddig is ezen gyűlöletes és veszélyes ember ellen igen sikeresen fáradoztak, Budapestről visszatérvén, **május 3-kán** előadták, mikép többektől azon tudósítást vették, miszerint *Anchely* oly helyzetbe tétetett a kamara által, és ettől ő fölségéhez oly adatok terjesztettek be ellene, hogy praefectussága kezdetétől egész e napokig elkövetett kihágásait tekintve, a visszahelyezésre mi reménye sem lehet többé. . . .

Az 1804. évben mi érdekes és nevezetes sem fordul elő a városi jkönyvben.

Az 1805. dec. 16-kán tartott ülésen felhozatik, mikép a múlt évi nov. 25-ke óta, a város temérdek katonaság átmeneti helye lévén, úgy mondhatni, egyik ezred a másiknak nyakára érkezett ide, és ezen idő alatt a tanács, nem csak hogy ülést nem tarthatott, hanem egyéb hivatali teendőiben is gátolva volt. — *Dec. 21., 23. s 25-kén* három ízben, egyik *orosz-ezred* a másik után jött a városba, s itt a nagyszámú katonaság néhány napot töltvén, a szegény lakosokat, kiket a szó legszorosabb értelmében kiéltek, szánalomra méltó helyzetbe döntötték s nagy drágaságot okoztak. E három napon összesen 4986 ember s ugyanannyi ló fordult meg Váczott s aztán folytatta odább az útát.

Bécs városa a francziák által elfoglaltatván ezen évben, Ferdinánd osztrák főhg, Lombárdia alkirálya, midőn alkalmas, biztos helyet keresne, Váczt választotta önmaga, neje M. Beatrix és leánya M. Ludovica részére lakhelyül három óra a biztonság okáért, a zavaros időviszonyok miatt; és pedig. mint tudatik, nem megelégedés nélkül.

Midőn 1806. jan. 26-kán Vácztól elköltözni és rendes lak-
helyére menni készülne, a tanács ezen itt tartózkodást használni
akarván, e hó 24-ről német nyelven egy megható kérvényt intézett
e főhghhez oly végből, hogy lenne a király ő fölségénél szószóoló aziránt,
mikép ha talán Vác városát a kir. szabad városok közé emelni érde-
metlennek itélné, mint kegyelmes földesúr legalább a kir. javadalmakat
örökös szerződvényre e város birtokába átengedni méltóztatnék.“ — Az
országgyűlés határozata folytán a tiszti, hivatali levelezések magyar
nyelven lévén ezentúl viendők, e végre egy minta-gyűjtemény jelent
meg, mint ez a febr. 14-ki ülésen előfordul, az a tanácsnak is hoz-
záalkalmazkodás végett megküldetvén. Ezután a jegyzőkönyvek is
mindinkább honi nyelvünkön kezdtek vezettetni s azon folytatattani.
— A márc. 28-ki ülésből jelenti a tanács az első alispán urnak, mi-
szerint a felhívás következtén, a francia-háborúk által tönkretett
szerencsétlen tartományok szegényei fölségítésére a város részéről
200 frtot ajánl készpénzben.

A szept. 15 ki ülésén a tanács és céhmesterek jelenlétében
előadta Regele bíró úr, miszerint ő fölsége ezen megürült váci püs-
pökség földesurává, az édes atyja testvérétől, a nemrég Vácztól tar-
tózkodott, Ferdinánd főhgtól származott fiút, Károly Ambrus kir.
fhg ő fönségét, mint püspöki adminisztrátort a múlt napokban kine-
vezte, illő lenne tehát egy küldöttséget meneszteni Bécsbe az ő üd-
vözlétére, mely egyszersmind király ő fölségének is köszönetet mon-
dana ama nagy kegyességeért, hogy Vác városát az ő királyi vére-
ből eredő főpásztor kinevezésével oly igen kitüntetni méltóztatott s
ez alkalommal a király kegyeibe ajánlaná a város szomorú, ügyefo-
gyott állapotát is. Evégből egyhangúlag Regele bíró és Hajnik fő-
jegyző urak választattak meg a küldöttség tagjaul s a város alkal-
matosságán szerdán délután útnak indultak.

A küldöttség szept 26-kán este 8 óra tájban visszaérkezvén,
e hó 28-ki ülésen előadá, mikép e hó 17-kén d. u. 1 órakor útra
kelvén, szombaton délután 4 óra körül Bécsbe eljutott, hol a köv.
vasárnap reggel szerencsések voltak Károly Ambrus fhg kegyes színe
elé bocsáttatni, kit is mint új földesurokat a város nevében Regele
bíró úr, mellette állván a főjegyző, német nyelven üdvözölt. Az üd-
vözlést ő kir. hge nagy figyelemmel hallgatván, kedvesen fogadta,
megköszönte s aztán az üdvözlőknek kijelentette a város iránti atyai
kegyességét, ajánlotta különösen az utcák tisztántartását, s miután
tudta, hogy ez a várostól nem telik, azokat saját költségén kikövez-
tetni ígérte. Aztán az új földesurtól ennek atyjához, Ferdinand fő-
hghhez, ettől meg édes anyjához Beatrix kir. hg-aszszonyhoz siettek
s ezeket is német nyelven üdvözölték. A fönséges szülők az üdvki-
vátatokért örömeiket nyilváníták s köszönetüket, hogy fiukról meg-
emlékeztek, ígervén, mikép a városnak boldogítására szívesen lesznek
szószóolók fiuknál. Szerette volna a küldöttség a város hódolatát s
hűségét a király ő fölségénél is kijelenteni s a város nagy kitün-
te-

téseért forró hálaköszönetet mondani, de a király távolléte miatt ez elmaradt.

1807. jan. 24-ki ülésen azon tanácskozott a tanács, hogy mily pompával fogadja az e hó 27-kén székvárosába bevonulandó *Károly Ambrus* főhget, az ő új kegyes földesurát. Ez a mondott napon csakugyan megérkezett s igen nagy ünnepélyességgel fogadtott, mint ez a város jkönyvébe, febr. 6-án a főjegyző *Hajnik Ferencz* által, örök emlékül igen részletesen bevezetve van . . .

A várost annyira, mesterségesen boszantó, sanyargató, azt végkép megnyomorítani akaró *Anchely* praefectusnak szerencse-csillaga ekkor már végkép letűnt, s aztán nemsokára Váczott a legvégsőbb szegénységben, férgektől is gyötörve, kimúlt, miután előbb adóságai miatt nem kevés vagyona, nagy szőleje, kőháza pincéje stb., zár alá vétetett bíróilag.

Az új földesúr ő fönsege uradalmi kormányzójává a várost kegyelő *Dedinay Burján Sámuel* kir. tanácsos ő ngát nevezte ki a lakosság nagy örömeire, a kinek elnökléte alatt márcz. 14-kén városi tisztisztujító-szék tartatván, 90 szavazattal *Hamvay Mihály* bíróvá választatott.

Dec. 25-kén, nagykarácson ünnepén tartotta első énekes-miséjét *Károly Ambrus* főhg püspöksüvegben igen nagy ünnepélyességgel a székesegyházban.

1808. böjt-elő hava 28-kán bíró úr, midőn *Károly Ambrus* kir. hg. ő fönsege, a vácsi püspökség admtra, II. Ferencz király által az ország primásává emeltetett s Bécsből, hol két hóig időzött, Váczra visszatért, a püspöki palotában a tanács, tisztviselők és vál. polgárok jelenlétében őt latin beszéddel üdvözölte. — Márcz. 12-kén bucsuztak el tőle azok a város nevében, *Hajnik Ferencz* főjegyző által beszédben, melynek elején ezt rebegé a szónok: „Ha valaha, bizonyára most a legméltóbban elmondhatja P. Vác város: fájdalommal veszítjük el, kit szeretettel bíránk!” — E hó 17-kén költözködött el innét ő fhge Esztergomba, elfoglalandó ott a híres és dicsteljes primási főméltóság székét . . .

Kámánházy Lászlótól gr. Nádasdy Ferencig, vagyis 1808—1823-ig.

Egyszer csak egészen váratlanul lepte meg 1808. aug. 6-kán a várost ő kir. hgi fönsege, és azon napot, melyet itt töltött, élte legkedvesebbjeül jelentette ki püspök-utódja, *Kámánházy László* előtt.

— Ezen új főpásztor és földesúr *c hó 4-kén* esti hét óra tájban a városba a polgárok által nagy pompával bevezettetett s *7-kén* a tanács által ünnepélyesen üdvözöltetett. A tanács üdvözlésére megjegye, miszerint a városnak nem annyira földesura, mint inkább pártfogója és atyja akar lenni, hogy ezért még az utódok is megemlegessék őt. — Ünnepélyes beigtatása nagy fénnnyel *nov. 4-kén* történt meg. — Uradalmi praefectusaúl *Lauró Gáspárt* nevezte ki. — *Jul. 31-kén* a nádor-ispán ő főhge utazott át a városon, ki a püspöki lakban volt szállva. — *Vályi András* m. kir. egyetemi tanár s az ország nagyszabású földrajzírója, mielőtt művét befejezte volna, meghalván, az *okt. 10-ki* ülés határozata szerint, ismételten visszszakövetelte annak vagyontömegéből azon 100 frtot, melyet, mint főtebb láttuk, ezen vállalat előmozdítására a város följánlott.

Az *okt. 19-ki* ülésen említettik, miszerint a sok beteg katona számára építtetni kezdett *barak-kórház* körüli munkára több mint 14 szekér állíttatott ki naponként, és *nov. 7-kén* említettik, mikép a főhadiszállás e városba tétetvén át, a lakósok annyira túlterhelve lőnek, hogy ha a már régebben itt fekvő katonaság innét máshova nem rendeltetik, a lakósok a roppant teher elviselésére képtelenek lesznek.

1809. évben mi nevezetes esemény sem fordult elő.

1810. febr. 17-kén olvastatott a városi közönség azon folyamodványa, melyben könyörög a püspök ő mlgnak, hogy *miután a vál. polgárok a városnak mi javára sincsenek, sőt kárára és a közbéke megzavarására vannak, — végkép eltöröltessenek.* — Ugyanekkor a tanácsbéliek évi fizetésöket 120 frtról 200-ra emeltetni kérték. — A tek. úriszéken május 11-kén a mlgos uraság és a város közt a rétek és szóri pusztá iránt hozott végzés kihirdetvén, mely szerint *Derecske, Csörög és Tatárhely* a város úrbéri rétjeihez, a szóri pusztá pedig a mlgos uraság rendelkezésére hagyatik, — a tett szerződések megsemmisíttetnek és újak munkáltatnak ki a szbiró és assistens ügyész urak által a mlgos uradalom és város közt, — ezen *1820. május 12-kén* ő mlghoz egy küldöttség menesztetett, megköszönendő ott ezen ügy elintézését s megkérendő a földesúr ő mlgát, hogy a késztendő új szerződvényben a város iránt kegyes lenni méltóztatnék.

Jun. 26-kán olvastatott a httö-tanács azon rendelete, mely szerint a kisváciaiak által birt és *Anchely* volt praefectus által azoktól erővel elfoglalt és a szendieknek adott „*gyadai rétszuglyák*“ hasonló mértékken a kisváciaiaknak megtéríttessenek. — *Herri Máté* volt pénztárnok számadásai (melyeket a tanács 10 éven át mulasztott el megtekinteni!!!) megvizsgálására az úriszék rendelete folytán egy bizottság neveztetvén ki, ennek működéséből kiderül, miszerint ama számadások 5929 frtot s $76\frac{13}{14}$ drt mutanak föl, mint hiánylatot! Azér a mlgos uraság rendelte, miszerint ezen *összszeg* a

ház 7500 frtnyi árából, s többi adósságai is levonassanak s csak a fönmaradó 848 frt s 18 $\frac{1}{3}$ dr adassék özvegye kezeibe. — Olvastott *sept. 16-kán* a vgye azon engedélye, mely szerint a város szabad rendelkezése alatt álló u. n. „*quártélyház*“ a hg. Eszterházy-ezred katonanövendékei részére lakhelyül bérbe adathatik, de oly föltétel alatt, hogy a városi hatóság koronként a katonatisztek elszállásolásáról kellőleg gondoskodjék. E célra a város *Herri Máté* özvegyétől vett házat szánta; amiért is ez aztán „*kis-quártélyház*“-nak kezdett neveztetni. Mivel ezen épület a városházzal özszeszegellett, az a város részére megtartatni szükségesnek találtatott, mert különben a városház udvara szűk volt. Megvette pedig a város 7500 frton.

1811. *febr. 22-kén* Lauro praef. úr elnöklete alatt bíró-építőszék tartatván, minthogy *Hamvay M.* úr e tisztéről és a tanácsbéliségről is lemondott, utódjául *Drobny Antal* választatott meg majdnem egyhangulag. Árvagondnokká ekkor *Vadass József* úr választatott. — Ezen bíró úr *okt. 13-kán* jelentette, hogy miután a város a mlgos urasággal volt több rendbeli villongások után is a kívánt békességet el nem érhetné és különben is, hir szerint, a város az ő fölszabadítását könnyen remélhetné, nem lenne-e jó ezen ügyben lépéseket tenni? Ezen indítvány örömmel fogadtatván, tek. *Nizsnyánszky* kamarai ügynök urhoz egy bizottság küldetett ki, utasítást kérendő tőle, hogy e dologban mikor és mikép kelljen eljárniok?

A tanács, vál. polgárok és számos kisváci gazda jelenlétében *okt. 17-kén* olvastatott tek. Lauro praef. urnak a tanácshoz küldött levele, *Kis-Vácznak a Nagy várostól elválasztása és a gyadai rétek elvétele ügyében*. Minek folytán egy küldöttség menesztetett *Rádra* avégett, hogy tek. *Muslay István* assistens urat a jövő vasárnapi megjelenésre hívja föl és értésére adja, hogy e nagy munka könnyítésére a város kész melléje segédet is adni. — E hó *21-kén* a püspöki uradalom részéről tartott uriszek alkalmával, ezen uradalom részéről *első perre* bocsátatván az, hogy a kis-váczinak eddig birtokukban lévő *gyadai rétek* elvétetvén, az uradalom szabad rendelkezésére bocsáttassék azok területe; *másodikra* pedig az, hogy *Kis-Vác*, mely a belvároshoz 1770. jun. 5-kén gróf *Migazzy* bibornok ő főmga által, ő fölsége jóváhagyása és megerősítése mellett kapcsolattott s mindekkorig egy bírói hatalom alatt állott, attól elválasztatván, az úrbéri rendszabályok alá vonattassék.

Mivel e két dolgot a város szó nélkül nem hagyhatja, ne-hogy az uradalom a város által adandó felelet miatt megbántódjék, *okt. 24-kén* a tanács kebeléből egy küldöttséget menesztett, s a kis-vácziakból is ahhoz két előkelő gazdát rendelt, tek. praef. urhoz oly utasítással, mikép az kéretnék meg, hogy az uradalom ezen általa megindított perekből állana el, s hagyná békében a várost, mivel ez a mlgos uradalmat perrel megbántani nem akarná. A visszatért

küldöttség a ptaef. úr azon nyilatkozatát adta elő, hogy az uradalom e perektől elállani éppen nem akar, s azért, amennyire teheti, védelmezze magát a város is, s ne vélje, mikép ez által az uraság megbántódni fogna; mert az önvédelem, annak módja szerint, kinek-kinek szabad. Ennélfogva *Muslay* assistens úr a per vitelére megkérített, és hogy abba a város nehézményeit beigtassa, azok egy iratban neki kézbesítették.

Minthogy a nmlgú httö-tanács is megerősítette, hogy a tisztujító-szék minden két évben tartassék és a kijelölésből a bíró ki ne hagyassék, az uradalom pedig ezen intézvényt magától meg nem változtathatja, *dec. 20-kán* egy küldöttség szalasztatott le Pestre oly utasítással a vgyre, hogy ott az említett rendelményt tovább is fön-tartani sürgessék, a régi tisztujító gyakorlat mellett kívánván tovább is maradni a város. — A httö-tanácsnál ekkor még folyton vizsgálat és per alatt állott a város úrbéri ügye.

1812. jan. 2-kán a Budapestről haza érkezett küldöttség előadá, miszerint *a vgye valóban intézkedett is az ő gyűlésén, hogy a tisztujítást illetőleg a város a régi gyakorlatban maradjon meg.* — A httö-tanács intézvénye folytán a főhadi-kormánysszék azt kívánván, hogy azon gazdák nevei, kik az 1809. évben ott a kálvária felé a szántóföldeken fölállított tábori kóroda miatt kárt vallottak, a szenvedett kárral együtt hozzá betérjesszessenek. Ezen okmány elkészítése *jun. 2-kán* hadnagy úrra bízott, ki azon nevek és károkat az uradalmi mérnök közreműködése mellett jegyezte föl. — *Drobny A.* bíró úr e hó *16-kán* kérdést intézett a számosan jelenvoltakhoz, hogy mivel a város a mlgos uraság ellen a Szóri pusztára, a csörögi és derecskei rétre nézve pert indított, más két pert pedig maga az uraság a város ellen tett folyamatba, t. i. Kis-Vácznak a Nagytóli elszakítása s a gyadai rétek elvétele végett, nyilatkoznék az ülés: vajjon szükségesnek látja-e e perek folytatását? nehogy idő folytán valaki azt vetesse szemére egyik másiknak, hogy nem közakarattal, hanem csak egyesek izgatására indítottak meg s vitettek ama perek.

Erre egyhangúlag kijelenték, mikép ez közakarattal történik, s az erről kiállított bizonyítványt mindnyájan aláírván, ez a tanácsülés ügyiratai közé tétetett az irattárba, vagyis, mint ekkor nevezték azt, a „*Leveles Bolt*“-ba. — Az uradalom azon rendelete olvasztatott *jun. 26-kán*, hogy a Kis-Váczott lakóknak csak annak határában, a nagyváciaknak pedig a belső határban adassanak földek. — *Jul. 24-kén* olvastatott a püspök ő mlgnek azon kegyes rendelete, a melyben a város tanácsbéliei és tisztviselőinek szántóföldei és szőleitől az uradalmat illető kilenced- és tizedet elengedi. — A tanács és vál. polgárok akarata az lévén, hogy jövőben nagyobb függőség tekintetéből a városi tisztviselők nem az uradalom, hanem a tanács és

vál. polgárság által neveztesse ki, ezen ügyben nyerendő utasítás végett *aug. 7-kén* egy küldöttség küldetett az alispán úrhoz.

Egy *nov. 3-kán* tárgyalt ügyben felhozatik ő fölségének 1811. febr. 20-kán kelt azon lesújtó rendelete, mely szerint a bankjegyek értéke az ötöd-részre nyomtatott le. Mi aztán évekre kiható sajnós drágaságot idézett elő!!!

1813. *jan. 4-kén* építő-szék tartatván, tek. *Lauro G.* urad. praef. úr, mint elnök, előadta a httö-tanács azon rendeletét, mely szerint ezentúl minden két év elteltével lesz tartandó ismét a bíró-választás, mint azelőtt volt gyakorlatban, és a volt bíró a kijelölésbe mindig beteendő. A legtöbb szavazatot kapott *Drobny A.* bírói tisztében ismét megerősítettett. — Minthogy *Hamvay*, mikép föntebb említők, minden tisztről leköszönt, és az uradalom őt mégis a tanácsba fölvenni, és ez által az egyenetlenkedéseket megint föleleveníteni akarja, arra kérék az elnököt, hogy a nevezettet hagyná ki a kijelöltek közül; de erre rábírní nem lehetett. — A vál. polgárságnak 24 tagból kellvén, a httö-tanács rendelete szerint, állania, a hiányzó őt vál. polgár helyére ujak nevezettek ki.

Pest vgynek az 1800. nov. 21-kén tartott polgári tvszékéből a város akkor folytatott pereire kelt és a httö-tanács által is megerősített azon végzése, miszerint *a királyi haszonvételek jövedelmeinek kezelése egyenesen a várost illesse, az uradalmi tisztek befolyása nélkül, a febr. 26-ki tanácsülésen* felolvasztatott. — A szóri rétek iránt a tanács részéről ő mlga előtt tett nyilatkozatra *ápril 9-kén* a mlgos uraság praefectusa által egy a nagyváczi gazdasághoz intézett irat, a több helyen egybegyűlt gazdák előtt fölolvastatott, s reggel a városház kapujára is kifüggesztetett, mely ott egy urasági hajdú által őriztetett. Három nap múlva onnét az uraság levétette s e hó *12-kén* oda a tanács gunyjára az előbbihez hasonlót, de a gazdáknak kedvezőt függesztetett, s ezt is három napig hajdúja által őriztette az uraság, hogy onnét le ne szakíthassák.

Ezekre nézve *végeztetett*: „Minthogy ezen fentebbi Irások az Népet az Tanáts ellen fell lázzították volnának, Sőt az Gazdaságnak Különös Házaknál estve kiváltképpen való öszve gyűjtése egy által-lyában tilalmaztattna, más külömben is az Tanátsnak ezen Irások által betsülete és Activitása kissebbítettne, az által pediglen az Népek az Előll Járóktól való függése és engedelmessége rontattna, következképpen mind ezen okokból az *illyetén rút és illetlen Irásokat halgatással ell temettni nem lehetne*, az jövő Uri Széken *Ns. Vgye Fiscálissának Assistentiája mellett tisztelt Praefectus Úr meg actióztattni és az Törvényes úton az Tanáts betsületének helyre állíttására Elég Tétel sürgettetni rendöltetett.*“ — A tanács ezen végzése a következő iratban megsemmisítették s annak jeleül egy vastag vonású kereszt tétetett rája:

„Az 1815. Dec. 1-ő Napiján, u. m. a Mlgos Püspöki Uradalom résziről folytatva tartott Uri Törvény Szék alkalmatosságával, e jelenvaló, mint *illetlen s botránkoztató ki fejezésekkel meg rakott, és azon tiszteletnek, mellyel a Jobbágy Földes Urához viseltetni tartozik, által hágasdával össze kötöttett Protocollátzió a Városi Tanátsnak, melly ezen illetlen tselekedete végett, a M. Uraság tellyes hatalmú Fő Tisztje, mint az Uraságnak Személy Viselője által hathatóssan meg dorgáltatott, jelenléttiben ki törültnék és meg semmisítettettnék declarálttván, itten nyilván kitörültetik, és meg semmisítettetik. Költ, mint felylyebb, Kámánházy Ferentz mpr. Urad. Ügyésze és Uri Szék Jedzője által.*“

Kis-Vácznak a Nagytóli elszakítása végett folyt per a múlt napokban itt helyben tartott uriszéken elvégeztetvén, s mivel az ez által hozott nem kedvező ítélet a város által a vgyei tsvszékre fölébzeztetett, az egész per szbíró úr által jun. 18-kán Pestre leküldetett, hova egy bizottság is menesztetett, megkérendő Szentkirályi László alispán urat e per mielőbbi felvételére. A bizottsági tagok (Drobný, Blahó s Csillag urak) e hó 22-kén az alispán úr azon nyilatkozatát adták elő, hogy míg a városnak többi folyamatban lévő pereit az úriszék által be nem küldetnek, addig Kis-Vácznak a Nagytól való elszakításáért folytatott per nem tárgyalathatik, mert ez a többivel összeköttetésben van. — E hó 29-ki ülésen praef. úr előadta, miszerint ő mlga a tanácsbéliel és tisztviselőknék megengedte, hogy azon illetmény helyett, melyet eddig a szőri rétből kaptak, pótlólag a csőörgi rétekből történjék részökre a kihatás.

Okt. 1-jén felhozott, miszerint a vgyei tisztviselők Kis-Vácznak a Nagytóli elválasztását illetőleg, a per felvétele alkalmával pártfogásukat tanusították a város javára. — A kisváci kikebelezési per a vgyei tsvszéktől a httö-tanácschoz áttétetvén, annak az illetőknél leendő ajánlás végett mindkét Vác részéről bizottság küldetett le Budára, az okt. 18-ki ülés által. — A nov. 23-ki üllésen fordul elő a vgye által hozott azon czélszerű intézkedés, hogy minden halott az eltemetés előtt megvizsgáltassék, lévén minden ily egyes vizsgálatért a halott-kémnek 12 krnyi dija. — Ő mlga, ki a „Nemzeti Muzeum“ számára 4 római kőkoporsót ajánlott oda, rendelte, mikép ezentul a városi tisztviselők számadásai, mielőtt az uradalmi számvevői hivatalnak átadatnának, előbb a tanács által vizsgáltassanak meg.

1814. jan. 13-ki ülésen, a vgye által tett fölhívásra, a püspöki és káptalani város 400 ing, ugyanannyi lábravaló és 200 abrakos tarisznya elkészítését vállalták el az ellenség földjén tanyázó, katonaság részére. — Több gazda az összön marháiból kifogyván, földjeik másoknak adattak át, mit a mlgos uraság is megerősített, mint ezt a márc. 18-ki ülés említi. — A sept. 23-ki ülésen, a 600

sz. a. előfordúl, miszerint *Szór, Csörög, Derecske* nevű rétek, valamint Kis-Vácnak a Nagytóli elszakítása iránt indított, illetőleg a megújítás útján kezdett pernek jó kimenetele lett. A vgye által hozott ítélet fölolvastatott, de a városi jkönyvbe be nem ígtattatott, annak csak üres, két oldalnyi helye lévén ott látható. Ezen perek szerencsés kimenetele közül tek. *Muslay István* városi assistens ügyész úrnak igen nagy érdeme van.

1815. febr. 20-kán előadatván, miszerint a város ellen az uradalom által Kis-Vácnak a Nagytóli elszakítása iránt folytatott per a httö-tanács által eldöntetvén, fölülvizsgálat végett Bécsbe már áttétetett a kir. kancelláriához, ennél fogva a már oda küldött s küldendő pereknek az illető helyeken ajánlások végett a birodalmi fővárosba egy küldöttség lenne menesztendő, — ezen indítvány elfogadtatott, s erre a küldöttségi három tag (*Hajnik, Csillag és Traxler András*) azonnal kineveztetett és felhatalmaztatott, hogy ha a szükség úgy kívánná, egy folyamodvánnyal ő fölsége elé is járulhat. — Olvastatott márc. 31-kén a mlgos uraság azon végzése, melynél fogva a tanácsnak meghagyatik, mikép ezentul kinek sem adjon földeket, hanem ha valamely föld gazda nélkül maradna, azt azonnal a mlgos uraságnak bejelenteni el ne mulassza; mert a földek jövőre nem a város, hanem az uradalom által fognak az azokat megérdemlőknek kiosztatni. — Említendő itt az uradalom azon bevett szokása is, miszerint csak olyanoknak engedte meg az itteni letelepülést, kik házat venni vagy építtetni képesek voltak.

Május 5-kén bíró úr jelentette, mikép a békás-utcai lakók kérelmére püspök ő mlga megengedte, hogy a praefectusi lak és a káptalan kertje között egy utca nyitassék. — Jul. 9-ki gazdasági ülésen előfordult, miszerint az említett küldöttség Bécsben ő fölségénél is megfordult s az összes küldöttségiköltekezés a tiszteletdíjakkal együtt 945 frt s 59 kr-ra rúgott. — Ugyanekkor a hadi szükségekre több, mint 450 frtot ajánlott meg a város. Az uradalomnak a földosztásra vonatkozó, föntebb említett rendelete a tanácsnak már különben is szűkre szorított hatáskörét még szélesebbvönván, aug. 8-kán elhatározta egy kérvénnyel járulni ő mlghoz, hogy a földosztásra nézve eddig szokásban volt gyakorlat mellett tovább is megmaradjon a városi tanács. E kérvény 18-kán terjesztetett az uradalom elé. — Miután a felkért ügynök a városnak már három levelére mitsem válaszolt, ama két ismeretes perben megint egy küldöttség menesztetett Bécsbe, hogy azok állásáról ott tudakozódjék. Mivel azonban az előadó honn nem volt, a küldöttek visszatértek. Az ekkori útiköltségek 246 frt s 34 kr-ra ment, a sept. 7-ki gazd. ülés szerint.

Okt. 31-kén jelenté *Regele* bíró úr, mikép a mult napokban tek. *Muslay István* úr, a város assistens ügyvéde, itt lévén, azon nyilatkozatot tette, hogy mivel a kisváci kikebelezési perben a vgye

oly végzést hozott, *miszerint nemcsak hogy Kis-Vác a Nagytól el ne szakittassék, hanem inkább a jó rendtartás végett még a káptalanrészi hatóság is a püspök-városival egyesíttessék*, helyénlenni látná, ha a város egy fontos érvekkel támogatott kérvényt menesztene ő fölségéhez, hogy midőn a káptalani várost a püspökihez csatolni kéri, Kis-Vác elszakítását meg ne engedje. E folyamodvány elkészítését a tanács nov. 3-kán a nevezett assistens ügyész úrra bízta. — A tanács dec. 12-ről keltezett iratot intézett *Vitéz József* bécsi udv. ügynök úrhoz, kérvén őt, vigyázna föl a városnak a nmlgú udv. kancellárián forgó pöreire, és azok állásáról a várost még jókor tudósítani kegyeskednék.

Mikép az e hó 16-ki gazd. ülésen előfordúl, a tanács kérelmére, a mlgos uraság szigoruan betiltotta az egyeseknél alattomban tartatni szokott zavargó és lázító gyülekezéseket, és hogy oly kérvények, melyeken a fogalmazók nevei kitéve nincsenek, el ne fogadtassanak.

1816. jan. 12-kén tek. *Lauró Gáspár* plenip. úr elnöklete alatt *építő-szék* tartatván, *Regele József* bíró úr e tiszteben megerősítettett. Olvastatott e hó 30-kán *Kovács József* kir. ügyek igazgatójának azon tudósítványa, hogy a városnak 10 pontból álló, kir. resolútiók által eldöntött úrbéri pöre végrehajtás végett a kir. ügyek igazgatói hivatala által már a kamarához áttétetett. — A httö-tanács által a Temes-vgyben fekvő *Baziás* pusztá benépesíttetni rendeltetvén, a Váczirol oda költözködni akaró 31 egyénnek a kért bizonyítvány márc. 5-kén kiadatni végeztetett. — *Csillag Márton* városi főjegyző úr okt. 5-kén előadta, miszerint megtudatván a város pöreiben ő fölsége által kiadatott nem kedvező végzés, melynél fogva a *szóri rétek* a mlgos uraság szabad rendelkezésére hagyatnak, *Csörög* a városnak haszonbérbe adatni, *Derecske* pedig a marhatartó gazdák közt kiosztatni rendeltetik, — tek *Muslay* assistens ügyész úr úgy találja, hogy e végzés a városra nézve igen terhes, s a mlgos uraság által pörbe vett „*gyadai rétek*“ elvesztésére is vezethetne, valamint azon oknál fogva is, hogy e végzés már a város részére kiadott több kir. resolúciókkal is ellenkezik, ő fölségét azon pörnek ujjonnani fölvételére és megvizsgálására kérni szükségesnek látta; amint hogy ezen ügyben a kérvényt föl is tévén, az fölolvastatott, jóváhagyott s annak ő fölsége kezeibe leendő eljuttatása végett a városi főjegyző a tanács által Pestre küldetett le.

1817. febr. 4-kén Kámánházy László püspök ő mlga reggeli 9 óraker élte 64-dik s püspöki méltósága 9-dik évében meghalálózván, miután az ezen püspökséghez tartozó uradalmi javak ismét a kamarára szállottak, illőnek találtatott e hó 13-kán egy küldöttséget menesztteni Budára, hogy a várost az a nmlgú kamara kegyeibe ajánlja. — A múlt évi nov.-hóban Bécsbe avéggett felküldött követtség által, hogy ő fölségénél kieszközölné, miszerint a *Ször, Csörög*

és *Derecske* nevű városi rétekre nézve folytatott és nem kedvezőleg elvégzett pörnek ő fölsége által ujjonnan történendő megvizsgálását sürgetné, ő fölsége elé terjesztett folyamodványra kiadott (1817. febr. 4. 3431. sz. a.) kir. intézvény, és arra ugyanezen évi bőjtmás-hava 12-kén 711. sz. a. hozott vgyei végzés, hogy mindaddig, míg az ő fölsége rendelményei által parancsolt „*állandó városi Tractamentum*“ ki nem munkáltatik, ő fölsége által is meg nem erősítették, mind a a városnak eddig volt birtokára, mind pedig a haszonbérletre nézve minden mellékes szabályozások elmellőztessenek, és semmiféle változtatások sem tétessenek, *ápril 11-kén* felolvastatott.

E hó 18-kán Pestre egy küldöttség menesztetett, hogy az ott lévő tek. *Muslay István* városi ügyész úrral a szóri, csürögi és derecskei rétekre nézve múltkor érkezett felsőbb rendelet kihirdetése után közbenjött úriszék végzését a „*Combinatorium*“-ra készítendő felelet végett közöljék s vele ez érdemben értekezzék. — Olvastatott e hó 29-kén a királyi (politico-alapítványi) uradalom nagykövérii tisztartója (Petrik Tivadar) által a tanácshoz intézett levele, melyben az ismét oda leköltözött és *Buziáson* letelepedett, de nemrég alattomban megszökött lakosoknak a város joghatósága alatti vagyónukból 4000 frtnyi összeget további rendelkezésig az uradalom kárpótlásául zár alá vétetni kéri.

Minthogy *Lauró* praef. úrnak a város iránti gyűlöleténél fogva a kamarához adott kedvezőtlen véleménye miatt ez mint földesúr nem adott helyt a város azon alázatos kérelmének, hogy annak földje és szőlejétől járó 9-ed és 10-det elengedné, *ápr. 24-kén* ismét határozattá lőn, miszerint a kamarához folyamodvány intéztessék, annál is inkább, mivel minden eddig volt püspök, földesúr és sede vacante, a kamara is részesíteni szokta e kegyelemben a várost, mely most a folytonos katonai átmenetek által is inkább terheltetik, mint valaha. — A kamara által a város szóri pere Bécsbe felküldetvén, nehogy az ott kellő felügyelet nélkül tárgyalassék, a város az ő ügyeit jól ismerő *Hubert Károly* urat menesztette *okt. 8-kán* a nevezett birodalmi fővárosba, adván neki 300 frtnyi úti-költséget, hogy ott a szükséges lépéseket mindenütt megtegye.

1818. jan. 19-kén tek. *Lauró G.* praef. úr elnöklete alatt, a vgyei ügyész és egy esküdt, az urad. tisztek, tanács, gazdaság stb. jelenlétében bíróválasztás tartatván, e tisztre az uradalom által kijelöltek (*Mitterhoffer, Blahó, Regele, Hajnik*) közül *Hajnik* 278 szavazattal megválasztatott, a plgrmstri tisztségre *Traxler János* tanácsbéli emeltetett szintén a legtöbb szavazattal. — *Febr. 7-kén* *Regele József* volt bíró már mint elhunyt említették, kinek helyére tanácsosul a kamara nevében *Lauró* praef. úr *Csacskó Mikály* urat nevezte ki e hó 22-kén. — *Hajnik* bíró úr Bécsből visszatérvén, je

lenté ápril 12-kén, miszerint Szór, Gyada és a kir. javadalmak ügyében ő fölségénél kihallgatást nyervén, a kérvényt benyújtani szerencsés volt, ki azt kegyesen fogadta. Az ügy kimenetelét bevárni kelvén, Csillag Márton főjegyző urat a kellő fölvigyázat végett ott hagyta. A bíró és főjegyző urak ezen évi márc. 21—ápril 8-ig Bécsben időzván, költségök összesen 618 frt 19 kr-ra rúgott.

A szóri rétek ügyében május 26-kán 14,929. sz. a. kiadott kir. rendelvénnyel, mely szerint a város által eddig birt szóri rétek s az ottani legelő, illő bér mellett, a városnak átadatni rendeltettek, s annak folytán, az említett rétekre nézve a mlgos urasággal kötött szerződés, mely a múlt vasárnap a gazdaság jelenlétében felolvastott, az irattárba tétetni rendeltetett. — A szóri kaszáló-rét és legelő iránt a mlgos urasággal kötött (3 évre) szerződés a kamara által megerősítettén, aug. 11-kén a tanácsnak megküldetett. — Schwartz Péter város kapitánya (különben kereskedő) adósságai 48,942 frt s 6 krt tévén, miután ezen összeg vagyona értékét jóval fölülmúlta, az a sept. 28-ki ülésen zár alá vétetni rendeltetett. — A gyadai réteknek a kivácziaiktól történt elvételökre a megújítás utján a mlgos uraság által indított pörben kiadott kir. rendelvénnyel, melynél fogva az u. n. „gyadai-istván-rétek“ továbbá is a kisvácziaoknak ítéltetvén oda, a tőlök még a várost nyeggető Anchely praefectus által elvett és a szendieknek adott rétöblök más alkalmatos, a mlgos uraság szabad rendelkezése alá tartozó rétekből kárpótoltatni, és az okozott kár a kamattal együtt megtéríttetni parancsoltatik, ezen resolutio következtén kiadott úriszék végzésével, melynél fogva az okozott kár 1814-től 9 évre 2040 frtban megállapittatott, felolvastott, és az végeztetett, hogy e tekintetben a város saját nézetét a folyó hó 30-kán tartandó úriszékre beadja s arra a város ügyészét is meghívja.

A kisváczai gyadai istvánrétek visszavétele iránt folytatott pörben ezen évi aug. 11-kén a 22,699. sz. a. kiadott kir. resolutio következtén az úriszék által sz. András hava 10-kén hozott végzésen megnyugodván az illetők, ez iránt az úriszékhez menesztendő nyilatkozat nov. 27-kén felolvastatott, jóváhagyatott és jkönyvbe vezettetni végeztetett. — A kir. haszonvételeknek a várostól történhető elvétele esetére, a városi épületeknek, hidaknak és kövezetnek, a felső plébániái és normális iskolái épületeknek megváltása, a kegyúri jognál fogva az uradalmat illetvén; végre a httö-tanács által a városi tanács rendeltetvén, a kir. haszonvételeknek a várostól történendő elvételök esetére, a városi tanács és tisztviselők ki által legyenek fizetendőek? mindezek tárgyalása és elintézése végett ezen 1818. évi május 23-kán a vgyre, onnan a kamarához, innét meg az úriszékre a városnak átküldött kérvénnyel következtén ezen úriszék által a várostól nyilat-

kozat kívántatván, az ezen ülésen felolvastatott s az úriszékre beadatni végeztetett.

1819. ápril 14. A gyadai rétöblök helyett a httö-tanács a kisváczaiaknak kárpótlásul az egyenértékű *Monyak* nevű pusztán ajánlván fel a rétséget, azok a nevezett rétet elfogadák, s e napról keltezett bizonyítványt a tanács nekik kiadta. — A kir. haszonvételek jövedelmei iránt az uradalom és város között az 1818. év első napjától kezdve, három egymásután következő évre kötött haszonbérleti szerződvény a kamara által megerősítve vissza küldetvén, május 11-kén az irattárba tétetni végeztetett. — A vál. polgárság jogkörével már nem egyszer visszaélt és elbizakodottságában magát a tanács fölé emelni akarta. Ez történt a *jul. 24-ki* ülésen is, midőn a vál. polgárság vakmerő nyilatkozatára a tanács azt izente, hogy ő nem tartozik magát a vál. polgársághoz alkalmazni, mert ő ennek nem alárendeltje, hanem igenis a vál. polgárság köteles alkalmazkodni a tanácshoz.

1820. jan. 10-kén tek. Lauro G. praef. úr elnöklete alatt városi tisztujtóülés tartatván, *Mitterhoffer Ádám* úr 169 szavazattal bíróná választatott, *Traxler János* plgrmrstr pedig 90 szavazatot nyervén, e tisztében megerősített. — Tapasztalván az uradalom, hogy kiki kényekedve szerint épít, a mi által nemcsak az utcák eldizszenítettnek, hanem keskenyek és rendetlenekké is tétetnek, azért az uradalom *jun. 20-kán* kihirdettetni rendelte, hogy ezentúl az építetni szándékozók, mielőtt az építéshez fognának, azt az uradalomnak bejelenteni el ne mulasszák. — Tek. *Muslay István* úr, a város assistens ügyésze, a kir. haszonvételi épületek kibecslése iránt a mlgos uradalom által támasztott perben az igen fáradtságos munkálatát bevégezvén, a bíró indítványa folytán, annak tiszteletdíjul 200 frt szavaztatott meg *sept. 5-kén*.

Olvastatott tek. praef. úr levele, melyben tudatja a tanácsal, hogy ha az ezen 1820. évi adó (27,875 frt 65 $\frac{1}{6}$ dr) egészen be nem szedetik, a bíró és adószedők hivatalaiktól felfüggesztetni fognak. Erre a tanács *nov. 7-én* az adó erőszakkali behajtását elhatározta, csak 8 napi határ-időt engedvén a zálogok kiváltására. — A kir. haszonvételek bérleti fizetése conv. pénzben 3025 frtra lévén a város által megigérve, az ez iránt praef. úrhoz menesztendő kérvény *nov. 21-kén* felolvastatott és jóváhagyatott. — A város gabona- és borterméseért járó 9-ed és 10-det a kamara el nem engedvén, e címen összesen 313 frt 26 $\frac{1}{4}$ krt kelle a kamara pénztárába befizetni. Eszerint hát, midőn a püspök-földesurak az ily fizetést a városnak elengedték, évről-évre így is szép jótéteményt tanúsítottak ez iránt.

1821. jan. 12-kén Mitterhoffer bíró úr előadta, miszerint a szóri rétek iránt ő fölségéhez beadott folyamodvány leérkezvén s már az urad. praefectussal is közöltetvén, nehogy ez ügyben a város valami hátramaradást szenvedjen, végeztetett: *Mitterhoffer* és *Csillag* urak az ügy mibenlétét kitundandók, Budára leküldetnek. — A tanács részéről tett folyamodványra a tek. úriszék azon végzést hozta, mikép a város költségeire sequestrált fizetése a tanácsnak kiadattas, sék. Mi is ápril 27-kén kihirdettetvén, eziránt a pénztárnoki hivatadosítottatott. — Olvastatott május 15-kén az uradalom azon végzéssel hogy senki a nyert földet pénzért másnak kiadni ne merészelje; mert különben az előbbi a földet, az utóbbi pedig a pénzt elveszíteni fogja. — *Szögyényi Zsigmond* kir. személynök aug. 23-kán kelt idézője folytán, a város által haszonbérben birt regálék kibecslési perének tárgyalására, a városi tanács sept. 26-ra a kir. tábla előtti megjelenésre fölhivatván, a bíró és jegyző urak Pestre leküldettek.

1822. jan. 3-kán a praef. úr elnöklete alatt bíró-választási ülés tartatott, melyen szintén tetemes szavazat-többséggel *Mitterhoffer* emeltetett a bírói rangra, illetőleg e tisztében megerősítettet. — Ezen hó 22-kén előfordúl, miszerint *Csillag M.* főjegyző úr a végrendeleti hagyatékokat illetőleg többrendbeli visszaélésről vádoltatván, a fensőbb hatóságok által hivatalától felfüggesztetett s ezen évi jan. 14-től az azután járó fizetés is elvonatott tőle. A város datialis pere már a httö-tanács elé terjesztve lévén, ennek s a szóri per-ügy költségei földözésére az assistens városi ügyész úrnak a közpénztárból márc. 25-kén 100 firt adatott át. — Miután a mlgos uraság a szóri perben megtiltotta a városnak a folyamodást, e hó 27-kén több előkelő gazda kérelmére az alispán úrhoz az assistens ügyész úr föltett egy kérvényt, melyet a felolvasás után ama gazdák mind aláírtak s a kézbesítés végett *Schwartzl Péter* úrral közölök többen leküldettek.

Tek. *Adonyi Mihály* főszbíró és *Lázár Imre* esküdt urak közhirrre tétetvén a vgynek ezen évi márc. 20-kán kelt végzését, melynek következtén tisztelt szbíró úr e tanácsot, tek. urad. praef. úrnak a szóri rétek iránt kiadott kétrendbeli hirdetménye miatt, tek. assistens ügyész úr általi megactióztatásának 1813. ápril 9-kén, a 216. számnál volt elhatároztatása miatt, szivreható intésekkal, küldöttségi kötelménél fogva megfeddetett, a város tanácsa részéről ezen esemény, és már az 1815. évi úriszéken is megrovatott, és e lépés miatt a vgye megengeszteléseért azonnal szóval és iratilag is tek. szbíró úr megkövettetett ápril 19-kén. — A hermányi szőlők közt a „*Katalinpuszta*“ felé vezető postaútnak, a vgye rendelete folytán, lejjebb vétetnie kellvén, ennek teljesítésére a járásból 300 ember és 100 szekér lón május 7-kén kirendelve. — Hogy *Rick János* kanonok úr, mint a kegyes alapítványok kezelője által fölmondott tőkéket (Kálmánházy püspök hagyatékából 12000, az egyházmegyei pénztárból

pedig 1500 frtokat) visszaszafizetni lehessen, tek. praef. úr jóváhagyása mellett a város *Jüttner Károly* pesti polgártól 15000 frtot vett fel hatos kamatra, mikép ez a *jun. 22-ki* ülésen előfordúl.

A httö-tanács által tett azon kérdésre, hogy a *váczi határbeli szántóföldek curiálisak legyenek-e?* a tek. praef. úr nyilatkozatot adván, hogy a város is a maga észrevételeit megtehesse, annak közlése tek. szbiró úrtól kérettetnis e végből a biró és jegyző urak *dec. 2-kán* hozzá elküldetni végeztettek.

Gróf Nádasdy Ferentől a szabadságharcig.

(1823—1848.)

1823. A város ellen az uradalom részéről folytatott számos pörökben a bécsi fölvigyzó *Hubert Károly* úrnak adott 800 frtnyi ágensi költségekben a város tanácsa elmarasztaltatván és a végre a fizetések is zár alá vétetvén, ezen terhes végzés megváltóztatása, illetőleg avégett, hogy ama költség fizetésétől a tanács fölmentessék, *jun. 3-kán* egy kérvényt menesztett a vgyre. — A tanácsbéli és tisztviselő urak azon panaszkodván, hogy a múlt 1822. évben a város a szóri rétektől elmarad, s így az addig fizetés fejében nyert és a kamara által is jóváhagyott 40 ölnyi rét helyett csak 20-at kapván most már, illetményökre nézve megkárosodtak s azért e veszteségöket kárpótolni kéri. Mire e hó 7-kén végeztetett: „A szóri rétekből elmaradott 20 ölnyi terület a *csörögi templom alatti rétből* ez esetben is kiadatni fog kárpótlásul, annál is inkább, mert a város nagyobbodtával a teendők is fölszaporodtak.

A biró és jegyző urak *aug. 31-kén* előadták, hogy a város datialis pere és a határügybeni előterjesztés bemutatására nézve a volt küldöttséget megkérték, s tek. *Adonyi* szbiró urat is, a ki megígérte, hogy azt mielőbb beadni s a sedrián tárgyalás alá vétetni fogja. Azt is jelentették, miszerint a kir. haszonvételekre teendő új szerződés és az új püspök, *gr. Nádasdy Ferenc, eljövetele* iránt is megtértökkal tek. praef. urat megkérdezték, ki azt tanácsolta, hogy a szerződést illetőleg a város az új püspök ő mlghoz folyamodjék. Ennek eljövételére nézve pedig a város mi készületet se tegyen, mert ő mlga minden ünnepélyességet megtiltott, elég leendvén neki az üdvkivánatokat kijelenteni. — A kir. haszonvételek bérleti ideje ezen év végével letelvén, annak a városnál leendő további meghagyása végett az új püspök ő mlghoz *sept. 7-kén* folyamodvány menesztetett.

A város a pálinkafőzést és árulást a kir. javadalmakkal együtt ugyanazon egy szerződvényre szeretne volna tűrhetőbb áron kivenni; praef. úr azonban azon nyilatkozatot tette, hogy ő mlga a kir. javadalmakat külön szerződvény mellett 8000, a pálinka-árulást is külön 10000 frton akarja haszonbérbe adni. — A jelen voltak a *nov. 30-ki* ülésen elhatározták, hogy a pálinka mérés a város részére haszonbérbe vé-

tessék, *nehogy a zsidóknak ezért a városba lendő befurakodásuk által a lakósok e haszonbérletől elmaradjanak.* Miután együttes vállalkozók nem találkoztak, *dec. 8-kán* előlépett *Gzvián István* helybeli görög kereskedő, ki egymaga is a pálinka-főzést az árulással együtt kivenni nyilatkozott, ha a naponkénti 60 akó moslék kiadásától fölmentetnék. Az új praef. úr, *tek. Nedeczi és Lábatlani Nedeczky Gáspár* ur, ugy nyilatkozott, hogy a zsidó ugyan a moslék megadása mellett 11,000 frton, ha az a moslék-adást, mely évenként legalább is 3000 frtra tehető, megigérné. A görög különben ez iránt ő mlgval értekezni kijelentette.

Csillag M. főjegyző úr *dec. 12-kén* hivatalába visszahelyeztetett. — Végre e hó *23-kán* *tek. praef. úr* a kir. haszonvételek kibérlése iránt föltett szerződvényt, melyben az előbbenihez képest csak azon változás vagyon, hogy a bérleti összeg 175 frt conv. pénzzel megnagyobbítatik, e mellett a város ezenkívül egy *vágóhidat* a mlgos uraság által kijelölendő helyen s ugyanaz által ingyen adandó keményfákból fölláttatni köteleztetik, saját neve aláírásával megerősítve két példányban a mlgos püspök jóváhagyásával átküldvén, az felolvastatott, kihirdettetett s ő mlga kegyességeért forró köszönet nyilváníttatni végeztetett. — E hó *31-kén* olvastatott az uradalomnak a pálinka-, rozsoli-, szilvórium-árulásnak a köv. napon már kezdetét vevő tilalma.

1824. jan. 7-kén praef. úr elnöklete alatt népes bíróválasztó-ülés tartatván, a legtöbb szavazatot nyert *Mitterhöffer* bírói tisztében ismét megerősítettett, *Hajnik János* is szavazattöbbséggel az elhunyt *Traxler J.* helyett plgrmstrül üdvözöltetett. — A mlgos uradalom azon tudakozására: vajjon az elhunyt tanácsbéliek özvegyei a szántóföldeket jól mivelik-e, az úrbéri sessiókkal járó terheket viselik-e, s oly gazdák vannak-e, kik e kötelezettségöknek meg nem felelnek? A tanács e hó *31-kén* terjedelmes s a részletekbe beható értesítést terjesztett be praef. úr elé. — A múlt 1823. évre, a *febr. 17-ki* ülés szerint hadi adóba 3502 frt s 13 kr. és a házi 6563 frt és 36 krral vpénzben tartozván a város, az illető adószedők az adóhátalékokat erővel behajtani rendelték. — A kibecslési perben kiküldve volt bíró és főjegyző urak előadták, mikép az ezen ügyben hozott végzés a városra nézve terhes lévén, azt *tek. Pálma Ferenc* úr által a hétszemélyű ítélőszékre felebbezték.

A mlgos uradalom *márc. 22-kén* tartott gazdaszáti ülése szerint, a „*Látóhegy*“-en lévő azon parlag szőlő, mely 60 év előtt a vácsi papnövelde birtokában volt s 56 kapásnapszámra becsültetett, ujon leendő beültetésére nézve többeknek kiosztatott. A *spinyéri hegyen* volt parlag szőlők előbbi hanyag gazdáiktól megvétetvén, többek által, ezeket újra beültetni szándékoztak. Ugyanez történt a *Kis-és Öregvasason* is néhány szőlővel s az új beültetők mindannyian

5—6 évre a 9-ed és 10-ed alól fölmentettek. Számos hanyag és gondatlan szőlőtulajdonosok pedig az uradalom által serény művelésre buzdíttattak; mert ellenkező esetben szőlőik kibecsültetni s másoknak adatni fognak. Mindezekről a tanácsvégzés e hó 26-kán tek. praef. úrhoz áttétetni végeztetett. — A vmgyei tisztviselőknek tiszteletdíjúl Pestre 59 akó márcziusi ser szállíttatott ezen évben is, mely összegből azonban a püspök 3 mlgna 8, az urad. praefektusnak 4, 3 mlgá atyja és két testvérének Budára ápril 23-kán 6 akó adatott.

Hubert Károly ügyész úrnak a városi perekben kiadott 800 frtra nézve hozott és a tanácsot elmarasztaló végzés (1820. dec. 20. 270. sz. a. úriszék.) megmásítása végett a tek. úriszék elé terjesztendő kérvény elkészülvén, május 18-kán felolvastatott, jóváhagyatott s a tek. úriszékre beadatni rendeltetett, egy másik kérvénnyel együtt, melyben a városi tanács és tisztviselők azon könyörögnek, hogy csekély fizetésük ezentúl conventiós pénzben adassék ki nekik. — Az úriszék azon végzést (1823. dec. 1.) hozván, hogy a városi hatóság jövőre a tanúk vallomásainak hit alatti kivétele és hitelesítésétől eltiltatik, — ezen mélyen megalázó végzés megszüntetése végett a tanács az úriszék elé egy jól indokolt terjedelmes kérvényt adott be máj. 28-kán. Ennek 5-dik pontjában különösen hangsúlyozza a tanács, miszerint a tanúk hit alatti kihallgatását még a falusi bírák is gyakorolják s az ily vallomások a felsőbb hatóságok által soha vissza nem vettettek, hanem érvényesekül tekintettek. E szokást gyakorolja a városnak csak nyolcadát tevő, rendes tanácsú káptalani része is. Ha pedig ezek a meghiteltetési gyakorlattól a felsőbb rendeletek által el nem tiltatnak, miképen lehetne attól e szintén rendes tanácsú püspöki várost megfosztani és oly igen lealázni?

Olvastatott júl. 16-kán az uradalom azon végzése, melynél fogva a kir. haszonvételek iránt kötött szerződvény első pontja következtén a pálinka árulás az uradalom által mérettetni szokott áron és nem alább, csak a két úrbéri korcsmákon félévig a serházi és „Hordó“ korcsmákon pedig egész éven át, továbbá az országos vásárokon egy sátorban a város borát mérni megengedettet, egyéb helyeken pedig azt tenni elkobzás büntetés alatt tiltatott. — Az uradalom e hó 18-kán azon végzést hozta, hogy a város serkorcsmaiban többé pálinkát, és ahol a szerződvény szerint bort mérhet is, az uraságénál olcsóbb áron méretni ne merészeljen. — Az adószedő hivatal közegei által minden törekvése mellett is a hátrálékokat behajtani nem bírván, e hó 31-kén a tanács azokat katonai erővel beszedetni elhatározta. — A hátrálékok behajtását a httö-tanács is sürgette egy intéztérvényében, mint ez aug. 6-kán felolvastatott. — E város részéről a végett, hogy a vidéki boroknak a kereskedés végett ekkoráig a városba gyakorlott behordása eltiltassék, a mlgos urasághoz beadott kérvényre érkezett végzés okt. 29-kén felolvastatott.

A városi tisztviselők számadásai az urad. számvevőség által

el nem fogadtatván, a tanács elhatározta azokat oly kéréssel tenni át tek. praef. urhoz, hogy azoknak már több évek óta történt elhanyagoltatásuk, illetőleg a fölülvizsgálat hallogatása, nemcsak a városra, hanem a számadó tisztségre is káros lehetendvén, ezen ügyben a mlgos uraság hathatós intézkedést tenni kegyeskednék valahára. . . . .

1825. ápril 23-kán. A házhelyért folyamodott zsellérek kérelmére azt válaszolta az uradalom, hogy míg a város úrbéri pere be nem végeztetik, addig ily kérelmekkel ne alkalmatlankodjanak. Mi az illetőknek felolvastatott. — Jul. 15-kén pedig az uradalom azon végzése olvastatott, mely szerint kinek sem szabad addig építkezni, míg az uradalom mérnöke által előbb azon helyet meg nem vizsgáltatja, melyen az építkezés szándékoltatik s annak alakja meg nem határoztatik. A vál. község jogkörét többször átlépni megkísértvén, a nmlgú httö-tanács 1801. nov. 14. 29,361. sz. a. kelt intézvénye szerint kimunkált, a vgyei tvszék s a nevezett httö-tanács által némi módosításokkal megerősített városi tanács-szervezetet tartalmazó utasítás illető pontja aug. 2-kán fölolvastatván, a vál. polgárok ilykép rendreutasítottak, megértetvén velők a szervezet ama világos folyamodványát, miszerint a város kormánya a tanácsra, nem pedig a vál. községre van bízva, ez amannak csak közege lévén. — A helybeli földmives egyesület, melynek elnökeül ezen évi jul. 26-kán a mlgos uraság Csillag Márton főjegyző urat nevezte ki, dec. 13-kán azon könyörgött iratilag, hogy az ő kebeléből is két tag választásuk be a vál. polgárok közé.

1826. jan. 17-kén tek. Nedeczky G. urad. praef. úr elnöklése alatt tisztújító ülés tartatván, az ismét legtöbb, 129 szavazatot nyert Mitterhoffer bírói s Hajnik János úr polgármesteri tisztökben ismét megerősítették. — Olvastatott május 30-kán a mlgos uradalom azon végzése, miszerint minden eladott és megvett ingatlanokról szóló irat megerősítés végett a tanács által praef. úr elé terjesztessék, különben az eladások és vételek érvénytelenek és semmisek leendnek.

1827. jan 13-kán kimult Csacsó Mihály tanácsbéli úr. — Olvastatott május 4-kén a vgye azon végzése, mely megengedi a városi tanács és tisztviselők fizetését conv. pénzben adni ki s egyszersmind két írnoknak fizetése is megállapított, egyéb illetményeken kívül az egyiknek 50, a másíknak 30 frt kész pénzben szabotván ki egész évre. De értésükre adatott, hogy így megjobbittatván fizetésök, most már annál nagyobb buzgalommal dolgozzanak. A városnak

1799. évig csak egy irthok volt 80 frt fizetéssel, mely most a kettő között osztatott fel. — A többek által évek óta be nem fizetett adóhátrálék, *Makay Imre* incassator bejelentése szerint, ekkor már 22,643 frt s $29\frac{10}{12}$ drra rúgott. Mi ekkoriban jelentékeny öszszeg volt. — *Dec. 21-kén* Hajnik Ferencz urad. pénztárnok úr, édes-atyja *Hajnik János* plgrmr úr elhunytá után, az őt illető „mortua angariá“-t kiadatni kérte, mi neki kiadatni végeztetett is.

1828. jan. 4-kén a birói tisztre kijelölt 6 tanácsbéli (*Mitterhoffer, Vadass, Radóczy, Kredits, Gábory és Naisz*) közül a legtöbb szavazatot nyert *Kredits János* bírónak üdvözlötetett, *Mitterhoffer Ádám* pedig közfölkialtással a plgrmrstí hivatalra emeltetett. — *Gr. Nádasdy Ferencz* püspök ő nmlga a datialis ügyben hozzá menesztett folyamodványra azon választ adja: miszerint jó néven vette a tanácsnak azon esedezését, hogy a datialis pert rövid úton és szerével szeretnék elintéztetni, mire ő is késznek jelenti ki magát, és meghagyta urad. praefectusának, hogy mindkét részről a békés kiegyezkedésre törekedjék; de amint tudósított, mikép a httö-tanács intézménye (1816. okt. 10., 26741. sz. a.) következtén az uradalom részéről az forog fön e perben, hogy Vác városának szerződésileg leendő állandó kormányzására tétessék intézkedés, ez pedig csak az úrbéri tartozások, a házhelyek és zsellérek mennyisége szerint kiszámítandó úrbéri értékből fog meghatározathatni, — ebben praef. úr a szükséges előterjesztést megteendi. Azonban a per folyamában a város részéről több kérések és panaszok adatván elő, ezek egybegyűjtését és szabatos előadását elvárja a várostól, csak az olyanok betérjesztését remélve, melyek az uradalom jogait és méltóságát nem sértvén, elfogadhatók leendnek.

Hogy pedig ezen kiegyezés jó módjával történjék, *május 9-kén* végeztetett, mikép annak tárgyai a vgyei főügyész, főszbiró és esküdtnek, az urad. tisztség, a városi tanács és az értelmesebb gazdák jelenlétében vitattassanak meg, hogy azokhoz kiki szólhasson. — Olvasztatott *aug. 5-kén* a mlgos uradalom azon végzése, mely szerint a kereskedők a sónak kő- és mázsa számra való árulásától eltiltattak. — Tek. praef. úr a bíró és jegyző uraknak említést tévén, mikép a gazdaság a datialis ügy végrehajtását nagyon sürgeti és szorgalmazza, azért a bíró és jegyző urak *dec. 17-én* tek. Muslay I. assistens ügyész urhoz Pestre leküldettek, hogy őt észrevételei megtevéseére fölkérjék.

1829. jan. 9-ki ülés ügyiratai közt a 39. sz. a. ez áll: „Tek. *Muslay István* úr Pest vgye fő- és Vác város assistens ügyésze, a mlgos uradalom és a város közt főnforgó datialis pörben, a város által sürgetett barátságos kiegyezésre szolgáló azon iratbeli indítvá-

nyát, melyet az urad. tek. praef. úrnak e napokban pecsét alatt megküldött, a tanácsosal közölte azt. Ebben felhozatik, miszerint egy idő óta függőben van azon datialis per befejezése, melyet a mlgos uradalom a váczzi lakosok ellen, a püspöki szék üressége alatt, kezdett, és a melyet a mostani püspök iránti tiszteleténél fogva nem sürget ugyan, de miután a város az uradalommal egyezni akarna, nevezett *assistens úr az ő észrevételeit* a tek. praef. úr elé terjesztetni kötelemének tartotta, és pedig:

1. A datialis perre két per nyújtott alkalmat, az egyik, mely *Kis-Váczi kikebelezése iránt*, a másik a *szóri rétek miatt* a váczzi úrszéken indittatott, és ott befejeztetvén, ő fölsége elé terjesztetett; az uradalom pedig ahelyett, hogy a legfelsőbb helyről érkezett két resolútiót végrehajtotta volna, mindjárt azok kihirdetésök alkalmával, az egész váczzi határnak ujonnan leendő fölmérését elhatározván, új rendezési pert kezdett, és a kir. resolúción túljárván, a *kisvácziakat* a *naszáli és katalinai legelőkből*, a *nagyvácziakat pedig Szórból véghképen kitiltotta*, holott sem egyik, sem a másik resolútióban a legelőkről szó sincs, nem is lehetett, mert sem egyik, sem a másik pernek nem volt tárgya a legelő, úgy annyira, hogy midőn a vgye bizottsága a helyszínen a legelő megtekintésére kiment, a vgye mérnökének számítása szerint, Kis-Váczon egy sessióra esett $1\frac{1}{2}$ hold legelő, Nagy-Váczon pedig $4\frac{1}{2}$ hold, holott a vgye ily ügyekben tett szabályozása szerint, legalább 16 holdnak kellene jutni egy sessióra, ide számítva a zsellérek marháit is.

2. Az ide ./. alatt kapcsolt kir. resolúció szerint, a *szóri rétek helyett Derecske assignáltatott* a nagyváczi lakosoknak, anélkül, hogy a nlgu kancellária tudta volna Derecske milyenségét és kiterjedését; valóban pedig látni való, hogy a szóri rétekkel föl nem ér, és oly vízenyős, miszerint ritka esztendő az, hogy Derecskének hasznát lehetne venni a Duna kiáradása miatt; hibás tehát mind minősége, mind kiterjedésére nézve. Amint hallatszik, a takarmány szüke miatt a váczziak közül már sokan eladták marháikat. — 3. A kereskedők és aprólékos boltosoktól az uradalom különös taksát vesz, holott csak úgy tekintethetnek, mint más mesteremberek, a kik a contributió fölül mint zsellérek taksáltatnak az uraság censusára. — 4. A rétek helyett adott s u. n. *adiustationális földjei* a lakosoknak a legpartosabb helyen és távol a várostól kiadattak, mi miatt nem is javíthatják és azért kevés hasznát vehetik. Már pedig ha a rétek helyett adattak, a mint azoknak évenként hasznokat veszik, úgy azon földeknek is évenként hasznokat kellene venniök. A hiányosság miatt kívánnák azon adiustationális földeket közelebb fekvő jó földekkel felcserélni. — 5. A pálinka-kazánok tartása 2 frt fizetés mellett országszerte megengedve lévén a jobbágyoknak, mégis tapasztaltatik, hogy az uradalom a váczziakat attól tilalmazza, holott szőlők lévén, a törkölyt jobbra nem fordíthatják, mint pálinka-főzésre. — 6. A csörögi rétek mérsékelt díjon a városnak átadatni rendel-

tetvén, az uradalom minden kaszálótól 6 frtokat kért, már pedig az 1823. évi resolútió, mely a datialis pürben N. O. F. alatt beiktatva vagyon, 6-dik pontban (ad quartum) soknak tartja a 6 frtnyi díjt egy kaszálótól.

A pernek 11–16-dik lapjai mutatják, hogy a város beigtatott 15 nehézményei közt, a rétek és legellő fogyatkozása annak legnagyobb sérelme, minthogy azok nélkül marhákat nem tarthatnak és földeket sem művelhetnek. Ha a mlgos uraság a kisváczziakat a naszáli és katalinai legelőbe, a nváczziakat pedig a szőriba visszahelyeztetni, a mit a kaszálás után megtehet, úgy a kaszálójok fogyatkozását a magáéból valahol kipótolja, az egyezség könnyen létre jön; mert ha a város új szabályozás alá vétetik, a mostani állapotjuk az előbbinél rosszabb nem lehet. Állván az úrbériségi elv, ki kell tehát akárhol is nekik az egyenértéket adni. — „Ezeket kívántam, írja az ügyész úr bezárólag, tek. praef. úr bölcs ítélete alá bocsátani, kérvén, méltóztassék a kívánt egyezséget eszközölni. A per nálam vagyon, mely ha kívántatni fog és bátorságos alkalmatosság küldetik, kézhez szolgáltatni el nem mulasztom. Állandó tisztelettel maradván. Kelt Pesten, jan. 2-kán 1829. évben tek. praef. úrnak stb.“

Pest vgynek ezen évi sz. Andráshava 18-kán tartott közgyűlése által az 5213. sz. a. kiadott azon végzése, illetőleg hirdetménye, mely szerint minden a vgybeni községek úrbéri vagy egyéb panaszait annak útján előmozdítani utasítván, a fölség elé terjesztendő haszontalan folyamodványok, vagy Bécsbe menesztendő küldöttségektől eltiltatnak, dec. 11-ki tanácsülésen felolvastatott s ahhoz leendő alkalmazkodás végett az irattárba tétetett.

1830. jan. 4-kén tisztujtó-ülés tartatván, a birói tisztben Krenedits János s a plgrmsztriben Mitterhoffer Ádám úr ismét megerősítették. — Pest vgye főügyésze, tek. Reviczky Imre úr, a multkor Váczott lévén, meghagyta, mikép a város datialis perében főnforgó nehézségek pontonként leiratván, neki átadassanak. Erre nézve jun. 2-kán végeztetett, hogy miután a város az ellene főnforgó datialis perben, a 15 pontban előadott nehézmények közül kilencet elnézvén, ezen pernek az egyezség útján leendő bevégezése végett csak 6 pontot kíván orvosoltatni, s ezen ügyben tek. Muslay István úr volt vgyei fő- s a város assistens ügyésze által föltett írásbeli feleletek közbenjöttek, ezek tek. praef. úrtól elkértevén, Reviczky főügyész úrnak kézbesíttetni s a város ezen ügyének ajánlására egy bizottság Pestre leküldetni rendeltetett. — A püspök ő nmlga azon kegyes resolútiója olvastatott föl jul. 9-kén, hogy a város e folyó évre 9-ed és tized fejében bácskai szőlejétől 15 akó fehér bort, a szántóföldjei után pedig 50 pozsonyi mérő rozsot adni köteleztetik.

1831. febr. 26. ülésen előfordúl, mikép a mult évi országgyűlésen megajánlott 28,000 katona-ujoncból, a vgyei kivetés szerint, Vácra esett 35 ujoncra kiadott költség 569 frt s 52¹/₂ kr-ra rúgott. — A kisváci kálvinista eklezsia előjáróinak a püspök ő nmlga elé terjesztett azon kérvényökre, melyben a *gyadai rétekért a mlgos uradalom részéről a város pénztárába fizetett pénznek visszatérítése végett* a város ellen indított pernek eldöntését sürgetik, közbejött úriszék azon végzése, hogy ezen perben a város végső feleletét beigtatván, azt még ezen úriszékre beadja, az *ápril 29-ki* ülésen felolvastatván, végeztetett: „Jelentessék meg a tek. úriszéknek, mikép e perben a városi ügyész munkálkodván, annak visszaszerzését és a feleletet a város szorgalmaztatni fogja, következőleg, míg a város azt kezébe nem veendi, be nem adhatja. — Miután bíró úr jelentette, hogy tek. praef. úr a város perét kiadni nem akarja, e nélkül pedig a kért feleletet föltenni nehéz volna, *május 6-kán* a tanács, ama per kiadása végett, a vgyre folyamodni elhatározta. — Tek. *Reviczky Imre* úrtól a város úrbéri perében érkezett levél *jun. 6-kán* felolvastatván, tudomásul az irattárba tétetett. — Az úriszék azon végzése ellen, hogy annak kiküldöttsége által hajtassanak végre jövőben is a városi tanács előtt folyt perek, mivel ez az adózó népre terhes lenne, *jun. 10-kén* a tanács a vgyei tvszékre folyamodni elhatározta.

Püspök ő nmgnek a városi tanácshoz *jul. 6-ról* kelt s intézett azon levele, melyben az országban kiütött „*Epe kórságos nyavalyá*“-nak (vagy mint országszerte nevezi a magyar nép, a „*nagy kolera*“-nak, miképpen leendő megelőzésére s gyógyítására szorgáló szerek jegyzékét avégre, hogy a lakosok közt kihirdetessék, felolvastatván, *e hó 7-kén* ő nmlgnak ezen alattvalói gondoskodása köszönettel fogadtatott. — Az e városban kiütött epekört illetőleg, melyre nézve eddig a vgye tek. *Somogyi Károly* szbíró úr által a szükséges intézkedéseket megtétette és a költségeket is fődözte, ezek jövőre egészen a városra hagyatván s a költségek is annak terhére esvén, *aug. 11-kén* a tanács kellő körültekintéssel a szükséges intézkedéseket megtette és igen helyes tapintattal elhatározta *7 pontban*. — Az *aug. hóban Váczott uralkodott kolera* a városnak sok költséget okozván, azok fődözhetése tekintetéből *Bodonyi Sándor* váci nprépost ő mlgá által a szegény tanulók fölsegélésére hagyott s a helybei fődő káptalan kezelése alatt lévő pénzből a város 5000 vfrtkát vévén föl, ezen ússzszegről a kötelezvény kiszolgáltatni végeztetett.

A sok elhalt ember tetemeit a város kocsija bőven hordta ki a temetőkbe. — Az epekórban a szülők közül sokan elhalván s magok után neveletlen árvákat hagyván, *szept 2-kán* a tanács ezek javainak ússzszelrására kebeléből többeket kiküldött. — A városi község nevében püspök ő nmlgához beadott azon folyamodványra, melyben a lakosság egész alázatossággal kéri a földesúr ő nmlgát, hogy a várost a költséges porlekedéstől megoltalmazván, a többrend-

béli nehézmények közül 6 pontra leszállított és tek. assistens ügyész úr által három iratban előadott kérését a város javára jóváhagyni méltóztatnék-, közbejött kegyes resolútiója ugyanazon tanácsülésen felolvasztatott. — A jegyzői hivatal által az epekórban elhalt, naponta rendszeren följegyzett és a főszbirói hivatalnak bemutatott táblázati tudósítások jegyzéke *dec. 29-kén* a 869. sz. a. bemutatvatván, ebből kitűnik, miszerint *Váczott a nevezett járvány jul. 28-kán vévén kezdetét, szept. 25-keig, mely napon dühöngeni megszűnt, 257-ten, s ez ideig más betegségekben 287-ten, összesen 544-en lettek a halál áldozatává!*

1832. jan. 3-kán Krendits János úr a birói és Mitterhoffer Á. a polgrmstri tisztben ismét megerősítették. E tisztujtó-ülésen praef. úr meghagyta, mikép a város és árvák pénztárai évnegyedenként gondosan megvizsgáltassanak és a számadások az uradalom elé terjesztessenek. — *A múlt évben uralkodott kolera alatt kitört zendülésben résztvevőkre* a vgye részéről ugyanazon évi szept. 10-kén Váczott tartott tvszék által hozott ítéletet tek. *Somogyi Károly* szbiró úr a városnak megküldvén, az ezen évi *ápr. 3-kán* az irattárba tétetni végeztetett. — Az incassatori hivatal bemutatván a nagyobb adóhát-rálékosak névjegyzékét, azok ellen szigorú végrehajtás rendeltetett el. — A vgynek *majus 18-kán* kiadott s szlgabiró úr által e városi tanácshoz intézett azon végzése, miszerint a *megszűntetett helybeli két kapás-céh* ládáiban találtatott és összesen 1048 írtokat tevő adósági iratokra nézve, melyek az ajánlatoktól koronként befizetett kamatoknak tökepénzekre történt fordításuk és ezek kihelyezésökből keletkeztek, azok, a kiknek ajánlataiktól ezen kamatfizetések amaz összeget gyümölcsözték, mint e pénznek tulajdonosai megkérdeztesenek, bogy azt mily célokra kívánják fordíttatni, *jun 22-kén* felolvasztatván, másolatban a két megszűntetett kapás-céh elöljáróinak kiadatott.

A város folyamodványa következtén a püspök ő nmlga annak a kir. haszonvételeket három évre ismét bérbe adja ki évi 8000 vfrtok fizetése mellett, mikép ez a *szept. 7-ki* ülésen előfordúl. — Olvasztatott *nov. 20-kán* a mlgos uradalom azon végzése, mely szerint ezentúl az uradalom gazdasági ülése „*uradalmi tiszti ülés*“-nek fog neveztetni. — Püspök ő nmlgnak a tanácshoz intézett irata, hogyha a kegyes alapítványi pénzek kezelői azon késedelmes fizetőkre nézve, kik éveken át hátrálékban vannak, a városi hatósághoz fordulnak, az minden igyekezetét a hátrálékok behajtására irányozza, különben az egyház kénytelen lesz az oly késedelmezőktől a tökepénzeket erővel is visszaszerezzeni, — *nov. 27-kén* felolvasztatván, ez ügyben a tanács az erélyes támogatásról ő nmlgát biztosította.

1833. febr. 5-kén a város a folyó kiadások fődözhetése tekintetéből a kegyes alapítványok pénztárából 2000 frtokat fölvenni elhatározta. — Vgyei végzés folytán, a megszüntetett kapás-céh tőkepénzei kezelés végett szbiró úr által a szentszéknek átadatni végeztetett. — *Vetési Pál* mészáros-mester a helybeli hét mészárszéket 7018 frton haszonbérbe kivette mácz. 22-kén. — A május 10-ki ülésen emlité biró úr, mikép a *katalinai országút építése* a helységek közt felosztatván, ebből a városra 365 öl esett. — Mint az e hó 11-kén tartott ülésen előfordúl, az utóbbi katona-állításkor a város 35 ujoncot adott. — A vgye curialis házának fölépítésére a lakosoktól 100 pft szedett be; miről dec. 13-kán a nyugtát jegyző úr bemutatta. — Ezen évben is a város a katonalovak ellátásával nagyon terheltetett, 5000 zab- s 3000 teljes lóadag lévén rá kivetve, miután már előbb 2000 ily adagok vettettek ki rája. A város ezen adagokat 40, illetőleg 70 drjával váltotta meg, mikép ez a dec. 22-ki ülésen felhozatik.

1834. jan. 18-kán vegyes ülés tartatván, hét év letelte után a két város közös bikáinak egy évig a káptalani város által leendő eltartása a szokott föltételek alatt kijelentetett. — A „*budai magyar-színész társaság föllállítására*“ összegyűjtött 114 frt s 20 krnyiösszszegről, mely a szolgabiró úrnak átadatoott, szóló nyugtát a jegyzői hivatal febr. 14-kén bemutatta. — A *Duna vize által megrongált dunapart föntartása végett emelendő falra szükséges költségek pótlására* a nmlgú gr. *Nádasdy Ferencz* püspökhöz Pozsonyba küldendő folyamodványt e hó 21-kén a jegyzői hivatal bemutatta. A vgyei gyűlés határozatánál fogva néhai *Naisz Henrik* volt városi perceptor özvegye *Wallner Örsze*, kérelme iránt adandó nyilatkozatra az úriszékhez onnét pedig a főnforgó ügyállás előterjesztése végett a városi tancsához utasittatván, végeztetett:

„Jelentessék meg az illető irományok előterjesztésével a tek. úriszéknek az, hogy a kérelmezőnek férje maga házát önkényt eladván, annak árát a pénztári hiány pótlására adta, holmiait alattomban számos akónyi boraival együtt Pestre lehordatván, elmenetelével a városi pénztárban számadása alatt volt készpénzt is nagy részben elidegenitette, s ezen tettével azt okozta, hogy a pénztári hiány háza és csekély ingóságai árából ki nem telvén, nevezetesösszszegű hátrálék jólelkű kezesének terhére maradt fön!”

Ápril 10-kén tek. *Kámánházy Ferencz* ő nmlga uradalmi főügyészének elnöklete alatt vegyes ülés tartatván, szó volt a nagy árvizek által megrongált Dunapartnak jó karba helyezéséről, hogy az az e tájékon álló házak a leomlás veszedelmétől megóvassanak, s arról, hogy minémű költségekkel kívánná a város e tájék orvoslását eszközölni? *Regele József* kőmives-mester úr által kimunkált tervet a legcélszerűbbnek mutatkozott; e szerint egy kőfal emelendő

melynek teteje az alaptól legalább is három lábnyira elálló legyen, *Suhajda Mátyás* mérnök úr által ajánlott rézsutas kötöttséssel. A költségekre nézve *P. Vác* városa küldöttei részéről azon alázatos nyilatkozat történt, hogy ezen nagy költséget kívánó roppant munkálat a közönség erejét nagyban fölülmúlva, *e célra csak 4000 frtokat áldozhatna*, s ezen összeget is a szűkölködő városi pénztár fölkölcsönözni lenne kénytelen s azért alázatosan könyörög a város, hogy az ezen öszszegen túl megkívántató költségek kegyes adakozások által pótoltságának. A káptalani város küldöttei is a segedelmet megígérték, s az önkénytes adakozásra a lépések megtétettek.

Tek. urad. praef. úr a nmlgú *gr. Nádasdy Ferencz* püspök úrnak, a város folyamodványára kiadott azon kegyes ajánlatát, mely szerint az árvíz által megrongált dunamelléki part oltalmára állítandó kőfalra szükséges költségek pótlására 5000 vfrtkat fog a városnak ajándékozni, másolatban megküldvén, *ápril 24-kén* fölolvastatott s azért köszönet mondatni végeztetett. — A nevezett urad. főügyész s többen a *május 23-ki* ülésen megjelenvén, Regele tervét elfogadták ama kőfal építésére nézve s kijelenték, miszerint e nagy munka létesítése végett egy építőmesterrel kell szerződni s annak előre is nagyobb pénzösszeget adni, azért intézkedés tétetett az ajánlatok beszédésére. — A város a kir. javadalmak haszonbérbe bocsátásának három ujságlapban ki hirdetéscéért 43 frt s 6 krt fizetett, mint ez a *sept. 13-ki* ülésen előfordúl.

1835. febr. 10-kén előfordúl, mikép *Mitterhoffer Ádám* és *Gábor Ferencz* urak elaggottságuk miatt a város szolgálatára már képtelenekké lévén, a nmlgú püspök úr által az előbbi, öregsége és hű szolgálata tekintetéből a tanácsbéli rangban, fizetés nélkül, meghagyatott. — Tek. praef. úr hozzá áttétetni rendeli azon gazdák neveit, kiknek marháik nem lévén, földjeiket haszonbérbe adták s így azokat mások által bitangoltatják, valamint azokét is, kik a tek. úriszék rendeletének eleget nem tettek, nem szerezvén az előfogatozásra lovakat, — *sept. 18-kán* e rendelet fölolvastatott. --- Hogy a vámhaszonbérlek vétkes kihágásai és gaz zsarolásai elfojtassanak, mivel azok különben a legnagyobb fölvyigázat mellett is teljesen meg nem gátoltathatnak, a vám házi kezelletésének elrendelése és a haszonbérlekkel tett szerződvénynek a vgye által teendő azonnali megszüntetése végett, a városi közönség tek. főszbiró úrhoz folyamodni kívánna, az elkészült folyamodvány bemutatattott s jóváhagyatván, tek. főszbiró úrnak kézbesítettetni végeztetett.

1836. jan. 13-kán *Krenedits János* ismét, szótöbbség folytán, a birói tisztségben megerősítettet, *Rádoczy István* pedig plgrmrtré választatott, az öregsége miatt leköszönt *Mitterhoffer* helyett. A többi

tisztviselők is megerősítették. — A városi hatóság azon kérelmét, hogy a rendetlen és botrányos viseltű *Acsay József* a tiszteletbeli tanácsosságra vissza ne helyeztessék, mert ez csak a tanács lealacsonyítását eredményezné, tek. praef. úr helyesnek találta és azt előmozdítani is ígérte *jan. 15-kén*. — A *Pesten építendő magyar színház részére* 38 ft s 10 kr. gyűlt be, mint ez a *19-ki* ülésen említettik. — A tek. úriszéknek 1835. jul. 20-kán kiadott azon végzése, miszerint tek. *Kámánházy Ferencz* urad. főügyész úr, az ezen városi tanács előtt főnforgó perek rendes folyamának eszközzése és az igazság kellő kiszolgáltatása végett biztosul kirendeltetik, *jan. 26-kán* felolvastatott. — Mint ilyen a *febr. 9-ki* ülésen magát egy szép beszédben bemutatta, melyre a tanács nevében *Csllag M. főjegyző* úr válaszolt igen meghatóan, s aztán a nevezett biztos úr, hivatalát illetőleg, igen alkalmas utasításokat adott a tanácsnak.

A városi perceptoratus, az incassátori hivatal, úgy szintén a kulcsári, kamarási és alkamarási hivatalok számadásai, melyek több évek óta az uradalmi számvevőség által fölülvizsgálva nem voltak, e végett annak $\frac{1}{4}$ év alatt átadatni végeztettek a *febr. 12-kén* felolvasott uradalmi rendelet folytán. — A végrehajtást a hátralékban lévő adózók ellen megindítani szükséges lévén, a nemes vgye ide rendelt embereivel annak eszközzésére a plgrmtr és a többi tanácsbéliék kiküldettek a főszbíró úr levelében foglalt utasítással ellátva. — Felolvasatott *aug. 19-kén* tek. *Somogyi Károly* szbíró úrnak a tanácshoz intézett azon irata, mely szerint *Bartos János* és *István* vámbérlők a mlgos uradalom jobbágyságainak megvámoltathatóságok ügyében a vgyre beadott folyamodványukra, a vgynek ezen évi 3734. sz. a. kelt s kiadott azon végzése a tanácsnak tudatára adatik, miszerint a városnak a mlgos uradalommal kötött szerződvénye 4-ik pontja szerint, mely így szól:

„Azon kívül, minthogy az *Uraság Jobbágysái* a *Vám Terhe* alatt a *Váci határban* lévő *Ország Uttyainak* reparatiókban kézi munkájok által a *Várost* segítik, azontúl, valamint eddig úgy ennek utánna is *Vámost* szedni nem fog, kivévén a *Váci négy országos Vásárokat*, hogy azokban az *Uradalmi Jobbágyságok* valamely kereskedést folgtatnának és azon esetben is a *Neográdi, Kosdy, Szendi, Berkenyei és Verőczei lakosoktól* csak *fél Vámost* fog szedetni“, — az itt megnevezett jobbágyságokra nézve kötött szerződési pontot a vgye jóváhagyván, e végzése szoros megtartására az illető vámbérlők utasíttassanak. Erre nézve *végeztetett*, miszerint a mlgos uradalom jobbágyságaira nézve hozott végzés a jelenvolt vámbérlőknek szoros alkalmazkodás végett tudokra adassék és az érdeklött jobbágyságokkal is közöltessék.

Tek. *Kámánházy F.* urad. főügyész és biztos úr elnöklete alatt *sept. 15-kén* ülés tartatván, elnök úr előadá, mikép a helybeli kórházban, gr. *Migazzy* bibornok ő főmga alapítványa szerint, 12 elaggott, munkaképtelen szegényt és szükség esetén több nyomorúltat és beteget is ápolni kellvén, de miután annak tőkepénzeiből sokak

által a kamatok fizetése már éveken át egészen elhanyagoltatott s a kegyadományok is csak kis mérvben észlelhetők, ha püspök ő nmlga az intézet szükségéi fedezésére nem kölcsönöz nagyobb összeget, ama szegényletes eset állott volna elő, a szegényeket az intézetből elbocsátani és azt bezérni kellett volna. Ennek folytán a hátralékosak tartozásaik fizetésére 15 nap alatt szoríttatnak, mely határidőre nem fizetőknek pedig a tőkepénzek fölmondattak, tőlök azok erőszakkal is visszavétetni rendeltetvén.

A múlt sept. hó 21-kén 95 mesterember és szőlőmives egyén által a házankénti bormérés szabadsága és a szántóföldekbeni részletés végett ő nmlghoz beadott folyamodványra a földesúr által tett hátírat, mely szerint törvénytelen kérelmőktől a folyamodók elűttenek, ugyanazok jelenlétükben az okt. 16-ki Kámánházy F. urad. főügyész elnöklete alatt tartott ülésen felolvastatván, miután a jelenlevők közül némelyek helytelen kérelmökhez tovább is ragaszkodtak és a mlgos uradalom tekintélyét sértő durva és otromba kifejezéseket is hangoztatva, a többiek nevében is kinyilatkoztatták volna, mikép ő nmlga e hátíratán meg nem nyugodhatván, kérelmők megnyerése végett felsőbb helyre is folyamodni kívánnának, s e végre felsőbb helyre is folyamodni kívánnának, s e végre ama hátírat másolatát magoknak kiadatni kéri. Mi nekik kiadatni végeztetett.

Tek. Kámánházy F. elnök úr néhai gr. Migazzy Kristóf b. bornok és a vácsi püspökség admtra ő fömlgnak a helybeli kórház ügyében, még 1776. évben kiadott rendeletei másolatát szükséges tudomás végett a dec. 2-ki ülésen átadván, a városi tanácsnak többször meghagyva lévén már, miszerint Rádóczy István plgmrstr úr a rábizott végrehajtási s egyéb ügyekben szerfölött hanyagnak mutatván magát, azok tőle elvétessenek, s amennyire még teljesítve nem volnának, más alkalmasabbakra bizattassanak, az e hó 21-ki ülésen jövő szerdáig terjedő határidőért esedezett, a midőn a rábizottakat mind teljesítve fogja beterjeszteni. E kérelme meghallgattatott s kötelme teljesítésére komolyan megintetett. — Vadass Pál úr, árvagondnok és hites ügyvéd, azon szép ajánlatot tette, miszerint a szegénysorsu embertársak ügyeinek díjnélküli vitélet magára vállalja és ha idő folytán a „szegények ügyvédje“ a városi hivatalok leendő szervezésében helyet és fizetést nyerne, ezt is oda ajánlaná a városi pénztár javára. E dícséretes ajánlatot a tanács dec. 23-kán méltó helyesléssel fogadta.

Tek. Párnicsky Eduárd meghagyása következtében, hogy a vámbérlők által főkép országos vásárok alkalmával elkövetetni szokott gaz zsarolások és huza-vonások meggátoltassanak, minden vámbérlőkre naponként a vámbérlők által fizetendő 1 pfnyti díj mellett kiküldöttek rendeltetnek ezentul, kik az országos vásárokon kívül a legszigorúbban fölvigyázni tartoznak. — Nagyobb biztonság okáért az árvák ügyeit tartalmazó iratok a városházi levéltárban őriztetni rendeltettek a tanács által. — Az 1835. évi vgyei dicális

összeírásba felvett 2430 hold adiustationális földek után fizetett összegnek az 1836. évi városi adóba leendő beszámításának eszközlése végett ugyanazon ülésen a vgyre folyamodvány menesztetni végeztetett.

1837. jan. 21. A nevezett árvagondnok úrnak ő nmlghoz menesztett folyamodványára, hogy a szegény sorsú adózók és árvák ügyeiben, mint pártfogó ügyész dolgozhasson, és neki a tanácsülésen helye legyen, kiadott resolútiót a tek. urad. praef. úr megküldvén, felolvastatott. — Ezen praef. úr meghagyása következtén a városi pénztár megvizsgálására egy bizottság küldetvén ki a tanács részéről, melléje márc. 31-kén egy tanácsbéli és a két szószóló urak rendeltettek. — A tek. úriszék azon végzése, mely szerint az e szék előtt folyamatba tett és teendő perekre nézve „pertár“ állittatik föl s ennek tárnokául Thier Károly úr rendeltetik, felolvastatván e rendelet az iratárba tétetett a hozzá lendő alkalmazkodás végett.

A főszbirói körlevél szerint, a Szolnokról Pestre szállítandó sóból a püspökvázi gazdákra 5437 mázsa volt kivetve, mikép ez az ápril 28-ki ülésen előfordúl. — A vgyei rendelet folytán, a vámtariffa ellen zsarolásokat elkövető vámbérlők az utasok kára megtérítésén kívül 12 botütéssel vagy 12 frt lefizetésével fenyítettnek minden egyes ily esetben, mikép ez a május 12-ki ülésen felolvastatott. — A számosan megjelent alsóvárosi gazdaság a szántóföldeknek és teherviselő gazdaságnak úrbéri rétek fejében, a kir. resolútió szerint, megítélt derecskei, eddig a város birtokában lévő réteknek tagonkénti felosztását az ő helyén eszközöltetni kérvén, aug. 25-kén végeztetett: „Ezen, a gazdaság által előterjesztett s több nehézséggel járó kérelem iránti tanácskozássra egy tanácsbéli és a főjegyző urak magok mellé veendő néhány gazdával tek. Gáál József assistens úrhoz leküldettek.“

A Rádóczy plgrmstr kezelése alatti ügyek, annyi intelem daczára is, rendbe szedve nem lévén, s e miatt az úrszéke előtt s ő nmlgnál is többféle panaszok emeltetvén, az előbbinek azon végzése olvastatott fel ezen ülésen, hogyha ebbeli kötelmét a tanács egy évnegyed alatt nem teljesítendi, a felmerülő károkért a felelőség terhe a tanácsra fog háríttatni. Ennek következtén az illető tárgyakra nézve két megbízott tanácsbéli megintetett, miszerint a rájuk bízottakat haladék nélkül pontosan teljesítsék. — Még a 657. sz. a. ügy is Radóczy plgrmstr hanyagságáról tanuskodik; ismét egy havi határidő tüzetvén ki kötelme teljesítésére. — Tek. Párniczky szbiró úr a tek. úriszék azon jkönyvi kivonatát, mely szerint tek. Pest vgynek az 1836. évi 3644. sz. a. kelt határozata következtén, a helybeli ökrös gazdák lovak tartására köteleztetnek, és ha a nekik adandó határidő alatt lovakat nem szereznének, ökreik tek. szbiró úr által eladatni s azok árán lovak vétetni rendeltetnek, avégre a tanácsnak átadatván, mikép ezen végzésről az érdeklött gazdák tudósíttassanak, meg-

hagyatván nekik, hogy a most következő pesti vásárig lovakat szerezzenek, különben tisztelt szbiró úr ökreiket árverés útján eladni s azok árán nekik lovakat fog vásároltatni. A tanács ennélfogva ezen *okt. 13-ki* ülésen azt végezte, mikép a köv. vasárnapra az ökrös gazdák beszőllittassanak s akkor a vgye ezen rendelete velük közöltessék.

A marhatartó gazdaság részéről a *tagosztály szorgalmaztatása* és a postaútnak közötté való felosztása, úgyszintén az előfogatozási rendnek behozására nézve tek. szbiró úr elé terjesztett folyamodványára, ő tek. uraságának azon rendelése, hogy miután a tagosztály ügyében a szükséges intézkedések a vgye által már megtétettek, s azok eszközését bevárni szükséges lévén, ez az előfogatozás szabályzatát nem gátolná, az ökrös gazdák az ő meghagyása következtén, mielőbb lovakat szerezvén, *hetenként hat fogatnyi lovas hetellőt* tartsanak, különben a vgynek a lovak tartására nézve kiadott rendelete foganatosíttatni fog. A postaút pedig illető részletekben a gazdák közt felosztassék, — *dec. 9-kén* felolvastatván, a gazdáknak mihez-tartás végett tudokra adatni végeztetett.

A telkes-gazdák és némely házas zsellérek a tagosztály, úrbéri korcsmák szaporítása és egy, fizetéssel ellátandó, állandó ügyvéd tarthatása végett a httö-tanács elé terjesztett, és az úrbéri korcsmák szaporítása iránt fölvetett kérdésnek eldöntésére nézve, urbéri pere a vgye végzése következtében történt utasításával a tagosztály és állandó ügyész tartása iránt *dec. 28-kán* a vgye küldöttsége által nemcsak a telkes-gazdák, hanem a tanács és vál. polgárság is kihallgattatván, miután tapasztaltatott volna, hogy a telkes-gazdák nagyobb része csakugyan egy állandó ügyész tartását kívánja, ez pedig nemcsak célszerűtlen, hanem fölösleges, és az adózó közönségre nézve terhes is volna, annak elmellőzése végett több fontos okoknál fogva a tisztelt kiküldöttséghez kérvény föltétetni végeztetett, mely a jegyző által elkészíttetvén, felolvastatott és jóváhagyatott.

1838. jan. 3-kán. olvastatott a marhatartó gazdaság nevében *ötrendbeli kérelemmel* tek. urad. praef. ur elé terjesztett és a kitételek iránt a szőri ölfá felosztása előtt adandó tudósításra ezen városi tanácshoz utasított folyamodvány és annak pontonkénti tanácskozás alá vételével, *végeztetett*: 1. A folyamodó gazdaságnak *az úrbéri rétek és a szőri ölfának telkek szerinti felosztása* iránt tett kérelme a tanács által nem találtatván helytelennek, a felosztást az érdekhez alkalmazandóul javasolja, olyképen, hogy miután az ökrös gazdák a vgye rendeletét is megvetve, sőt annak fenyegetésével sem törődve, lovakat nem szereztek, és azért az előfogatozás terhét egyedül a lovasgazdák vitték, a jövő évben eszközözendő felosztáskor csakis az olyanokra legyen tekintet, kik lovakkal bírnak, s az előfogatozás terhét egyedül a lovasgazdák vitték, a jövő évben eszköz-

lendő felosztáskor csakis az olyanokra legyen tekintet, kik lovakkal bírnak, s az előfogatozási szolgálatot nem teljesítő ökrös gazdáktól, az újabb szabályozások szerint, az urbéri telkek elvétessenek. — 2. Mivel a város orvosa és a gyepmester nemcsak a gazdákat, hanem az egész közönséget szolgálja, nem az urbéri faizásból, hanem a város pénztárából veendő költségen szerzett fával láttassanak el ők.

3. Mivel az urad. mérnök úr az urbéri linea kimérése által azoknak használ, kik az urbéri faizásból részt vesznek, fáradaalma jutalmaül neki járó két-ölnyi fa-illetménynyel a közpénztárt terhelni nem lehet, hanem ez azon faizásban részesülők rovására essék. — 4. Hogy az elemi iskolák fűtése és a tanítók szükségére megkivántató fa nem az urbéri faizásból adassék ki, hanem essék ez a közpénztár terhére, ez ellen a városnak nem volna kifogása; mert az iskolák nem csak a telkes-gazdák, hanem a többi adózók gyermekei által is használtatnak, és különben is a szerződvény szerint, az iskolák szükségére megkivántató fa a mlgos uradalom erdeiből lévén kiadandó, ezen fának csak vágása és behordása illeti a várost, — annak a szóri lineától leendő elhárítása végett a tanács már lépéseket tett, de a tek. úriszék által e kérelmetől elűtetett. — 5. A gazdák azon kérelmét, hogy az iskolák, a városi tanácsbéli és tisztviselő urak fájoknak behordása csak akkor történjék, midőn a gazdaság a maga fáját hordja, a tanács nem helyeselheti; mert az összes fák egy-szerrei hordása mellett a számadást rendben tartatni lehetetlen. E tekintetben tehát a tanács a régi gyakorlat mellett állapodott meg.

E vélemények előterjesztésével tehát tek. urad. praef. úr megkéretni rendeltetett, hogy a szóri ölfavágás már elvégezve és fel-olvasva is lévén, mihez tartás végett a tanácsot tudósítani méltóztat-nék. — Felolvastatott tek. praef. úrnak a tanácshoz áttett levele, melyből az derül ki, hogy miután némely nyugtalan lakósok tilal-mas gyülekezetet tartanak, a népet, házról-házra járva, pürtütésekre buzdítják és zavarokat idéznek elő, a bünös törekvések káros követ-kezéseinek elhárítása végett, tisztujítás, a kir. resolútió folytán, tar-tatni nem fog. — A gazdák közül többen nagyon rajta lévén, hogy tisztujítás tartassék, a városi tanács ez ügyben ő nmlghoz folyamo-dott, ki is azon nyilatkozatot tette, mikép a nmlgú httö-tanáctól érkezendő kegyes fölvilágosító intézvényig az ügy fölfüggesztetik, lévén ez a népnek tudtára adandó.

Olvastatott a gazdák által az uradalom elé terjesztett öt-rendbeli, s aztán az az által a tanácsesal közlött s ez által elinté-zett kérelemnek jóváhagyását tartalmazó irat, azon kikötéssel, ha a tanács által ez ügyben megállapítottak fensőbb határozat folytán valami változást nem szenvednek. Mi is jan. 26-kán foganatosíttatni végeztetett a tanács által. — Végre mégis márcz. 13-kán tek. praef. úr elnöklete alatt, számosak jelenlétében, városi tisztujító-szék tar-tatván, Rutzmóser Ferencz úr 583 szavazattal bíróná, Holdházy Já-nos úr pedig 432-vel főjegyzővé választattak meg, Póder István úr

419 szóval aljegyzővé emeltetett; hatan vál. polgárokká s ketten szószólókká tétettek a vál. polgárság testülete által. Ezután *Fáy György* főszbiró úr kiküldésének híven megfelelni akarván, megkérdezte a városi közönséget: „*Vajjon akarja-e a város többi tisztviselőit is ezuttal megválasztani?*” s előmutatta, a több mint 300 lakos által alírt nyilatkozatot, melynek tartalma szóról-szóra így hangzik:

„Tekéntetes Fő Biró Úr! Kegyes Urunk! Értésünkre esvén, *hogy a Biró és Notárius Urak által ell. tsábított emberek a Városi Tiszti Kar megválasztásában törekednek*, de mivel a Tiszti Kar Választása egyedül a Nagy Méltóságú Földes Uraságnak több Századok óta törvényes jussában legyen, abba egyáltalán nem avatkozunk; de nem is avatkozhatunk, mert mi Eő Excellentiájától, sem a Tettes Ns Vgytúl soha nem kértük, hanem egyedül a mihez jussunk legyen, t. i. Biró, Választott Polgárok s Jegyzőknek megválasztását. A midőn egész alázatossággal könyörögnénk, leg mélyebb alázatossággal ezen kijelentésünkkel maradunk Tettes Fő Biró Úrnak leg alázatosabb szolgálói, P. Vátzon Martius 12-én 1838.“ P. Váczi Lakosok neveik s aláírásaik.

E nyilatkozaton a jelenvoltak megnyugodván, a kegyes földesúrnak ez úttal kimutatott atyáskodását hálásan megköszönték, tek. elnök úr pedig a közönséget szerény viseleteért megdicsérte és továbbra is a béke- s engedelmességre intette. Erre következett az új birónak ünnepélyes felesketése a székesegyházban, mely után a „*Nép a Szent Egyházból haza takarodott, éppen azon üdő pontban, melyben a Duna jege elindulván, borzasztó Vészt hozó árvájával, Vác Várossának Duna melléki és alsó Várai részeit elöntötte, s a 2½ ölnyi magasságra növekedett dagállya sok házakat leomlasztván, Számos Tsaládokat inségre, nyomorúságra juttasztott!*“

Tek. járásbeli szbiró úr márcz. 17-kén kijelenté, hogy valamint szívből örvendett az e hó 13-kán közóhajtással megtörtént birói s egyéb választásokon, úgy most az azon nap elindult Duna jege által okozott árvíz miatti sok károk fölött nem titkolhatja el mély szomorúságát, s felszólítá az elüljárókat, mikép a helybeli szintársulat által a kárvallottak javára e napon adandó szini előadáson mind magok jelenjenek meg, mind pedig másokat is a megjelenésre ösztönözzenek, hogy így a szegény károsultak javára valami segedelmet majd nyújtani lehessen. *Kámánházy F.* urad. főügyész úr pedig indítványozá, hogy e célra iverk bocsáttassanak ki s az így bejövendő őszszeg azonnal osztassék ki az inségesek közt. Az aláírási iverk hát az egész városban köröztetni végeztettek, annál inkább is, mivel ily módon az előbbi napon a biró, tanácsbéli és tisztviselő urak 100 frtnál többet gyűjtöttek. A vgyéből s az ország egyéb részeiből is kaptak az inségesek segélyadományokat, mikkel legalább türethetőbbé lön állapotjuk téve.

Határozattá lön, mikép ezentúl minden kedden és pénteken, kivévén az ezekre eső ünnepet, a biró négy tanácsossal ülést tartson, tár-

gyalván azon eseteket, melyek elhalasztása káros lehetne az érdekelttekre. — Felolvastatott gr. Nádasdy F. váci püspök ő nmlgnak, mint kegyelmes földesúrnak levele e hó 23-ról kelezve, melyben előrebocsájtja, hogy „nem kis fájdalommal vette légyen azon hirt. mikép ezen város a folyó hó 13-kán elindult Duna jege okozta árviz által a Dunamelléki föl- s alrészben tetemes károkat szenvedett légyen, melyek az itteni lakosoknak főképen azon osztályát érték súlyosan, kik mindennapi kézi keresményeikkel magokat s családaitat táplálják; mennyivel nagyobb tehát ezeknek inségök, annál kellőbb segedelmet nyújtani kívánván, azon atyai indulata bizonyításául, melylyel különösen ezen város lakosai iránt mindenkor viseltetik, a megkárosodott. P. Váci Lakosok fölsegéllésére tíz ezer vfrtokat, nyolczvanezer égett téglát s háromszáz pozsonyi mérő rozsot ajánl, mely adomány az urad. praef. úr elnöksége alatt működő küldöttség által az egyes lakosok közt a szenvedett kár minőségéhez képest osztassék fel.“ Ő nmlga e kegyességét a tanács ezen márcz. 23-ki ülésen egy külön küldöttség által végezte megköszönni.

Ezen árviz által itt az épületek, vetésekben, gabona, marhákban stb. okozott károkat a vgye összszeiratni s e lajstromot be-terjesztetni rendelte, mikép ez az ápril 3-ki ülésen előfordúl. — Olvastatott e hó 5-kén a tek. uriszek azon végzése, mikép a tanácsnak mindenekelőtt gondja legyen a város pénztárát az időnkénti kiadásokra nézve rendben tartani. A perceptor és gyámatyának pedig kötelemköké tétett, mindennemű bevételek és kiadásokra nézve, ezentúl a havonként készitendő kivonatot a tek. urad. praef. úrnak mulhatlanul minden hóban bemutatni. — Bíró úr jelenti május 2-kán, hogy a város datialis perét a köv. úrbéri-szek előtt a város részéről beigitatandó kellő felelet végett az előadó főjegyzővel és többekkel a pártfogó főügyész tek. Gáll József úrnak Pestre levivén, mivel a főügyész a múlt évi decemberben a váci gazdaság által ellene tett nyilatkozattal magát megsértve érezte, az említett per tovább-viteletől elállott. A tanács e jelentésről sajnosan értesülvén, minthogy a nevezett pártfogó csaknem kipótolhatlan volna, a városi elüljáróság megkérni határozta, mikép a pártfogói tisztet még tovább is vinni kegyeskednék.

Számos telkes-gazda kérelme következtén e hó 18-kán végeztetett: „A gombhidi rétek“-nek a f. évi urad. tisztí ülés 165. sz. a. kelt s tanácsnak szintén ezen évi 202. sz. a. felolvasott, és ez úttal a gazdák előtt ismételt végzése által a telkek utáni felosztás elrendelve lévén, az a tanács által megváltóztatható nem lévén, ez úttal is végrehajtani rendeltetik. A tagosztály sürgetésére nézve pedig oda utasítatnak a gazdák, hogy mivel a pártfogó tisztí ügyész a a város ügyeiről lemondott, várják be a vgye ez iránt hozandó végzését. Egyébiránt pedig tek. Dubraviczky Simon alispán úr megkéretni rendeltetett, hogy a vgyei közgyűlésen a vártfogó ügyésze ki-neveztetéséről gondoskodni méltóztatnék. — Praef. úr a váci káptalan-reszi Burgundiában viz által házaiktól megfosztott lakosoknak a

egyttől leküldött folyamodványukat vélemény-adás végett közölvén, erre jun. 9-kén végeztetett:

„A közlött kérvénynek leginkább csak két pontja érdekelvén P. Vác városát, annak azon kitételére 1-ör, hol a csillagutcai vonalon kérnek kiegyenlítés mellett magoknak lakhelyet, a tanács úgy vélekedik, hogy így P. Vác városa a legjobb helytől, mely a város derekán fekszik, s a keresetre legalkalmasabb, fosztatnék meg, s ez az adózásra nézve káros lenne. — 2-ör, a káptalanrészi folyamodók által célzott „*lányasi legelő*“-hez, mint közöshez, szintén joga lévén P. Vácznak, károsodott lakosait $\frac{7}{8}$ részben kívánja részesíttetni.“ — Egyébiránt az előadó főjegyző által indítványba hozattatván az, hogy mivel némelyek a káptalanvárosi tanácsban is a két testvérvárosnak egyesítését kívánnák, annak eszközlése az itt szóban lévő nyilatkozványban megérintessék, — az a többiek által pártoltatott; azonban *Rutzmózer F.* bíró és *Verner Imre* szószóló urak által elleneztetvén, kihagyatni végeztetett.

A kamarás és aljegyző urak a gombhidi rétet fölmérvén, az 1100 öltre ütött ki, mely összegből $\frac{1}{4}$ telkes-gazdára 5 öl számíttatván, az egész nyilas 1055 ölet tesz, a fönmaradt 45 öl a fogyatkozást szenvedők pótolására hagyatott fön a jun 13-ki ülés határozatánál fogva. — A városi pénztárnok úr e hó 16-kán jelenti, mikép a kir. haszonvételek árendájába hátra volt 3000 ftokat az urad. pénztárba lefizetvén, urad. pénztárnok úr *Hajnik F.* értésére adta, miszerint ő nmlga, míg ezen évnek mult felére a hátrálékban lévő 6000 frtot a város le nem fizeti, addig a haszonbérlet meghosszabbítását illető új szerződvényi irat az uradalom által kiadatni nem fog. Erre a tanács megkérni határozta a földesúr ő nmlgát, lenne kegyes az új szerződési levelet kiadni, s erre aztán a város is igyekezni fog ama 6000 vfrtnyi hátrálékot az urad. pénztárba befizetni. — Tek. praef. úr megkéretni rendeltetett, hogy a kir. haszonvételek szerződvényei iratának kiadását közbenjárásával pártolni kegyeskednék.

Bíró úr bemutatja a város rendezése tárgyában 1834-ben működött küldöttség által a város tisztviselőire nézve tervelt szabályzatokat. — Olvastatott aug. 18-kán a jul. 19-kén tartott tek. úrbéri szék azon határozata, mely szerint *P. Vác városának tanácsnokai és egyéb tisztviselői hivataluk után birt sz. ntőföldjeik azoknak teljesen birtokukba adattak át.* — Olvastatott sept. 28 kán Gáll József pestgyei fő- és városi pártfogó ügyésznek irata, melyben tudósítja a városi tanácsot, hogy hivatalát és Pestet is elhagyván, a várost illető ügyiratot tek. *Majerfy Károly* úrnál tette le. Ezek átvételére a plgrmstr és főjegyző urak kiküldettek, egyszersmind megbízatván, miszerint a város részére más pártfogó ügyész kineveztetését eszközöljék. — A főszbíró úrtól érkezett levél folytán, mely okt. 5-kén felolvastatott, a vízáradás által megkárosultak e hó 8-kán reggeli 8 órára a városházára parancsoltattak be, amidőn az országszerte begyült segedelempek közöttök kiosztattak.

A mlgos uradalom *nov. 3-kán* tartott tiszti üléséből átküldte a földesúr ő nmlga azon kegyes rendeletét, mely által, nehogy a következhető keményebb télen a lakosok tűzifában fogyatkozzanak, az urad. fáskertből veendő ölfának Pestre szállítását eltiltja, egyszersmind megengedni méltóztatik, hogy a fakereskedők által bárhonnán Vácra szállított ölf a lakosoknak szabadon eladathassék. Ő nmlga ezen atyai gondoskodását *nov. 6-kán* a tanács alázatos köszönettel vévén, kihirdette, hogy a ki tapasztaltatni fog, miszerint a fát Pestre szállítja, az tőle elvétetni s ára a szegények intézetének adatni fog; az idegen fának helybeni eladhatása iránt az illető kereskedők is értesíttetni rendeltetvén. — A *nov. 13 ki* ülésen előfordult, hogy a város a vgyei küldöttség által megejtett árverés útján szőlejét még 1834-ben *Tótk János* molnár-mesternek eladván, annak árába 2955 frttal adós maradt a kamatokkal együtt, miért a tőkepénz neki fölmondattott. — *Nov. 19-kén* végeztetett: „Ami illeti a közös legeltetés alá, sarjúkaszálás után, tartozandó mindkét városi réteket, mivel azok tilalmaztatása egyik uradalomnak sem tartoznék jogaihoz, annálkevésbbé pedig akármelyik részi lakossághoz, a tanács részéről megkéretni rendeltetik a püspöki uradalom tek. praef. ura, hogy valamint ezen sérelmet illető káptalanrészi, úgy bármelyik a két város határában létező rétnak sarjúkaszálás utáni legeltetését addig is, míg e részben úrbéri határozat érkezend, eszközölni, úgy nemkülönbén a *ntdő sz. Ferenczrendiek* és a mészárosok által túlságosan szokásba vett számosabb juhok, sőt anya birkák tartásának is gátot vetni méltóztassék, nehogy e részben folyton szaporodván a sérelmek, ezek orvoslása ürügye alatt telkes gazdáink mindig panaszos kérelmeikkel terheljék a főbb hatóságokat.“

A Pestről hazaérkező küldöttség *dec. 7-kén* előadá, mikép Vác város pártfogó ügyészeül a vgye által *Egressy Sámuel* neveztetett ki. — Az úrszék átküldi a f. évi 320. sz. a. határozatát, mely szerint a helybéli lakosok ellen indítandó minden ügyek felvételét a tanács előtt történendőnek, s az úrszékre egyedül főlebbvitel útján, birtokon belül is, átküldhetőnek, — az osztályos ügyeket azonban, a nmlgú uradalom által f. évi 47-dik úrszéki végzésben rendelt osztoztató küldöttség elé utasítandónak, a csődperek előleges följentése úrszéki úton eszközözlendőnek, — a tanúk hitelesítését az úrszék előtt történendőknek, és a város tanácsa előtt lefolyó perek megőrzése tekintetéből állandó pertár fölállítandóul rendeltetik a *dec. 10-ki* ülésen. — Olvastatott e hó *21-kén* tek. *Egressy S.* úr levele, melyben azt írja, hogy a városnak *korcsmállatási pere* az ez úttal tartott tvszék által vizsgálat alá vétetvén, további folytatás végett az úrszékre utasítatott vissza. A *A dátiák iránti per* pedig az előbbi tvszéki ítéletek megerősítésével a httö-tanácsához küldetett föl.

„Az Örök Mindenható tellyes Szent Háromság Egy Istennek

nevében elkezdettük Vác Várossának 1839. Esztendőben tartandó törvényes Tanács-Üléseinek jelen Jegyzőkönyvét; amint is következik:“ A városi tanács és vál. Polgárság nevében tek. urad. praef. úrhoz beadott azon folyamodványra, mely szerint a kélelmező lakosok az úrbéri koresmáknak a közönség részéről az uradalom által szaporítottakhoz aránylagos szaporítását kérvén, a tek. tisztí üléstől kiadott azon hátírat, hogy a folyamodó lakosok, az e tárgyban felsőbb helyekről érkezendő rendelkezéseg váarakozni utasíttassanak, *jan. 16-kán* felolvastatott. — A váczí járási adópénztárnok úr megküldte az 1838⁹/₁₀ évre szolgált u. n. adókulcsot, a melyhez mellékelt jegyzékből kitünik, hogy P. Vác városára 1665 rovás, a pusztabéli szőlőkre 62²/₃ vettett ki. Ezekből a hadi adóba fizettetik per 2 frt 35 kr. Cp. 4800 frt 45 kr., a pusztabeli szőlők után 141 frt ³⁰/₁₀₀ kr. mint ez a *febr. 23-ik* ülésén előforduló. — E hó 27-kén a tanács ismét szöbáhozta a helybeli katona-nevelő intézetnek 1829–1835. évigkiadott 47³/₄ tűzifának az árát összesen 605 frt 14 drokat, ugyanannak az utóbbi években szolgáltatott 20¹/₄ öl fáért 252 frt 45 krt, kérvén két kiküldöttje által a vgyét, kegyeskednék az említett famennyiség árát a város adójába betudni.

A kiküldöttek által *marc. 4-kén* tett jelentéséből kiderült, hogy 54 ölnyi tűzi fának árát, 269 frt 7¹⁴/₄₀ krokban, ezüst pénzben, a város volt főjegyzője *Csillag Márton* még 1837. május 23-kán a vgyei főpénztárban fölvette s hűtlenül magának megtartotta! Azért a tanács, minthogy e hűtelen ember nemességére hivatkozva, azt bíráljaul el nem ismeri, vgyre folyamodni elhatározta, miszerint a nevezettet a magánál törvénytelenül visszatartott összegnek a város részére megfelelő kamatjávali befizetésre szorítsa, és a hűtelen embert nemtelen tetteért annál inkább is nyíltan megfenyítse, mivel annak többi ily csetei a városi előjáróságra a nép megvetését és gyűlöletét nem kis mérvben háritották s annak méltatlan súlyát gyakorta érzékenyen tapasztalni kénytelen!

Márc. 11-kén a tanács azon igen célszerű végzést hozta, mikép több fontos oknál fogva, a birói kézbe letett pénzekről a jegyzői hivatal külön könyvet vigyen, melybe a pénzek mennyisége és ki általi betétele pontosan bejegyeztessenek, s a felvétel esetén az illető összegek onnét kiigtassanak a felvevő neve saját aláírása mellett. — A vgye rendelete folytán a városi hatóságnak a kassai országutra 55¹⁰/₃₀ kubik-öl követ vitetni, vagy váltság fejében 1387 frt 30 krt a vgye adószedőjének kezébe fizetni május 12-ig, a főszbiró úr megkéretni rendeltetett, hogy tekintetbe vévén a városi pénztár szenvedő állapotát és a károkkal sújtott lakosok szegénységét, elégednék meg egyelőre azon öszszeg felével. — *Gr. Nádasdy Ferenc* püspök ő nmíga a tanácsához intézett iratában rosszalását fejezte ki azon eset fölött, hogy *Stefánovics Mihálynak* a helybeli szegények közt leendő kiosztás végett kézbesített 332 frt s 28 krt ő saját költségeire fordította, sőt neki nagyobb öszszegek ugyanazon

pénztárából még kölesön is adattak! Meghagyja azért ő nmlga, hogy az érintett összegek behajtására a lépéseket megtegye. Mi a *május 27-ki* ülésen meg is történt.

A tek. tisztí ülés a tanács azon folyamodványát, mely szint kéri, hogy a *régi temető*, illetőleg a múlt évben házteleknek kiosztott tér, *mellett lévő földek lábainál út hasíttassék ki*, azon határozattal küldte át, hogy az urad. mérnök úr által 4 ölnyire kihasított út a szántóföldektől sáncfelhányással különíttessék el. Ez e hó 8-*kán* a kamarás úrnak végrehajtás tekintetéből kiadatott — A. *jun. 6-ki* ülés elnökeül már tek. *Rozson-Miticzi Ordódi Vincze* úr, mint püspök-uradalmi praef. említették, s a diszes gyülekezet előtt felolvasztatott püspök ő ngnak a tanácshoz intézett levele, melyben kijelentvén, miszerint e püspöki város lakóainak sorsát atyai szíven viseli, és azért egész hangnyomattal meghagyja, mikép szoros felelet terhe alatt az illető tisztviselők számadásaikat pontosan elkészítvén, azokat megvizsgálás végett az uradalomnak betérjesszék, ellenkező esetben ő nmlga a törvény szigorát fogja velők éreztetni. A számadások és a nehézményekre feltételek beadására tek. praef. úr egy havi határidőt engedett; a város pénztárai s a gyámság megvizsgálására praef. úr maga mellé vévén többeket, a tanács-teremből eltávozott. — A városi irnokok hanyagságáról tanúskodott az is, hogy a Jegyzőkönyvek 1831. évtől letisztázva nem voltak!

Tek. *Párniczky Eduárd* szbiró úr közli a helybeli lakosok nagy része nevében a *tugosztály, rétek és bormérés tárgyában* a hltó-tanácshoz benyújtott folyamodványt, melytől a kérelmezők elmozdittatnak. — A. *jun. 26-ki szélvész, zápor és jégeső tetemes károkat okozván*, azokat a vgye összeírni s a jegyzéket hozzá betérjesztetni rendeli. — Praef. úrnak ő nmlga meghagyni méltóztatott, miszerint, mivel a határ fölmérése különben is a város datialis perében előterjesztetik, annak minélelőbbi visszaküldetését a nmlgú hltó-tanácsnál, hova fölebbezés útján terjesztetett, szorgalmazza és a folyamodók kérelmeket is az e végre tartandó úrbéri-széken a már folyamatba tett úrbéri összesítési és rendbeszedési perben a maga rendje szerint tárgyalassa. E kegyes hátírat a jelenvolt számos gazdák előtt felolvasztatott s nekik másolatban kiadni végeztetett. — Tek. *Nedeczky Flórián* esküdt úr Pest vgye kegyességéből begyülekezett 810 pfr s 31 kroat osztott ki a püspökvácsi azon szegények közt, kik az 1838. márc. 13-ki nagy árvíz által tetemesen megkárosultak. Ugyan ily célra a kvárosi bírónak pedig 526 pftokat és 12 kroat kézbesített. Mindkét város elöljárói ezért forró köszöneteket nyilváníttak.

A felsővárosi mészárszék melletti, Dunára vezető utcának az urad. mérnök terve szerinti megigazítására 40 szekérnyi kő szükségeltetett, melyek szállítási díja az adóba számíttatott be, minthogy a városi pénztár pénzben szűkölködött. — A város kamarása jelentí *szept. 21-kén*, mikép ezen, a Dunára lenyuló atea kiköveztetéséhez

megkivántató költségek pótlására az érdekllett lakosokat fölhíván, azok közül többen néhány öl követ ajánlottak. — Mikép a *nov. 30-ki* ülésen előfordúl, a püspök ő nmlga a világító-társulat kérelmére három lámpát rendelt meg s azt olajjal is ellátni ígérte. — *Dec. 3-kán* népes vegyes ülés tartatott a faizás tárgyában, melynek kezelése, ő nmlga rendelete szerint is, ezután is a városi kamarás hivatalához tartozónak jelentett ki, a mindkét városi megbízott gazdák ellenörködése mellett.

A váczy járásbeli adópénztárnok úrnak azon levele, e hó *21-kén* felolvastatván, e szerint P. Vác város a 183⁸/₉-ki katonai évre a hadi és házi adóba összesen 9091 pfokkal és 53²⁶/₄₀ krokkal volt hátralékban, mely összegnek mielőbbi behajtása igen komolyan sürgettetett. — Az e hó *27-ki* ülésen emlittetik, mikép *Krezsák György* a város malmát 7130 vfton megvette és kifizette.

1840. jan. 3-kán bíró úr előadván, miszerint a minden két évben történni szokott bíró-választás ideje már eljött, határozattá lón, ez ügyben kérelmet meneszteni ő nmlghoz. — A tanács *febr. 1-jén* ismételten elhatározta, mikép a gombhídi úrbéri réteknek a telkek után leendő örökös felosztásuk végett a tek. úrbéri szék elé folyamodványt fog meneszteni. — A város a kir. javadalmak haszonbérletére ekkor 3000 vfttal volt adós, mely összeg befizetése keményen sürgettetett. — *Singlery József* városi pénztárnok úr jelentéséből kitűnik, miszerint a *dunamelléki védfalra a lakosok által tett ajánlatokból beszedett és ő neki már kézbesített 492 frt s 75 dénárt bejegyezte*. A város által e köfalra tett költség 930 vft s 12¹/₂ drra rúg, az adakozásokon túl a város pénztára a költséget 437 frt 37¹/₂ dral pótolta. — A *marc. 7-ki* ülésen előfordul, miszerint öregebb s ijabb *Rutzmózer Károly* urak vezetéke-neveiket „*Réty*“-re változtatták az illető fensőbb hatóságok engedélyével.

A vgyei közgyűlésre menesztett bizottság jelentéséből, *Csilag Márton* hűtlen kezelését illetőleg az is kiderült, hogy ő az u. n. Huli-tömegből fölvett és e napig jogtalanul viszzatartott, úgyszintén általa a város részére a vgyei pénztárból fölvett s rozszlelküleg magának eltulajdonított 269 frt 7¹⁴/₄₀ drkat ppnzben, az e tárgyban tartott vizsgálat napjától számítandó 15 napnyi határidő tüzetett ki neki a viszzafizetésre, különben mind a két összeg rajta a főszbíró úr útján fog megvétetni. — A főszbíró úrnál járt küldöttség e hó *24-kén*, a többi közt, előadá, miszerint az a kassai országútra nézve kitelhetőleg segíteni megígérte, a katalinai őt megigazítását a tanácsnak szívére köti, és hogy a váczy telkes-gazdákra a vgye által Szolnokról Pestre szállítandó 4500 mázsa só vettetett ki. — *Póder István* aljegyző főszbíró úrtól azon izenetet hozta, s adta elő *máj. 4-kén*, hogy a város a kassai országútnak és a dunakeszi vonalnak csinálásától is fölmentve lesz, sőt a katalinai útnak helyrehozására

e hó 8-tól *Acsa*, *P.-Hatvan* és *Sződ* helységek kirendeltetni fognak; de a városon átvezető országút a helybeliek által leendő kijavítása a tanácsnak meghagyatott.

Jun. 3-kán a tanács egy folyamodványt határozott meneszteni ő nmlghoz az iránt, hogy a csekély számról leolvadt tanácsot kiegészíteni méltóztatnék, nehogy a város ügyei hátramaradást szenvedjenek. — *Eger* város közönsége f. évi jan. 3-ról kelt megkereső levele által arról, hogy *mily kiváltságokkal bírnak a váci polgárok*, értesülni kívánván, *jun. 15-kén* ily válasz végeztetett Egerbe küldetni: „Mután *P.-Vác* városa b. e. gr. *Eszterházy Károly* püspökkel, mint akkori földesurával (1759–1762), minden úrbéri tartozásokra nézve még 1761-ben oly egyezsége lépett, miszerint annál fogva a lakosok mi szolgáltatásokat sem tartoznak tenni, ügyeik pedig, a vérenegzésieken kívül, saját tanácsuk, mint uradalmilag e végre kirendelt bíróság által intéztetvén el, fölebbezés útján az úriszékre, s onnan a fensőbb hatóság bővebb vizsgálata alá terjesztethessék, — ezeken kívül pedig semmi kiváltsággal sem bírnak; e körülmény a megkereső városi közönségnek íratilag tudtára adadni végeztetik.“

Jun. 17-kén a megüresedett tanácsnokságra *Singlery József* pénztárnok, e tisztségre *Krenedics György* adószedő, e hivatalra *Vadass Pál* gyámnok, ezen állásra meg *Suhajda Imre* urak ajánlottak megerősítés végett a mlgos uradalomnak. — Mután a dunai védfal építését már folytatni kellene, e hó 23-kán a tanács folyamodni határozta ő nmlghoz, hogy a főntebb említett, általa e célra ajánlott 5000 frnyi segedelem egy részét kifizetni méltóztatnék. — Az e hó 27-kén tartott ülésen szóba jött, mikép a tanács rendezését tárgyaló iratok még a tanácscsal közöltetve nem lévén, nehogy e miatt később kiüthető és orvosolhatlan rövidség okoztassék, határoztatott, hogy egy küldöttség tek. *Egressy S.* pártfogó ügyész úrtól, kinél letéve őriztetnek, elkérje, mikép így a tanácscsal közölni lehessen. — A bizottság Pestről visszatérvén, *jul. 31-kén* azt is jelenté, mikép a httö-tanácestól visszszaküldött úrbéri koreshmák számának megállapítása végett indított per az úrbéri perrel együtt oly utasítással adatott ki tek. *Pármiczky E.* szbíró úrnak, hogy azt a most említett perben fölvetetvén, annak idején tvszéki vizsgálat alá terjeszsze

Az 1740. évi vészkór százados emlék-ünnepét ülte 1840. aug. 16-kán, mint sz. Rókus napján a város, mely ennek ezen évi jknyvébe sept. 4-kén szóról-szóra az 1013. sz. a. ily érdekesen van bevezetve: „Az idők során egy század előtt feltűnt 1740-dik év viruló testi épségben s polgári jólétben köszönté e Városnak szerény lakosait; sőt, midőn ezen évnék első fele, az ipar s takarékoság után várhatott áldás bősége iránt boldog s szivemelő reménnyel táplálná hálás keblüket; egyszersmind a Váci Megyének Püspöki Székén az időben diszlett Bibornok Gróf *Althán Mihály Károly* boldo-

gító kormánya alatt, a jövőre iránti aggodalom nélkül élveznék az édes élet tiszta gyönyöreit, — vészterhesen tűnt fel Vácznak láthatárán az idézett évnek örökké gyászolandó Kisasszonyhava: melyben a pusztító dögvész rémitő alakban kiütvén, mindig komolyabb fordulatot véve s a következő 1741-ki Boldogasszonyhava végeig, tehát *hat egész hónapra át* borzasztóan dühöngve, *Vác Várossának akkoron csak 4200 lélekre számított népségéből* néhány százat ragadott el áldozatul.

A megrémült s kedves övéik gyászos elhunytán kesergő lakók, — előbb magasztalt Fő Pásztoruknak, nem különben a Tettes Káptalan az időbéli Fő Tisztelendő Tagjainak, jelesül: *Szapantsi Márton* Nagy Praepost, — *Lauchász Ferencz* Olvasó, — *Kalló Ferencz* Éneklő, — *Jean Roy* Ór Kanonok és *Vürth Ferencz* Székes fő Esperestnek buzgó példáját követve, — az imáandó Gondviselés által rájuk mért Sulyos Csapást Zúgolódás nélkül, s a kétségbe-esést le győzni tudó kebelnek komoly megadásával viselvén, a megengesztelődött Égi hatalomnak a dögvész megszüntetésénél fogva rájuk árasztott kegyelméért lelkükben gerjedett hála érzetüket a késő nemzedéknél is örökítendő, ama sz. fogadást tevék, miszerint minden szombat délutáni részét dolog szüntetéssel s áhítatoskodással ünnepelni fognák.

Ezen fogadásukat azonban a tapasztalt mennyei kegyelem nagyságának érzetébeni lelkesedésből kevés idő múlva oda változtatták s helybenhagyás végett a Tisztelt Fő Pásztor elibe terjesztették hogy t. i. a. Dögvésznek Városuk kebeléből eltávolztatásaért ajánlott hála-áldozatjukat évenként négy, vagyis *Sz. Rókus, Sebestény, Rozália és Xav. Sz. Ferencz napjain*, mint rendesen megüendő ünnepeken mutathatnák bé a Mindenhatónak. A többször magasztalt Fő Pásztor ellenben, nála tudva volt helyes okoknál fogva, az *egy Sz. Rókus* napjának (összekötve a többi három Szent emlékezetével) évenkénti ünneplést rendelte és helybenhagyásával megerősítette.

Még itt sem állapodék meg az áhítatos lakók buzgósága: ugyan is a *hála-ünnepül határozott s Kisasszonyhava 16-án esni szokott Szent Rókus napján tartandó áhítatosság dítsőtésére, a dögvész megszüntét követte évben* — (a sokszor tisztelt fő Pásztor és a Tettes Káptalan némely részbeni segedelmével) *tulajdon költségükön emelék a Városon kívül jelenleg is fenálló Sz. Rókus kápolnáját*; melynek tellyes bevégeztével a Város Birája, Tanátsa és az egész Városi Népség a régi Székes Templomban összegyűlvén, az Égek urának bé mutatott Nagy Mise Áldozat alatt nyilván s ünnepélyes esküvel tette azon fogadást, hogy: *Sz. Rókus napját minden évben örök idő-ig megünnepelni, az egész napot minden munkától tartózkodva, csupán az áhítatosságnak szentelnifogják*. Ugyanez alkalommal az akkor létezett tizen öt Czehék is azon önkényes ajánlást tevék, miszerint a felépült Sz. Rókus Kápolnájának ékítésére, fentartására s előfordulható Szükségeinek pártolására, a *Czéh köz értékéből örök idő-ig és*

évenként egy-egy forinttal adakozni fognak; mely ditséretes adakozással azonban, az ajánlkozott Czéhek közül tizenhárom, a hiteles jelentésként, rég idő óta felhagyott! . . .

Mi a fogadott ünneplésnek rendszerét illeti, ez a ditsóült Fő Pásztor által már kezdetben imígyen alapítatott meg s maiglan is gyakoroltatik: „Az ünnepet megelőző napnak délutáni óráiban a mondott kápolnában Vecsérnye tartatik; — az ünnep napján dél előtt a Székes Templomból fényes Processió ered, mely a Tettes Káptalan Fő Tisztelendő Tagjainak, minden rendü világi papoknak, helybeni szerzeteseknek keresztsjeikkel és valamennyi Czéhek lobogóikkali kíséretében egész Sz. Rókus Kápolnáig vezetetik; — itt az Énekes hála adó Szent Mise Végével, az Ünnep Szomoru emlékezetü tárgyához alkalmazandó egyházi-Beszéd, délután pedig az Áhittatosság Záradékaül áldás tartatik.

Az Ünneplésnek hajdant megállapított ezen rendszere a jelenlegitül nem tsak semmiben el nem tér, sőt a városbéli külön ajakú s illy alkalommal a távolabb vidékrül is ide seregleni szokott áhittatos hiveknek lelki épülésükre az Egyházi beszédnek nem csupán magyar, hanem német és tót nyelven külön téreni tartásával újabb díszet nyert; — e fölött az Egyházi Szónokok kényelmére s az áhittatos hivek könnyebbségére illy alkalommal a Szabad téren felállítani szokott Sátoroknak elkészítését, a Szónok-Székeknek és Padoknak a Kápolnáhozi vitetését és vissza hordását, úgy szinte a Szent Mise alatt Mozsarakbólí lödőzésnek költségeit, — 1816. febr. 10-kén 150-dik Szám alatt Költ Tanátsi ajánlathoz képest, — a Két Város Köz Pénztára viseli.

Örök hála az egek Urának! *egy egész század tűnt már el az idők mérhetlen tengerében, mióta e Város buzgó lakószai folytonossan megmentve a pusztító mirigyitül évenként Örömtelve tevék le hálájok drága Zálogát a Mindenhatónak Zsámolyához; — hasonló érzés feszítvén jelenleg is az itteni hivek tiszta keblét, a most folyó 1840-dik Évet, mint őszintén fogadott hála áldozatjuknak Századikát méltólag megünneplendők,* nem csak a Kisasszony 16-ra esett Véd-Szentnek napját megelőzte nap délutáni Óráiban az ő tiszteletére emelt Kápolnában tartott Vecsérnyén, hanem magán az Ünnepen, — Nagyméltóságú Fogaraszöldi Gróf Nádasdy Paulai Ferencz Váczi Megyés Püspök Ur Ó Excellentiája által, — diszes Egyházi szolgálat körében, a Tettes Váczi Káptalan Fő Tisztelendő Tagjainak, a helybeli Világi Papságnak, minden Szerzetes Házak Személyzetének, az Uradalmi S Városi Tisztségnak, külön lobogóik alatt kiállított valamennyi Czéheknek, és az egész Városi hiveknek kíséretében, — a véletlen közbe jött heves esőzés miatt magában a Székes Templomban Személyesen vezetett Processión, szinte Ó Excellentiája által fényes Szertartással s apostoli buzgósággal éneklett Sz. Mise áldozaton, ennek végével pedig az egymástól kellő távolban kijelölt téren az alább nevezett Szónokok által mondott egyházi beszédeken, és délután az

Ünnep Záradékaúl a kápolnában tartott áldáson összeseregelve, a dögvésznek e Város kebelében Század előtti megszüntetéseért, s ily nagy időszak folytáni eltávoztatásaért az Ur Istennek forró hálával áldoztak, egyszersmind hasonló veszélytül jövődöben is kegyelmesen leendő megmentésükért keresztényi buzgósággal esedeztek.

Magasztalólag említendők e helyütt Nagyön Tisztelendő *Krajner Antal* visegrádi, *Munganaszt András* vetsési Plébános, és a Vácsi Nevendék Papság Alelnöke *Pupák András* Urak, kik, jelesen az első magyar, a második német, a harmadik Tót nyelven szónokoltak ez Ünnepen az áhitatos halgatókhoz; ugyan is, egyházi beszédjükben az eszméknek és előadásoknak hatalma, mely az ébredező léleknek titkos rejtekébe hatva, azt fellengző repüléssel ragadta, — mellyel a halgatók értelmeinek irányt szabva, szemeikbe majd a keserű fájdalomnak, majd a tüstint élesztő örömmek könnyeit varázslák; kebleiket majd csüggesztő félelemtől feszítve, majd lelkesítő remény által élesztve, ugyanazon pillanatban keseregni, örülni, félni s reményleni készítették, szóval e százados ünnepi apostolkodásukkal a Városi Polgárok szívében, az ércbe vésettnél állandóbb, a késő maradék által is hálás köszönettel tisztölendő emléket alkodtak; minek némileg előjeül, a *magasztalt Férfiaknak beszédjeik tulajdon aláírásaikkal hitelesítendő kéziratban megszerkesztetni s gondviselésükpen a város levéltárában eltéttetni rendeltetett.*

Vége illő méltánylást érdemel Fő Tisztelendő *Schimpl József* kis Prépost s felső Városi Plébános Urnak ditséretessen ismert magyar Vendégszeretete, mi szerint Ő illy alkalommal már ez előtt is Város Főnökeit s Elöljáróságának Számos Tagjait Uri lakásán s tulajdon költségén évenként megvendégelni, az idén szinte fényes készületű asztalához Vendégül Hatvan Személyt meg hívni sziveskedett, kik Mltgos czimzetes Püspök és Székes Egyházi Nagy Prépost *Sághi Sággy Mihály* Úr Ő Ngnak Elnöksége alatt, a Felséges Uralkodó Háznak ditső s hosszas Országlásaért, mélyen tisztelt Megyes Püspök s Fő Pásztor *Gróf Nádasdy Paulai Ferencz* Úr Ő Nagy Mlgnak boldog léttéért, és több helybéli Főnököknek egészségeérti lelkes áldomásozás közben magyar őszinteséggel élvezék a nevezetes napnak ártatlan gyönyöreit.“

E leírás után következő részlet kitörölve van, de elolvasható lévén az, így hangzik: „Szent Rókus tiszteletére fogadott Ünnep századik évi megülésének fentebbi árnyéklatát azon lelkes óhajttal rekeszti be a Várai Tanács: „Vajha a tetemes költségekkel terhelt Város Pénztárának jelenlegi szűk köre minél előbb olly tselekvő tehetőségre tágulna, melly által nem tsak a tisztelt Kis Praepost s Plébános Urnak magasztalt Vendégszeretete okozta nem tsekély költségeit csak némileg is meg téríthetni, hanem a ditséretessen említett Egyházi Szónokoknak szívemelő beszédjeit is nyomtatásban közrebocsátani képes lehetne. Azonban sajnálva látja magát a Tanács

azon kedvetlen helyzetbe lenni, mely miatt ebéli Óhajlásának való-
sítását boldogabb időre halasztani kénytelen.“

A magyar szent-beszéd Vácson *Plöszl Lipót* nyomdája alól
ily címmel jelent meg: „*Egyházi Beszéd, melyet Szent Rókus Confes-
sor Napján hajdani ájtatos fogadásnak Századoss Ünnepeén Püspök
Vác Városában 1840-ki Augusztus 16-kán mondott Krajner Antal
Visegrádi plébános.*“ 4-dr. 16 lapon át szép hittudományi képzettség-
gel fejtegette a szónok, hogy „*az Isten az, a ki öl és elevenít, sebesít
és gyógyít,*“ a ki nagy az ő irgalmában és ítélleteiben is. Megmutatta
1 ör, hogy az Istennek mindenkor bölcs céljai vannak a viszonttag-
ságok bocsátásában, s ennél fogva 2-or: mit tanuljon azokból a bölcs
keresztény. Vezérszövege volt: „*Körülvettek engem a halál fájdalmai
és az Úr nevét segítségül hittam.*“ (114. zsolt.)

A számbíráló-szék által hozott s *szept. 11-kén* felolvasott ha-
tározatokból az sülvén ki, hogy *Biró József* a két város kamarási
pénztárait 324 frt s 39½ drkal, vagyis a P. Vác városáét 242 frt
38 dral, a káptalani városét meg 82 frt 1½ dral tartozik pótolni,
ennek folytán az elmarasztalt számadó édes atyja tömegének keze-
lője, *Czeck József* plgrmrstr úr oda utasittatik, hogy a nevezett szám-
adó terhére az érintett összegek erejeig a vagyont zár alá tegye s
azokat a pénztárba haladék nélkül befizesse. — Ismét, a püspöki és
káptalani várost illető régibb ispánsági és pestisi számadások fölött,
számbíráló-szék által hozott határozatok szerint, *Heuser János* úr
113 vfirt s néhány drban marasztaltatván el, mivel ő azt állítá,
mikép az általa adandó fölvilágosításnál fogva az elmarasztalás alól
fölmentethetnék, annak megvizsgálására bizottság küldetett ki.

Tek. *Fáy György* főszbiró úr meghagyta, hogy a város a kata-
linai országútat jó karba tegye, mert különben ezt más helységekkal
fogja eszközölni a vácziak rovására, s ezekkel a távolabbi utat
javíttatni. A városi hatóság az ezen évi nyári hónapokban a kata-
linai útra ezer s néhány száz koei s szekér kavicsot hordatott, de
a sok záporosó azokat onnét mind lemosta. Egyébiránt *Guoth Gábor*
kamarás urnak meghagyatott a főszbiró úr parancsának végrehajtá-
sa. — Olvastatott *szept 18-kán* a nmlgú uradalom tek. tiszti ülésé-
nek e hó 12-ről kelt azon hátirata, melyben a tanács kérelmére meg-
engedtetik, hogy a *kőhid építésére* megkivántató 1278 frt s 49½ kr-
nyi összeg a város pénztárából fizetessék majd ki.

Okt. 23-kán előfordult, mikép a fensőbb hatóságok rendelete
folytán, az országos és hetivásárokon kívüli napokon csak a földön
árulóktól szedetik naponta is egy vkr. — A nmlgú uradalom tiszti
ülése átküldte a számosabb telkes-gazdák nevében benyújtott folya-
modványt, melyben azok a telek nélkül marhákat és lovakat tartó avagy
szamarakat bíró lakosokat az ilyenek tartásától elváltani kéri. Miután ezen
állatok az említetteknek sok tekintetben szükségesek, azokkal szolgála-

tot tesznek, azokért a közadót megfizetik, és oly uradalmi végzés nem létezik, mely azokat nekik tiltaná, megkéretni rendeltetett a nmlgú uradalom aziránt, hogy a panaszolkodókat kérelmüktől elmozdítani kegyeskednék. — A nov. 8-ki ülés 1286. sz. a. ügyiratából az derül ki, hogy a váczai tanács ellen tett vádak megvizsgálására már előbb egy küldöttség volt kiküldve. — A város különféle dolgaiban Pesten járt küldöttség visszatérvén, előadá: „A nmlgú váczai püspöki uradalomnak a város ellen a kir. és úri haszonvételek végetti perében a tek. vgye polgári tvszékének kétrendbeli itéletét leiratván, azokat ez úttal a küldöttség bemutatja. Ugyanezen kibecslési név alatt ismeretes pernek a tek. kir. ítélő-táblán ujabbi felvételre tek. *Egressy S.* főügyész urat megkérték, a neki jutalomúl rendelt száz frtot átadták, s a város pereinek sikeres vitelére megkérték.

A város kérvénye e hó 18-kán a vgyei közgyűlésen felolvastatván, az eredmény az lőn, hogy ezen tanácsnak a helybeli lakosok ellen fölmerülő csödületekbeni bíraskodás, mint első bírósággal felruházva lévő rendezett tanácsnak megengedettett. Ennek azonban tek. *Ordódy Vincze* urad. praef. úr ellenmondván, iránta teendő észrevételei végett az illető folyamodványt és iratokat kiadatni !kérte. De az ellenmondás bejegyeztetvén, a kívánt iratok kiadása megtagadtatott. — A vgynek ezen évi nov. 26-ról 6458. és 6762. sz. a. kelt kegyes végzései, melyek szerint a tanács a csödületekbeni első bíraskodási hatóságok közé számittatván, egyszerszmind oda utasittatik, hogy a mezei rendőrségre nézve valaki a város tisztviselői közül kapitánynak neveztessek ki, felolvastatván, e tisztség *Vajzer József* úrra bízott.

1841. jan. 4-kén *Rutzmózer Ferencz* bíró úr fölemlíté, hogy az utóbbi bíróválasztás idejétől már három év mulván el, e választás végett a nmlgú uradalom megkeresendő lenne. Ezen indítvány elfogadtatott. — Felolvastatott e hó 12-kén tek. főszbíró úrnak azon tudósítása, hogy a bíróválasztáson, a nmlgú uradalom által kitűzendő napon személyesen jelen akar lenni. — A város kisebb pecsétnyomója elveszvé, nehogy e részben valami visszaélés követtessék el, megsemmisítettése, és mind ennek, mind a nagyobb pecsétnek helyette más három, u. m. tanácsai, jegyzői és kapitányi hivatalok pecsétnyomói készítettése és magyar körirattal leendő elláttatása iránt a nmlgú uradalomhoz és vgyhez folyamodvány menesztetni végeztetett.

Három évi időköz után, jan. 18-kán tek. *Ordódy V.* urad. praef. diszes elnöklete alatt tek. *Fái Fáy György* fő- és tek. *Parniczai Párnicsky Eduard* járási szbíró, az alsó- és felsővárosi kano-nokpléb. ő ngaik és egyebek jelenlétében tisztujtó-ülés tartatván, a 307 szavazatot nyert *Singlery József* bíróvá, a volt bíró *Rutzmózer F.* úr plgrmstrré, *Holdházy János* pedig főjegyzővé választattak meg.

Ő nmlga által a megürült pénztárnoki hivatalra *Krenedics György* városi adószedőt, ennek helyére *Vadass Pál* gyámnokot, a tanács és vál. polgárság ajánlatára meg gyámnokká *Morlin Ádám* urat látták a jelenvoltak emeltetni. — A dunai védfal költségei földözésére *febr. 9-én* tartott táncmulatság azon kegyeletes ünnepélylyel nyitattott meg a városház nagy termében, hogy ekkor *gr. Nádasdy Ferencz* váczai püspök Ő nmlgnak jól talált mellképe, püspöki fölszenteltetése *17-dik évfordulóján*, ama védfalra többszörösen tett adományzása iránti hála örök jeleül, a tanácsterem belhomlokára alattvalói hódolattal felfüggesztetett. Jelen voltak ezen ünnepélyen *tek. Ordódy V.* ő nmlga javainak és jogainak igazgatója, több kanonok, számos helybeli urak és hölgyek és sok vidékiek is. *Póder István* aljegyző úr igen talpraesett üdvözlő beszédet mondott, melyben ő nmlgnak a város iránt nagylelküleg tanusított szép áldozataiért a közönség háláját szivrehatólag fejezte ki.

Hogy a főjegyző távolléte idején is, ha a szükség úgy kívánja, az irattárba bemenni lehessen, ahhoz még a bíró és az aljegyző részére is kulcsok csináltatni végeztettek *márcz. 24-kén.* — A püspök ő nmlga ns. *Suhajda Imre* urat, mint a kinél legnagyobb biztosság találtatott, nevezte ki a városi árvák gyámnokává. *Ápril 16-kán* ő nmlga ezen gondoskodását a városi elüljáróság köszönettel fogadván, az új hivatalnokot azonnal felesküdtette. — A kiküldött bizottság az utcák elnevezése s a házak számokkali ellátása ügyében véleményes jelentését beadván, ez a nmlgú uradalom elé terjesztetni végeztetett. — A vgyei gyűlésre kiküldöttek e hó *21-kén* előadák, mikép az ő kérelmekre *Szilassy József* kir. tanácsos ő nga megígérte, hogy a város úrbéri perét, melyben ő a referens, a nmlgú httö-tanács az ő előadása folytán mielőbb tárgyalni fogja. — E hó *27-kén* meghagyatott a mezei rendőrkapitánynak, miszerint a felsővárosi telkes-gazdák panaszát megvizsgálván, annak valósága esetére, a vádlottakat a felsővárosi legelőtől, mely őket nem illeti, végkép eltiltsa, egyszersmind oda utasítsa, hogy az őket is illető alsóvárosi legelőn is csak annyi marhát tartsanak, mennyit az úrbéri törvény nekik legeltetni megenged. Az ezt meg nem tartók marhái, olyképen, mintha tilosban találtatnának, behajtatni és megbírságotlatni fognak.

A nmlgú uradalom tiszti ülése *május 6-ról* rendeli, miszerint a lakosok eladandó ingatlan vagyonaik ára mindenkor a tanács előtt fizetessék le. — Bíró úr e hó *12-kén* bemutatja azon folyamodványi töredéket, mely a felsővárosi telkes-gazdák kérelmére urad. praef. úrhoz nyújtatott be oly végre, hogy az említett gazdák rétjeibe magokat behelyezgető szendi jobbágyok e törvénytelen foglalástól eltiltassanak és a határok megújítására egy küldöttség nevezessék ki. — Az urad. tömlöctől a Dunára levonuló utcának kiköveztetéséhez megkivántató kövek beszerzésével *jun. 2-kán* Guoth Gábor kamarás úr bizatott meg. — A helybeli vámárendások a heti-vásáron kívül is szedetni szokott helypénztől a vgyei tvszék ítéleténél

fogva elesvén, a haszonbérből 1000 frtot kértek elengedni. Azért a tanács egy bizottságot küldött ki annak megvizsgálására, hogy mennyi helypénz szedtetethetett be évenként a hetivásárokon kívül az árulóktól? — A *jul. 7-ki* ülésen ez hozatik fel bizonyos csődperek alkalmából: „A tek. úriszéknek 1840. dec. 11-kén kelt 350. sz. a. végzése felolvasatott, mely szerint a városi tanács tek. Pest vgye által az 1840-diki törvények értelmében elsőbírósági hatósággal ruháztatik fel.“ — Ezen év utolsó negyedében is túlságosan terhelte a város a katonalovak eltartására szállítani kellő zab-, széna stb. adagokkal, mely kötelességének a város majd harmadfél ezernyi frtnyi váltsággal tett eleget . . .

Holdházy J. főjegyző és *Vaduss P.* adószedő urak jelentik *dec. 28-kán*, miszerint a nmlgú httö-tanácsnál megtekintvén a város tanácsrendezési ügyét, tapasztalák, hogy az jelenleg a registraturai hivatalból a nmlgú httö-tanácsához bővebb megvizsgálás végett beadott legyen. — Továbbá jelentik, mikép tudakozódván a tagosztályi per felől is, miután arról értesültek, hogy a nmlgú tanács ítéletével együtt már a tek. vgyre visszaküldetett, azt ennél lemásoltatták, s ezen ülésen bemutatván, abból kitűnik, hogy ezen ügyben a telkek egyesítése és fölmérése elrendelve lévén, e végett az irományok az úrbéri székhez visszaküldessenek. — *P. Vác* városa a pesti vakok intézete javára közpénztárából 20 pfrtot adakozott. — A dunamelléki védfal költségei földözésére tartott városházi két bál 153 frt s 32 vkrnt jövedelmezett a *dec. 31-ki* ülés szerint.

1842. febr. 15-kén abban állapotott meg a tanács, hogy miután *Csillag M.* ellen mindig számosabb birói foglalatások történnek, nehogy a város a már többször említett összeget elveszítse, az úriszékre fognak folyamodni, miszerint az említettet sommás rövid úton a fizetésre szorítsa. — *Szinglyer József* biró elhalván és a tanácsbeliek száma négyre olvadván le, nehogy a város ügyei hátramaradást szenvedjenek, a tanács megkérni határozta a földesúr ő nmlgát, miszerint e bajon segíteni méltóztatnék. Mi végből hozzá egy bizottság menesztetett *ápril 5-kén*. — *Holdházy J.* úr a győri püspöki uradalom kasznárjává neveztetvén ki, e hó 6-kán főjegyzői tisztéről lemondott és a tanácstól elbucuzott. — Olvasatott *máj. 4 kén* a vgye kisgyűlésének azon végzése, miszerint a földesúr ő nmlga a három üres tanácsosi széket csak ideiglenesen föltheti be. — E hó 8-kán olvasatott tek. *Ordódy V.* praef. úr azon átirata, mely szerint püspök ő nmlga a bíróválasztást e hó 12-re tűzte ki. Ezt a városi hatóság köszönettel fogadta.

Május 12-kén Fáy Gy. fő- és *Párniczky E.* járási szbirák stbiek jelenlétében az urad. praef. úr elnöklete alatt bíróválasztás tartatván, a legtöbb, 266 szavazatot nyert *Vajzer József* úr bíróul üdvözlötetett. *Makay Imre* szintén legtöbb, 195 szóval főjegyző lett

a vgyei végzés szerint, a hűtlen *Csillag Mártonra* semmi esetre sem lévén szabad szavazni, miután a városi pénzeket hamisan kezelte. — *Rutzmózer* plgrmrnek, *Póder* aljegyzőnek a nép kívánságára meghagyattak és erősítették. — Az özszeirő bizottság szerint *Csillag M.* és neje *Popp Krisztina* vagyoni cselekvő értékük 28,994 frt s 28 kr., szenvedő terheik pedig 31,477 frt 7 $\frac{1}{2}$ kr-ra menők voltak! Eszerint a vagyon-fogyatkozás 2482 frt s 39 $\frac{1}{2}$ krt tett, a *jul. 1-sei* ülés szerint. Amidőn plgrmr úr a tömeggondnokságról lemondván, helyette a jelenvolt számos hitelezők beleegyezésökkel *Pálk Mátás* senátor úr neveztetett ki. — A hűtlen tisztviselő eladott háza és szőleje árából a tanács a városi pénztár részére levonta az említett tartozást, mikép ez az *aug. 19-ki* ülésen előfordúl.

1843. jan. 10-ki ülés 30. sz. a. ügyiratában *említettik a helyben fölláltatandó kisdéd-óvó-intézet*, mint a melynek javára sorshuzással egybekötött bál tartatott az előbbi év farsangja alatt. Az ekkor fönmaradt kisorsolandott tárgyak az 1843. *jan. 24-ki* ülés aktái szerint eladtván, 28 vfrtot és 23 krt jövedelmeztek a nevezett intézetre. Ő nmlga mellképe el nem adtván, a tanácssteremben felfüggesztetni végeztetett. — *Rutzmózer F.* plgrmr úr *márc. 29-kén* előadta, hogy miután *Sághy Mihály* püspök és nprépost ő mlga úgy hallja, miszerint a kisdédóvó-intézet némely akadályok miatt nem jövend létre, az ennek javára általa már készpénzben letett 100 pfrtokat visszaköveteli. Miután *Királyi Antal* nyug. siketnéma-intézeti tanár úr a helyben létesítendő kisdéd-óvó-intézet részére begyűlekezett alaptóktól más célokra fordította, s ennél fogva ezen intézet egyhamar nem is jöhetend létre, amaz összeg a tanácsülés által ő mlgnek visszafizettetni végeztetett.

Olvastatott *ápril 7-kén* fötdő *Cseh András* kanonok úr, mint a kegyes alapítványok gondnokának irata, melyben a városnak az ez által kölcsönvett 5000 frtokat fölmondja. — A tek. tiszti ülés a már egyszer özszesítve volt sessióknak fertályokra felosztását s az ily eldarabolt részekbeni eladását ismételten eltiltja, mikép ez az ezen hó 28-kán előfordúlt. — A tek. vgyei végzés szerint, a város a kassai országút készítéséhez adni rendelt 890 szekér- és 4402 gyalog-munkásnak mellőzése tekintetéből *május 10-kén* elhatározta a vgyre folyamodni, ez azonban csak annyit könnyített e pontban a városon, hogy megengedte annak a pénzbeni megváltást, mikép ez a *jun. 2-ki* ülésen előfordúl. — *Okt. 6-kán* említettik, mikép a nmlgú httö-tanács engedélye folytán, *Póder István P.-Vác* város aljegyzője és *Póder Mihály* urad. írnok urak vezetéknévüket „*Medrey*“-re változtatták.

Suhajda János tanácsnok úr a város irattárának rendezését bevégezvén, két lajstromot mutatott be *okt. 11-kén*, melyek közül az egyik a városi tisztviselők számadásait s naplóit, a másik pedig az

eddig a város irattárában létezett igen sok számnélküli, betűrendben öszszeszedett eredeti leltáraknak, tudósítások s egyéb iratoknak jegyzékét foglalja magában. A múlt évi gazdasági ülés végzésénél fogva, e munka díjául megajánlott 150 frtnyi öszszzegeből 100 frt a nevezett tanácsnoknak, 50 frt pedig *Kovács János* úrnak a városi pénztárból *okt. 14-kén* kiadatni végeztetett.

1844. jan. 10-ki ülés 26. sz. a. ügyiratában előfordúl, miszerint az 1840°/₁ évre 1380⁵/₈ rovás után a hadi adóba 4026 frt 49⁶/₈, a háziban 3267 frt 28⁶/₈ kr., öszszesen 7294 frt 18¹/₈ kr., a városi szükségére pedig a tanács által 2048 frt 40 kr. vettetett ki. — *Febr. 6-kán* felhozott, mikép *Sághy Mihály* püspök által a kisdudóvára adott, de ennek meghiusultával előbb visszakövetelt 100 pfrtot az éji világításra fordítani engedi. — A vgye által a városra kivetett repartitionak rögtöni megváltására megkivántató pénzt, és pedig *Meiszner Ferencz* úrtól 1250, *Cvidán Vazul* úrtól pedig 1000 pfrtokat vévén kölcsön a város, ez öszszegeket a kamatokkal együtt visszfizette ezen ülésen. — *Drágffy Sándor* (előbb *Drahokupil*) úr részére kiadott, 1843. márc. 17-ről kelt ügyvédi okmány a városi tanács előtt felolvastatván, kihirdettetett, s a nevezett ügyvéd úrnak a szokott hátirattal ellátva visszaadott. — *Okt. 29-kén* a város szükségére *Bartos Jánostól* 3000 frtot vett föl kamatra a tanács. — *Nov. 26-kán*, az 1269. sz. a. ez fordul elő szóról szóra:

„A helybeni Czéllövész egyesületnek főjő hó 23-ról ide intézett kérelme, — mellyben tábla bíró s egyesületi tag tettes *Kossúth Lajos* Urnak $\frac{1}{2}$. alatt másolatban mellékelt felszólítása kapcsában arra kéri a tanácsot, hogy az országos véd-egyesület részéről köröztetés végett átküldött, s $\frac{1}{2}$. alatt fektetett aláírási-iv e Város keblében is közre bocsátatván, e célból kiküldendő tagok által aláírás gyűjtenék, s ekkép a célba vett, Ország javára, tanácsi közbenjárással is előmozdítatnék,“ — a melléletekkel együtt felolvastatván, *végeztetett*: „A műipari szorgalomnak honszerte leendő ébresztése, s ennélfogva a polgári jólétnek virágoztatása kedvéért f. é. *október 7-kén Pozsonyban alakult Országos Védegyesület* által kitűzött üdvös cél, — a tanács tagjainak tette-re-kész keblében közméltánylattal találkozván, annak előmozdításában magok részt venni hazafiúi kedves kötelességüknek tekintik. Egyébiránt e tárgybéli iratok a levéltárba tétetni rendeltettek.

1845. jan. 11-kén tek. praef. úr elnöklete alatt bíró- és tisztujító-ülés tartatván, *Vajzer József* 770 szavazattal a bírói tisztsben ismét megerősítettett, ily esetben ez történnén *Rutzmózer* plgrmrrel is. Időközben tanácsosi rangra emelt *Makay Imre* úr a főjegyzőségről leköszönvén, e tisztség a választók nagy többsége által *Medrey Ist.*

ván úrra ruháztatott s az így megürült aljegyzői állásra *Prummer Antal* eddigi első őrnek úr szemeltetett ki. — Az uradalom által kijelölt 16 egyén közül a hiányzó vál. polgári tisztségre öten megválasztattak, s az így kiegészített vál. polgárság szószólóiúl *Meiszner Ferencz* és *Traxler János* urak is meghagyattak érdemeik tekintetéből. Az uradalom jóváhagyásával a főjegyző mellé az irattár rendezésére egy alkalmas egyén némi jutalom mellett alkalmaztatni végeztetett. Elnök úr az ülést ismét igen megható beszéddel zárván be, következőzt erre a szokásos felesketési ünnepély a székesegyházban.

Vajzer József bíró úr febr. 5-kén jelenti a 141. sz. a., mikép a műipar és kereskedelem élénkítése s ennélfogva az egész országra nézve oly dús eredményű központi vaspályának Pestnél megkezdett töltésvonala körüli munka e mai napon a város határában az u. n. száraz-tónál kezdetét veendi. E jelentés, a nagyszerű vállalatnak e város határában kezdőleges foganatossítása emlékeül jkönyvbe ígattatni végeztetett. — Ezen ülésen előfordult, miszerint e városban 1815. évben elhalt az öreg *Simon István* 103 éves korában. — „A Szöglő Egylet Tagjai közönségesen beadott folyamodásukban azt kéri: hogy minekutánna jó célból, a Város jövedelmeit is némüképpen felsegélteni kívánó Szándékkal a Serház egyik külön Szobájában ártatlan s minden botránytól távoleső csendes mulatságra néhány tagokból álló Társaság „Szöglő egylet“ czime alatt öszve szövetekezett volna, — ezen ártatlan mulatságra öszve állott társaság a tanács jóváhagyásával is megerősítetve, — jegyző könyvben vetessék.“ E kérvény febr. 26-kán a tanács részéről mi ellenvetésre sem talált.

P. Vác város határát átvágó vasút-vonalnak a város felső határán folytatva kijelölt új munkálat meg — vagy nem — engedhetése, úgy az alsó határra nézve tett kibecsülés szerint a lakosok mielőbbi kielégítése tárgyában első alispán ő nghoz annak idején beadott folyamodvány s az erre következő elnöki végzések s mellékletek, tudomás végett jkönyvbe vétetvén, az irattárba tétetni rendeltettek jun. 25-kén. — Nehogy a város környékén, a vasútvonalon dolgozó számos gyűlevész-nép, főleg vásárok alkalmával, kihágásokat tegyen, a kellő felügyelet e hó 27-kén elhatároztatott. — Mintán az egyesek érdeke egy közhasznú vállalatnál tekintetbe nem jöhet, *Pintér Bálint* azon kérelmétől, hogy a gőzhajó-állomás az ő háza elől, előbbi helyére *Czvián Bazil* úré elé visszahelyeztessék, elüttetvén, ez neki sept. 2-kán tudtára adadni végeztetett.

E hó 13-kán bíró úr előadván, miszerint az 1-ső alispán tek. *Szentkirályi Móríc* úr a köv. napon Vácra jövend, és minthogy a helybeli lakosságnak az volna óhajta 1-ör, hogy a szükséges hitelesítés eszközölhetése tekintetéből a mérnöki munkák minél előbb bevégeztessenek. 2-szor, hogy kisajátított földje, főleg elvett termésének árára nézve, a becslés szerint, mielőbb kielégítést nyerjen s e mellett 3-szor, a vaspálya árka és földek közt a szekér-út, amennyiben még ilyen nem volna kijelölve, szinte kisajátítás útján mi-

nélelőbb jelöltessék ki, — tisztelt alispán úr megkérendő lenne, miszerint a lakósok megnyugtatóására e részbeni kívánságukat, a körülmények szerint mielőbb kívánt eredményre vezetni kegyeskednék. — Ezek írásba tételni és a megérkezendő alispán úrnak kézbesítettetni végeztettek. — *Rigler Ferencz* p. uradalmi pénztárnok úr figyelmeztette a városi hatóságot a kir. haszonvételekért járó bérleti díj hátralékának, mely ekkor 7100 frtra rúgott, befizetésére, mivel a m. kir. kamara erősen sürgeti a számadást. A városi főpénztárnok ezen összeg befizetésére utasítottatott.

Olvastatott *okt. 8-kán* az úriszék azon végzése, hogy a tanács az eléje kerülő ügyeket a lehető leggyorsabban intézze el, különben a hanyag eljárás ellenében a nevezett szék keményebb eszközökhöz is fog nyúlni. — *A város az itteni nemesek adóztatása ügyében* a vgytől utasítást véván, a kétséges nemesek nevei, a kellő intézkedés végett járási főszbíró úrhoz beterjesztetni rendeltettek. — Voltak pedig ekkor itt ilyenek mintegy 32-en. — A városi orvos urak állítása szerint, a szokottnál gyakoribb betegeskedés és halálozás okaúl a vaspályán dolgozó számos idegenek tartatván, végeztetett *nov. 14-kén*, hogy a vgye intézkedni méltóztatnék, mikép a vasúti társaság mánkásai részére egy állandó kórodáról gondoskodjék minélelőbb, így lehetővé csak a jelzett vést megszüntetni. — A tanácsülés oda utasította a birói hivatalt, mikép semmi oly folyamodványt el ne fogadjon, melynek írója neve aláírva nincs, vagy a melyben a tanács, mint törvényhatóság, avagy egyes tagja is, kiméltlen kifejezésekkel illetetik.

Bíró úr *dec. 10-kén* jelenti, mikép a tó melléki rét-, homok-, kavics- s gyep felszakgatás, a köhid egyik szárnyának lerombolása, úgy a vaspálya vonalán kívül eső minden károk és költségek fejében kárpótlásul követelt 1000 pfrt helyett a város és a vasút-társaság közt tett egyezség nyomán, a város részére járó 750 pfrtot, emellett *Dombay József* úr részére 150 pfrtot s így összesen 900 frtot, Pestről felhozta, s egyszersmind bíró úr ezen pénz hova-fordítása jegyzékét is bemutatta. — Ennek első pontja szerint, a tó melléki rét, gyep és homokért nyert 351 frtból K. Vác városának $\frac{1}{8}$ részt, vagyis 43 frt s 52 krt fizetett, s a városi pénztárba a megmaradt 543 frt s 13 kr. betéttetett. — Mikép a *dec. 30-ki* ülés egyik iratából kitünik, *Guothfalvi Guoth* (máskép *Drobní*) *Antal*, ki e városnak azon időben birája volt, 1813. márc. 26-kén tek. Liptó-vgytől nemes-levelet nyert, mely ugyanazon évi pünkösdhő 4-kén tek. Pestvgye ülésén kihirdettetett. E nevezetes férfiúnak fia, *Antal* szabó, ezé meg, szintén *Antal*, asztalos volt Váczott.

1846. jan. 3-ki ülésen főszbíró úr megkéretni végeztetett, miszerint a nemtelennek ismert *Csillag Márton* urat nemessége bizonyítására szoríttatni méltóztatnék. — *Vaizer József* bíró úr je-

lenté *marc. 10-kén*, mikép 1845. dec. 8-kán tek. *Szentkirályi Mór*icz alispán úrral a vasuti társaság pénztárából bírói kézbe letett pénzből kezéhez vett s az egyezség útján megállapított s a vasúti munkások által okozott károkért 750, nzts *Dombay József* úr részére 150, összesen 900 frtott ppszben, melyekkel ezennel beszámolt. — A kegyes alapítványokat kezelő kanonok ő nga 3000 vfrtokra menő tőke és fizetlen maradt kamatköveteléseknek néhai *Guba Antal* tanácsnok († márc. 11.) és neje javaiból leendő kielégítését kérvén, ez ügyben a tanács e hó 24-kén intézkedett. — A 442. sz. a. ügyiratból az tűnik ki, hogy *Makay Imre* tanácsnok úr a várostól (az 1834. okt. 12-ki szerződvény szerint) megvett háza árát, a 4601 vfrtot teljesen befizette a városi főpénztárba.

Olvastatott a polgári úri-tvszék f. év és hó 6-kán, 58. sz. a. megküldött azon végzése, mely szerint szigorúan megtartandó kötelességévé tétetik a városi tanácsnak, miszerint ezentúl a város határán kívüli birtokhoz kötött kereseteket a maga illetőségéhez utasítván, a vácsi lakosoknak a szomszéd uraságok határaiban fekvő ingatlan vagyonaik fölötti bíráskodástól, és ilyekre nézve hozott ítéleteinek önkebléből kiküldött egyének általi végrehajtásától tartózkodják; nemkülönben midőn adósságaért elmarasztalt vácsi lakosnak vagyona ellen végrehajtás intéztetik, az illető végrehajtók a város határán kívül birtokot kielégítési értékül soha el ne fogadják. Azon esetre pedig, ha az elmarasztalt félnek ezen város határában már semmi javai sem maradtak, ott, hol még vagyona van, a folytatólagos végrehajtást, annak útján, a szokott átküldő levél mellett eszközöltessék. E végzés mihez tartás végett az irattárba tétetni rendeltetett.

Az *Öreg- és Kis-Hermán* hegyekeni szőlősgazdák áprl. 3-kán arról panaszkodván, hogy a szőlőjükbe eddig vezetett út a vaspálya által elfoglaltatott, és az e pálya okozta vizmosások miatt használhatlan állapotba hozatott, — az iránt esedeztek, jelöltetnék ki részökre egy új, alkalmas út. Tek. *Bubla Agoston* urad. praef. úr megkéretni végeztetett e panasz helyszínén teendő vizsgálatára egy külön városi bizottság jelenlétében. — Olvastatott a tek. úriszék ezen évi márc. 5-ről kelt végzése is, mely szerint a rendőrség és tanács figyelmeztetnek, miszerint vérengzésről vádolt vétkesek fölött somásan eljárni és ítéletet hozni tartózkodván, minden ily egyes eseteket rögtön az uradalomnak följelentsék. Miről a hadnagyi hivatal értesítettett. Néhai *Guba Antal* tanácsos vagyoni jegyzékét e hó 24-kén *Pálik* és *Pruner* urak bemutatván, e szerint összes vagyoni becsértéke tesz 9062 frt 33 krt, az eddig bemondott adósságok pedig 11,342 frt s 48 krt, és így a hiánylat 2280 frt 15 krra üt ki! Ennélfogva özvegyének (*Baumüller Franciska*) vagyonára a csőd bíróság megnyitottnak kijelentetett. Első neje *Jettléry Mária*, a 2-dik született *Stummer Teréz* volt.

Az előadó főjegyző jelenti, mikép *Ensel József* városi ügyész úr

azt írja, hogy a város és mlgos uradalom között folyamatban lévő, u. n. „*exaestimationalisféle per*“-ben, mielőtt a város részéről megkivántató szóváltások beigtatnának, kikeresendők lennének: 1. Midőn a püspöki és káptalani városok egymástól 1742. évben elváltak, a közös épületek megbecsültetni, s a káptalani város $\frac{1}{8}$ részben kifizettetni rendeltetett, hogy megtudhassák, nincs-e benne valami használható, a számadás és *becslevelet kellene kikeresni*, erre szolgáljon utasításul az 1747. jan. 3., 1759. ápril 7., 1765. jul. 30., 1767. ápril 13., 1769., 48. 101. 117. sz. a. — 2. Az 1742-ki elváláskor új tanács és Statutumok alakítottak, vajjon a Statutum és salarialis táblázatoknak az uradalomtól érkezését ki lehetne-e mutatni, e tabellák nincsenek-e a levéltárban és az uradalom által aláírva, mint a Statutumok? Ezt azért, ha a haszonbér bírásával a bíraskodás terhét ekkép kimutatni lehetne, akkor a haszonbér visszatételével, az *uradalmat képviselő tanács fizetésével a közönséget terhelni nem lehet, hanem a ki nevezi a tanácsot, és a ki helyett bíraskodik, az fizesse*. Itt keresendő volna az 1742. vagy 1743-ki Statutum és a Salariális tabella 1743. lap 51., 1743. jul. 28., 1747. jan. 12., 1756. febr. 16., 1764. jan. 12., 1766. Tisztujítás.

3. A város részéről az mondatik, hogy rendes tanácsot itt József császár állított fel; hol van azon rendelet? — 4. A város azt mondja, hogy a tanács fizetése 1803-ban systematisáltatott legyen; hol van erre a próba? — 5. Azt mondja város, hogy 1843. év óta a fizetett fizetések az uradalom által növeltettek; honnét lehet ezt kimutatni? — 6. b. alatt a *normális iskoláról*, melynek építését a város elvállalta, ez mondatik: „*A felséges parantsolat szerint teendő Contractusnak következtében illy Czikkelyekre léptünk.*“ E parancs kikeresendő. — 7. Melyek azon terhek, miket a város patronatusi joga után visel? mert a mit aztán valónak ki nem mutatnak, a nyakunkban marad. — 8. Azon iromány szükséges, melynél fogva 1765. jan. 8. csatorna készítettett. — 9. A számadások tökéletes rendezése után meg kellene nézni, mire tett olyanra költséget a város, a mit most visszaad? — mert minden nem juthat eszébe senkinek, — különösen az. 10. *Aranyhordó* mikor építettett, és mik a tartozmányai, és valamint ennek, úgy a többinek is azért volna kimutatandó; mert ezen tartozmányoknak a királyi haszonvételekkel szoros egybekötetésének megvitatása is meghagyatott.

11. A *ser- és pálymáház építését* az uradalom kétségbe nem veszi, csak a hozzávalók lennének előszámlálándók. — 12. A *vám-állomások építése* azért volna kimutatandó, mert a vámkiváltság 1700. évben adatott; azt pedig, hogy elejétől fogva a város bírná, kimutatni nem tudjuk; következőleg ellenünk áll azon erősség, hogy az 1729. évi szerződéskor, melynél régebbet nem tudok, már meg kellett lenni, mert anélkül vám nem lehet. — A *normális iskola építése költségét* kikeresni kellene. — 14. A *kisváci mészárszék építését* szintén számadásból, és vajjon volt e reá jóváhagyás, miután szer-

zödéssileg új építéséről szó sincs, csak a régiek föntartásáról. — 15. A *hét-kápolnai hidról* azt mondja az uradalom, hogy azt 1759. évben *gr. Forgách*, a *Sz. János hidját* pedig *gr. Migazzy Kristof* építette. Erre ellenkező próba süle ki a számadásból, valamint a *többi hidaknak* a város általi építése, vagy azok felállítására való engedelem kimutatható-e? — 16. A *kövezet* mennyi a vámvonalon? mennyi azonkívül? Mi módon lehetne ezt kimutatni, tanácskozás alá veendő. — 17. *Kompok* és tartozékaira nézve azon összeírás lenne kimutatandó, mely szerint a révészeknek átadattak. — A *vámkezeléshez* mik kívántatnak? — 19. A *mérő-tornácznak* mik a járulmányai? — 20. A vásár-állásoni kőfal mikor építtetett?

Végzés. Ezen jegyzék két példányban leiratván, a jegyzői hivatalnak az *ápril 8-ki* ülésen oly végből rendeltetik kiadatni, hogy az az *exaestimationalis perhez* megkívántató adatok megszerzésében *fáradozván*, minthogy a kikeresendők halmaza kiterjedtebb nyomozást igényelne, az adatok megszerzése és kikeresésében minden egyes tanácsnok segedelemmel lenni utasittatik. (654. sz.)

A rendőrkapitány rendesen 100 frttal díjaztatni javaltatott *jul. 7-kén* s ez helybenhagyásért a mlgos uradalomhoz fölterjesztetni végeztetett. — A tek. tisztiülés azon végzésénél fogva, miszerint a tanács, nehogy a rendőri ügyek huzamosb időre elhalasztassanak, legfőlebb két hét alatt, *kebeléből rendőri kapitányt választani*, és a választandó egyént, mivel az a többi tanácsbélielnél jobban elfoglalva van, más ügyek végrehajtásától fölmenteni utasittatik, e hó *27-kén* *Berecz Ferencz* úr a rendőri panaszok gyors elintézésével megbízatik. — A tanács-ülés közben tek. *Párniczky Ede* járási főszbíró úr s tek. *Ribiánszky József* urad. főügyész úr megjelenvén, ez alkalommal olvastatott a tek. vgynek főszbíró úr részéről *Váczott f. évi jun. 28. és jul. 15-kén kiűtött nagy tűzvészről tett jelentése folytán*, ezen évi 5789. és 5790-dik kisgyűlési szám alatt kelt két rendbeli kegyes végzése, miszerint a tisztelt vgye a tűz által károsultak részére nemcsak a nmlgú. m. kir. httó-tanácsot országszertei segedelempénz gyűjtése eszközzésére alázatosan megkérni, hanem a megye kebelében is ily gyűjtésre fő- és alszbíró urakat is utasítani végzésileg, — nemkülönben a károsultak adójának elengedése tárgyábani kérelmét a Rovás-igazgató-szék elé utalni, végül jelentő főszbíró urat a már eddig gyűjtött segedelempénznek esküdt-társával az uradalom és a városi tanács közbejöttéveli kezelesére, a tek. vgynek bemutatandó számadás kötelezettsége mellett megbizni méltóztatott. Ennek következtén a tek. ns. vgynek a megkárosultak iránt tauusított kegyességeért a város részéről forró köszönet szavaztatván, a már eddig gyűjtött s még gyűjtendő pénzek kezelésére az illető bizottságok kinevezettek.

Olvastatott *sept. 4-kén* a vgye azon végzése (f. é. márc. 28. 2576. sz. a.), mely szerint *ezentúl a katalinai országot épségben tartása a várost fogja illetni annak karfái költségeivel együtt.* — Az

1194. sz. a. ügyiratban e hó 11-kén az fordul elő, mikép a P. Vác városa részéről 1843-ban csak 4706 kapa-szőlő, az 1845-ki jégverés folytáni összeírásban pedig már 5449 kapányi emlittetik, és pedig maga a város által, vagyis 740 kapával több. Azért a tek. vgye e különbség okát tudni kívánván, erről a közelebb múlt években tett összeírások 184⁴/₅ és 184⁵/₆-ki summáriumjai kellő felvilágosítást nyújtanak, melyek nyomán tek. főszbiró úr tudósíttatni rendeltetett. — *Guba Antal* volt tanácsnok és rendőri kapitány halála után talált hivatalos iratokból az derült ki, mikép az erdei rendőri kártételek részeseit, összesen 2922 frt 47³/₄ krban marasztalta el, mely összegből végrehajtás útján 1516 frt 36¹¹/₂₀ krt szedvén be, ebből az urad. ügyész által felmutatott nyugták szerint csak 543 frt s 28 krt kézbesített s így 973 frt 8¹¹/₂₀ kr. *Guba Antal* kezénél maradt! Miről a teendők teljesítése végett az ekkori rendőr-kapitány *Vadass Pál* tudósíttatott *sept. 25-kén*.

A házás és háznélküli zsellérek a mlgos uradalom erdeiben folytonosan gyakorlott *tízifa-szedést hetenként kétszer ezentúl is fön-tartatni kéri* okt. 26-kán, és a mlgos uradalom a városi lakosok által az erdeiben netán elkövetendő károkat, hivatalos feljelentés folytán ezentúl a városi rendőrkapitány által bíráltassa és az elégtételt is azon az úton szorgalmaztassa, kijelentvén, mikép a tanács azon esetre, ha a tisztelt uradalom ezen, a törvény világos rendeletén alapuló kérelmet nem teljesitené, orvoslást a vgyn fogná keresni s így az 1840. 9. tvk. 3-dik §-ának érvényét fön-tartani, mely e pontban az úriszéki bíráskodást beszünteti. — *Szász-Coburg és Gothai fej. hg. Ferdinánd ő fűlsége* a magyarországi uradalmi kormányának 1590. sz. a kelt rendelete folytán *sztinyai* (1616 frt 36³/₈ kr) és *csábrághi* (142 frt 46³/₈ kr.) *pénztára* követeléseiről lemondván néhai *Guba Antal* tömege iránt, az ide vonatkozó folyamodványokat magának visszaadatni kéri. — E nyilatkozat a 27-ki ülésen tudomásul jkönyvbe vezetetni végeztetett.

Olvastatott a tek. tisztí ülésnek a mlgos uradalom erdeiben használandó tűzi-faizás tárgyában tett határozata, a fön-tebbi kérényyre, mely szerint most sem ellenzi az uradalom, hogy a szegényebb sorsú helybeni lakosok hetenként háromszor (kedd, csütörtök és szombat), de csak is a naszáli és katalinai urad. erdőben száraz, hullatag galyakat, éles eszköz nélkül szedhessenek s azokat onnét háton hazavihessék. — A birói választás időszakára nézve e városnál eddig rendesen megtartott két év ezen folyó 1846. év alkonyodtával letelendő lévén, és így a közelgő 1847. év kezdetével a jelzett választás ideje beállandván, ez a mlgos uradalomnak oly kéréssel végeztetett *dec. 19-kén* tisztelettel bejelentetni, hogy a tartandó bíróválasztásra a határ-időt kitűzni kegyeskednék.

Olvastatott az uradalmi tek. tisztí ülésnek, a városi tanács részéről *az erdőkben a kárt-tevőknek a mezsei rendőrség által leendő bíráltatása iránt* f. évi okt. 26. napjáról tett fölterjesztésre, — kö-

zelebb mult nov. 14-kén hozott s hátíratilag átküldött végzése, melyben annak előrebocsátása mellett, hogy „miután a földesúrnak tökéletesen szabad tetszésétől és választásától függne,” kártevő jobbagyai ellen, akár mint egyenesen tolvajok ellen, az 1840. 7. tvcikk 13. §-ban kiszabott bünvádi eljárást követni s ez úton egyszersmind kártalanítást szorgalmazni; akár pedig ugyanazon évi 9-dik tvcikkben megalapított rendőri úton panaszt emelni; — és miután az uradalom némely vácziaik által a szomszéd erdőkben ujabban okozott kártételeket az idézett törvénycikk szerint fenytő úriszéken épen akkor bíráltatta, midőn ezelőtt a városi rendőrkapitány által tárgyalt hasonló erdei kártételekből ugyanő általa beszedett özszegei elvesztek; — és midőn az urad. erdőbeni kártételek általában a vácziaik által elkövetve szűnni nem akarnak; — akár a törvényesség, akár a méltányosság szempontjából tekintve, helyesen cselekedett, és a tek. úriszék által is méltányolt törvényes szabadságával élt; — ezek előrebocsátása után kijelenti:

Hogy illetén jogában jövendőre sem hagyja magát korlátoztatni; — „a városi Eljárárságnak pedig akár rossz akaratból, akár a törvények nem tudásából származott vakmerő szerkezetű iratát, — a ténynek komoly roszalása mellett, az uradalmi tiszti ülés egyszerűen oly meghagyással küldi vissza, hogy ezentúl hasonló merényletektől kellemetlenebb következtetések terhe alatt magát tartóztassa.”

Mire nézve azon benső öntudatnak engedve, miszerint a tanács e tárgybani feliratát nyilvános törvényre alapítva, — a tek. tiszti ülés iránti tisztelet és illedelem hangján szerkesztve lenni hiszi; — a felolvasott végzés utószakában olvasható roszalásnál fogva keserűen tett megsértését méltán fájlalva, — másrészt a tanács kérelmének alapjául vett 1840. 9. tvcikk 1 §-sa mint későbbi által, sőt ugyanezen tvcikk §-sánál fogva, a tiszti ülés részéről hivatolt 1840. 7. tvc. 13-dik §-sát, mint korábbit megerőtlenítettnek tudva; — e fölött tekintve azon körülményt is, mikép maga az uradalom az erdőkárosítók kihágásait legközelebbi ideig a városi rendőrkapitány által tárgyaltatni gyakorlatba hozni nem kételkedett; végre figyelembe véve még azt is, hogy az elhalt rendőri kapitánynak hanyagsága vagy vétkes tévedése, koránsem a főnálló törvény érvénytelenítését, hanem az attóli eltérés rendre-igazítását következtethetné. E nézetből kiindulva határoztatik, miszerint: a kérdéses esetekben az 1840. 9. tvc. 1. §-ban a városi rendőrkapitánynak engedett bíráskodási jognak sértetlen főnmaradandása tekintetéből a tiszti ülés hátíratú végzésével ellátott tanácsai kérelem, a tek. ns. vgye bölcs ítélete alá, külön kérelem kíséretében terjesztessék fel.

Járási főszbiró tek. *Párniczky E.* úrnak f. é. dec. 17-ről kelt levelére, miszerint a tek. ns. vgynek folyó szám alatti, a rendőrség tárgyában hozott kegyes végzése következtén, a rendőri esetekről szóló rendes s a város által kinevezett rendőr-kapitány által vezetni rendelt jkönyvnek, úgyszintén az időközben beszedett kétszeres bün-

etésből származott birságnak jövő 1847. évi jan. 20-ig leendő megküldését rendeli, — *végeztetett*: „A tek. ns. vgynek, — a mezei rendőrség tárgyában f. é. 4451. sz. a. hozott és megyeszerte köröztetett azon kegyes végzése, mely szerint a községi rendőri jkönyvek és a bevett pénzbeli birságok a tek. ns. vgye közgyűlésének bemutatatni rendeltetik, — tisztelt főszbiró úr is e tárgyra vonatkozólag felolvastatott megkereső levelében a főntebb tisztelettel említett vgyei végzésnek sikereltetését, s ennél fogva a mezei rendőrkapitánytól számvetelést s a jkönyvnek hiteles párban, úgyszintén a birságoknak megküldetését sürgetvén:

Minthogy azonban az 1840. 9. tvc. 3. §-sa szerint, a mezei rendőri biráskodás városokban a városi kapitány köteleességében áll, ki is a 4. §. értelmében, a pénzbeli birságokat a városi pénztárba befizetni köteleztetik, — különben is a városi tanács az 5. §. szerint, főlebbviteli bíróság, és mint ilyen a 7. §. szerint, a rendőrkapitány jkönyveit évnegyedenként megvizsgálni köteles. Ekép tehát a vgybn köröztetett végzés egyedül csak a 6. §-ban körülírt és első-bíróági hatósággal nem bíró községekre lehetvén alkalmazható. Egyébiránt az említett 9. tvekk. kihirdetése óta, mind a birsági pénzek, mind a jkönyvek iránt, — törvény által biztosított jogkörben, a tek. ns. vgye törvény szerint intézkedni engedvén, mely időtől folytonosan törvénytörvény szerinti szabad gyakorlatában lévén ezen városi hatóság mindannak, mit a tek. vgynek fönt tisztelt végzése tartalmaz, — ezen városnak elterjedt határkerülete pedig a rendőrkapitánynak fáradhatlan szorgalmát és éber figyelmét igényelvén, s a naponta mindinkább növekedő rendőri ügyek hivatalos körét még inkább súlyosbitják, úgy annyira, hogy ezen állás terheit, évi fizetés nélkül elviselni már alig lehet, mely fizetés rendszeresítését az adózó nép terhelhetése nélkül, csak a városi pénztárt törvényesen illető birságokból eszközölhetni.

E törvényszerű indokoknál fogva a tek. vgyei kegyes végzés ezen városra alkalmazható nem lévén, tisztelt főszbiró úr egész tisztelettel megkéretni határoztatott *dec. 19-kén*, miszerint a tanács törvényes kívánságait pártfogolni, és a szükség úgy kívánván, ezen határozat erejére emelt nyilatkozatot a tek. ns. vgynek is bemutatni sziveskedjék.

1847. jan. 2-kán tek. *Bubla Ágoston* p.-uradalmi praef. úr s több tek. vgyék tbirájának elnöklete alatt bíróválasztás tartatván, az elnök által mondott szép alkalmi beszéd után *Vajzer József* volt bíró, *Pálik Mátyás* és *Makay Imre* jelöltek közül ezen utóbbi közfölkialtás által bíróvá, *Vajzer* úr meg egyhangúlag plgrmstrré emelteték. *Prunner Antal* úr a közönség kívánatára aljegyzői tisztében megerősítettet. Az új bíró hivatali esküjét leteendő, ily alkalommal eddig még nem látott diszmenetben, a harangok zugása és mozsarak durrogása közt a székesegyházba vezettetett. — A 86. sz. a. ügyirat

szerint *Vetési Pál* úr a dunai védfal építésére 1141 frtnyi összeget engedett át a városnak, melylyel neki *Kovács István* és *Nyári Ádám* hajósok tartoztak.

K. Vác város tanácsa tudván azt, mikép P. Vác városában az ingatlanok eladása fölötti felvállások mindig a városnál szoktak történni, s csak az úrbéri telkek iránti felvállások terjesztetnek föl az 1836. úrbéri tveikkek hozatala óta, anélkül egyszersmind, hogy a házak és szőlők iránti felvállások felterjesztetnének. Ennélfogva hiteles bizonyítványt kér arról, hogy ezen városban az ingatlan vagyonyokra nézve történt eladások, örök időktől fogva a város előtt szoktak bevallatni, anélkül, hogy ezen bevallások a mlgos uraságnak jóváhagyás végett fölterjesztettek volna. Különben pedig az 1836. úrbéri törvény alkotása óta is, csak az úrbéri telkek iránti adásvevések fölött tett bevallások terjesztetnek fel az uradalomhoz jóváhagyás végett. A kért bizonyítvány a 21-ki ülésen ezen előrebocsátott szövegben kiadatni végeztetett. — *Heuser János* hadnagy úr 26-kán az ujoncok pénzéről számadást bemutatta, kinek a febr. 9-ki ülés szerint terhére összesen 174 frt s 9 kr. esik, melyért neje, *Lóczy Teréz* jótállást ígért e hó 13-kán.

Vajzer József plgrmr, *Rutzmózer Ferencz* és *Czech József*, tanácsnok urak bemutatták márc. 5-kén P. Vác város részéről az 1841. évben kiállított ujoncok díjai mennyiségét kimutató jegyzéket, mely szerint 30 ujonc díja összesen tett 5637 frt 30 krt. Ebből azonnal kivettek 2479 frt 30 krt, maradt még nekik 3158 frt, ide számítva a kamatokat 625 frt 29 $\frac{1}{2}$ krt, összesen 3783 frt 29 $\frac{1}{2}$ krt, időközben kivettek 1459 frt 36 krt, maradt még 2323 frt 53 $\frac{1}{2}$ kr. Ezen táblás kimutatás *Nyáry Pál* alispán úr szóbeli meghagyása folytán a járási szbirónak átadatni végeztetett. — *Tóth János* molnár-mester a várostól megvett bácskai szőlő árába a közpénztár részére 2500 frttal tőkében és ennek 1843. márc. 19-től számított kamataival tartozván, a fizetésre $\frac{1}{4}$ év engedtetett neki márc. 26-kán. — Több polgárok „halotti egylet“-et akarván létesíteni, annak szabályai megvizsgálását a tanács 27-kén *Rutzmózer* és *Suhajda* tanácsos urakra bízta. — A városban létrehozni szándékoltt ezen egylet, főkép a középosztálynak részére, kik a temetkezési költségek által gyakran szükségbe döntettek, előnyösnek véleményeztetvén, életbe-léptetése, ujdón szerkesztett szabályai mellett, tanácsilag megengedtetik.

Mlgos gr. *Teleky Sámuel* úrnak és a *József* nádor ő főnsége nemzeti képcsarnokát alakító egyesület elnökének „A *József Nádor Nemzeti Képcsarnok*“ ügyében f. é. márc. 25-ről *Makay Imre* bíró úrhoz intézett felhívása következtén alázatosan megjelentetni végeztetett május 25-kén, mikép jóllehet a mondott ügybeni aláírási iv *Vajzer József* volt bíró úrnak a tek. egyesülettől megküldetett, mivel azonban a város közpénztárának kimerülte, melyet egy nagyobb kiterjedésű iskolaháznak alapból lett felállítása idézett elő, sőt a mult év folytán kétszer dühöngött tűzvész által elhamvasztott városrésznek cél- és kor-

szerűbb rendezése miatt tenni kellett újabb adósságokkal lett terheltetése, a lakosok nagy részének az említett veszély általi elszegényedése, főleg a jelen közinség közepette általánossá lett nyomor melletti pénzszerzése, — azon szomorú helyzetet idézte elő, miszerint a méltán magasztalható képesarnok alakítása előmozdításához, sem a városi közpénztárból, sem a lakosok részéről ez úttal e város legesekeleyebb áldozattal sem járulhat. Azonban a küldött ivnek visszaküldése mellett helyet mer engedni e városi tanács azon édes reménynek, miszerint kedvezőbb körülmények beálltával a jelenleg nem teljesíthetett kötelességét beváltani képes leend.

A múlt évi júl. 17-kén történt felszólításra, a tűz által károsultak felsegélésére *Arad* városa közpénztárból 20 pfrtot ajánlott meg; *Debreczen* sz. kir. városa pedig tudósítja május 26-ról a tanácsot, miszerint a nevezett célra 23 frt s 50 kr. gyülekezett be. A tanács ezért *jun. 5-ről* köszönetet mond a kegyes adakozóknak. — Ezen hó 25-ki ülésének 1340. sz. a. ügyiratából az tűnik ki, mikép a *derecskei rétek* a m. kir. httö-tanácsnak 1816-ki 26,741. sz. a. kegyes intézményénél fogva egyenesen az úrbéri illetőséghez tartozandókul tekintendők. — A 26-ki ülés 1343. sz. a. igen terjedelmesen adja elő a néhai városi tanácsnok *Guba Antal* és özvegye szül. *Braumüller Franciska* ellen indított csödpert, melyben 61 követelmény fordul elő. — E tájban tek. Pest vgye már említi az „*iparszabadság elvét*“ bizonyos *Együd Sámuel* asztalos-segéd ügyében, ki a mlgos uradalomhoz kérvényt nyújtott be az iránt, hogy Váczott letelepülni és mesterségét kontárkép (azaz: legény és inas nélkül, de már a cím kitételével) itt neki gyakorolni megengedtetnék.

Schüdl (Szalkay) Jakab irnok úrnak szóbeli kérésére arról, hogy e városnak „*Tabán*“nevű részében, múlt 1846. júl. 15-kén támadott tüzvész 44 házat elhamvasztott, minek következtén e városrészt rendezése szükségeltetett, és ezelőtt a főutcáról a Dunáig vezetett, alig három lábnyi széles köz helyett, két rendes utca nyitattott, t. i. egyik a főutcáról a Dunához, mely mindekkorig járhatóvá nem tétethetett; a másik pedig a nevezett Tabán kellő közepén, melynek két vége járható uton a Dunához vezet, mely két utca arra, hogy a tabániaiak a főutczára kijárhassanak, elegendő; — továbbá arról, hogyha édes anyja házánál, a történhető tüzvész idején kívül is éjjel és nappal a szabad átjárás megengedtetik, mintegy 10,000 vfrtra vagyon becsülve, csak vesztegetett áron leend eladható; és végre édes anyjának házára nézve a tüzvész előtt néhány nappal a biztosítási idő letelvé, ingóságai elhamvadása folytán 4000 vfrnyi kárt szenvedett légyen, sept. 7-kén bizonyítvány kiadatni végeztetett.

E hó 14-kén még egyszer s utoljára intette a tanács a hivatalában hanyag *Heuzer János* városi hadnagyot, hogy ha 15 nap alatt a 11 rendbeli kezelés, küldetés és megbízásokról számolni nem fog, minden kimélet nélkül az uradalomnak följelentetni fog. És miután a háromszor kitüzött 15 napi határidő múltán is a rábizottak-

ról a tudósítványt beterjeszteni elmúlasztotta s ez által az illető felekre, valamint saját családjára is nagyon hátrányos már az ő hanyagsága, *okt. 29-kén* följelentetni végeztetett az uradalomnak, hogy vele bölcs belátása szerint cselekedni méltóztatnék. A tek. tiszti ülés végzésénél fogva (f. é. nov. 21. 1174. sz. a.) a tanács *dec. 3-kán* 30 napot tűzött ki ezen hanyag tisztviselőnek, mely idő alatt, ha minden nálalevő megbízási ügyet befejezni s beadni nem fog, a tanácsnak kötelessége leend az uradalom által elészabott módon eljárni ellene.

TARTALOM.

	Lap.
Báró Splényi Ferencről Kámánházy Lászlóig (1787—1808.)	3
Kámánházy Lászlótól gr. Nádasdy Ferencig (1808—1823.)	60
Gróf Nádasdy Ferectől a szabadság-harcig (1823—1848.)	72
